

(دانا زانابه ، زانا توانابه)

منتدی اقرأ الثقافی
www.iqra.ahlamontada.com

گوزاره کاری . ره وانکاری . جوانکاری

« روونکردنهوه و چه سپاندنی ره وانبیتزی له زمانی
کوردی دا »

« نهو هونه رانه که لهم زمانه دا دیمه نه گانیان به
روخسارن »

« گوزاره کاری و ره وانکاری و جوانکاری له گوزاره و
وشه کوردی دا به نموودن »

علاء الدین سجاوی

• به برریار و له سهه نه رکمی « زانکو » ی سوله یمانی له چاپدراوه
• مانی له چاپدانهوه و بلاو کردنهوهی ته نها بو « زانکو » ی سوله یمانیه

چاپخانهی مه عارف - به غدا

۱۳۹۸ ه - ۱۹۷۸ م

بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانیود کتایهای مختلف مراحه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

منتدی اقرأ الثقافی
www.igra.ahlamontada.com

گوزاره کاری . ره وانکاری . جوانکاری

« روونکردنهوه و چهسپاندنی رهوانیتری له زمانی

کوردی دا »

« نهو هونه رانه که لهم زمانه دا دیمه نه کانیان به

روخسارن »

« رهورهوی میژوو هونه ری قسه یی له زمانی کوردی دا

دیئینه ناوهوه »

« گوزاره کاری و رهوانکاری و جوانکاری له گوزارهو

وشه ی کوردی دا به نموودن »

علاء الدین سجادی

• به بریار و له سهه ئه رکی « زانکۆ » ی سوله یمانی له چاپدراوه
• مافی له چاپدانهوه و بلاو کردنهوه ی ته نه ا بو « زانکۆ » ی سوله یمانیه

چاپخانه ی مه عارف - به عدا

۱۳۹۸ هـ - ۱۹۷۸ م

گوزار شتیک

زمانی کوردی ئەبێ رەوانبێزی تێدا هەبێ ، ئەم گێش قسە لە
رەوانبێزی یەو ئەکا .

بابەت جیاپە و ناو ، جیاپە ، بابەتە کە بریتییە لەو هونەرە
بەلاغی یانە کە لە زمانە کەدا هەن ، ناوە کە بریتییە لە ناو ، بۆ بابەتی
ئەو هونەرانە . وێنەی ئەمە وەکوو ئەوە کە « دانا ، نەوزاد ، تازا ، ناوی
ناون ، ناو بۆ دانراوە کە ، واتە « مەسی ، کان ، ئەوان شتیکێ ترن کە
جیان لە ناوە کان .

ئێرەشا بابەتی هونەرە کان شتیکن و ناوە کان شتیکێ ترن کە جیان
لە بەک .

لە تێوانی رەوانبێزی و خوشخوانی ، وە یا بەلاغە و رەوانبێزی ،
و . یا بەلاغە و خوشخوانی گەلی شت هەبە ؟ رستە رەوانبێزی ؟ واتە
وتتیک کە بێ گرتی و قورت بوترتی ، هەمووی ئەگرێتەو .

وشە « رەوان ، روشتتیکە کە هیچ کۆسبێ نەبەتە بەر .
« بێزی ، بە مانا وتن . تیکراکە ی وای لێی دێتەو :

وتتیک ، قسە بەک کە بە بێ قورت و بە رەوانی بوترتی . ئەو
رستە بەش کە ئەوترتی :

« دەرسە کە رەوانە ، ئەو رەوانەش هەر لەم رەوانەو هاتوو .
« خوشخوانی ، واتە : جوان و شیرین خۆندن . کە وت خۆندن

هموو جوړه خویندنیک نه گریته وه ؟ خویندنی بهرز و نزم ، رهوان و نارهوان ، هی نهو زمانه و غیری نهو زمانه ، بهلام زاراوه تایه تیه کی دایه و کردی به ناو بؤ شته نووسراوه که ؟ واته نووسراونکی خوش خوین . نه مجا تایه تیه کی بؤ دروستکرا ، کرا به ناو بؤ نهو بابه ته به لاغی یانه که زمان کوک نه که ن بؤ راهاتن به رسته و قسه ی جوانه وه . وه یا بؤ ناشکرا کردنی وتنی به نرخ و به جی .

نه مجا من هاتم ده ستکاریه کی ترم تیا کرد ؟ واته زاراوه یه کی ترم دروستکرد . نه مهش که نه یلیم و نه بی زور رویشتم ! هموو زاراوه یه ک سهره تایه کیک دایه نی و پاشان بلاو نه یته وه .

هینام رسته ی خوشخوانی ، م کرد به وشه یه ک و کردم به ناو بؤ نهو کتیه که قسه له ره وانییزی یه وه نه کا . وه کوو له کاتی خو یا رسته ی نرخ شناسی ، م کرد به ناو بؤ نهو کتیه که باس له لی کولینه وه ی نه ده بی کوردی یه وه نه کا . نه م جوړه یشکردنهش له هموو زمانیکا هه یه و هیچ جیگای سهر سررمان و ره خنه لی ی گرتن نی یه .

علاء الدین سجادی .

۱۹۷۸/۵/۳

ئەدەب پەنچىيە و زەوانىبىرئى پەنچىيە ؟

چ ئاشنايەتتە كىمان يىتكەمۇ ھەيە ؟

ئەدەب بە چەمكى گىشتى گوزارە يەكى زۆرى ھەيە ، بەلام بە
جۆرىكى تايەتى و بۇ قسە لىوۋە كىردن لەم شوپنە دا برىتى يە لەو ؟
شە نايابانە كە پىشىنان ھىشتوويانە تەوۋە بەجىيان ھىشتوۋە بىۋ
دوای خۇيان ؟ ئەوانەش وە كوو ھۆنراو و پەخشان ، پىشە قەشەنگ ،
موزىقاو سازو ئاواز و وپنەى بە بەرداخ . ئەمانە بە قسەى جوانى
مروارى ئامىز - نووسراو بوو بن يا نە نووسراو - بەلگەى كۆنى
سەر بەردە كان كە داستانى ئادەمىزاد ئەگىرنەوۋە ، ئەو نەوا كارىگەرانە
كە لە تەلى موزىقاكانەوۋە دەر ئەچن و مېشك و دىل و دەروون گولۇو
ياشى ئەكەن .

جا ئەم ئەدەبە بەم جۆرە وەنەپى تايەتى بى بە نەتەوۋە يەك و
نەتەوۋە يەكى تىرى لىۋى بى بەش كرا بى ، چۈنكە ئەمانە لە كىردو كۆشى
زانكۆسى ئادەمىز ، بەلكوو وە كوو تىشكى خەتە كانى رۆز چۆن ھەموو
لايەك ئەگرنەوۋە ئەو پىش واپە ، ئەگەر نەتەوۋە يەك بۆى نەلوا بى
بەشەكەى خۆى شارۋ ^{بىكە} بىكە ئەمە ئەوۋە ناگە يەنپى كە نەبىوۋە ، بەلكوو
ئەوۋە ئەگە يەنپى كە بەرھەلىستىك لە ئارادا بووۋە بۇ ئەو شارۋ نە كىردنە ، كە
بەرھەلىستە كە نەما مەيدان فراوانە بۇ كۆ كىردنە رەمى ، وە كوو رووناكى
رۆزە كە كە لە ناو زوورىكى بە چوار دىسوار گىراوا دەر ناكەوۋى ،
ھۆيە كە دىوارە كانن - كە بەرھەلىستە كە يە - كاتى ئەو بەرھەلىستە لاجوو
رووناكە كە جىنگاى خۆى ئەگىرتەوۋە .

ئەمە ئەدەب ، ئەمجا ، رەوانىبىرئى ، « تان ، ي ئەو ئەدەبە يە .

لە زمانى عەرەبى دا بەم قسەو باسەى رەوان و گەوارا بى ئەلپىن

« بلیغ ، و پاشان ، بلاغه ، ی لئی وەرگیراوه بۆ هه مووی و بووه به -
 ناو بۆ زانیاری به که .
 له زمانی کوردی دا ئه و چه مکه که « بلاغه ، ی له زمانی عه ره یی دا
 بۆ دانراوه وشه ی « ره وانیزی ، به ته واوی پرری ئه کاته وه و به لگوو
 زیاتریش . وه بۆ « بلیغ ، کهش من به لامه وه « پاراو ، جینگای
 خۆیه تی .

جا له بهر ئه وه وشه ی « ره وانیزی ، بۆ ئه و زانیاریه دانراوه ، وه
 ته نانه ت ئه توانی بوتری وشه ی «خۆشخوانی»ش هه ر چه شنێ مه به ست ئه دا
 به ده سه وه .

ره وانیزی ، وه یا خۆشخوانی روو له سووچیک له سووچه کانی
 ئه ده ب ئه کاته وه ؛ واته روو له قسه به هه ر دوو چه شنێ که به وه
 - هۆنراو و په خشان - ئه کاته وه ، ئه و هۆنراو و په خشانه ئه بی به
 بی ی پله تیگه یشتیان تیدا هه بی ، تیگه یشتنه کهش به هۆی هونه ره
 قسه یه ئاشکرا کاته وه ئه بی ، ئه مانهش له ناو چوار چیه ی ره وانیزی دان
 کهوا بوو ئاشنایه تی ئه ده بو ره وانیزی وه کوو ئاشنایه تی مرۆف و
 گیانه به ره ؛ مه رجه هه موو مرۆفیک بهر گیانه بهر بکه وی ، به لام مه رج
 نی به هه موو گیانه بهر نیک مرۆف بی .

وترا کورد ئه ده بی هه یه ، که هه یوو ئه بی ره وانیزی شه به تی ،
 ئه میش هه ر وه کوو ئه ده به که وه نه بی تایه تی بی به زمانیکه وه ، به لگوو
 هه موو زمانیک بو ی هه یه له سه ر ریچکه ی زمانه که ی خۆی به شه ی
 خۆی لئی وەر بگری . له بهر ئه وه تیه ش ئه توانین بلین : ره وانیزی
 له زمانی تیه ش دا هه یه . جا به و بۆنه وه ئه لین :

ره وانیزی له سه ر ئه و چه مکه که زمانی کوردی وهری ئه گری
 له گه ل باسی زانیاریی زمانه کانی تر دا - که هه ر به که بۆ خۆیان کردوه -

بریتی به له ده بربرینی کومه له گوزاره به کی فراوان له قالبی چند
وشه به کی کم دا .

راسته وشه له دایه ختی نهوه ده رنایه که به فراوانی باو شتی خوی بو
گوزاره والا بکاته وه ، به لام نهو جارانه که تا نه اندازه به ک له دایه ختی
ده ر دیت نه توانی به راوانیژی ناو بری .

نهم له دایه خ ده نه هاته هندی جار روو له تام و چیزی خاوه
قسه و گونگر نه کاته وه ، که نهو خاوهن قسه ، وه یا بلین قسه که ره به
جوړنکی تابه تی گوزاره په نگ خوار دووه کانی د پروونی نه رزیته ناو
قالبی وشه وه ، گونگریش به سوزیکه وه وه کوو ههنگ چوون شیر ی
گول نه مزی ، نه ویش په رده د ل و د پروونی هه له داته وه بسو
وه درگرتی نهو وشه و گوزارانه وه ریان نه گری و هه لیان نه مزی .

هندی جاریش یا روو نه کاته ناوه روکی شته که وه به ته وای
ناراسته ی نهو ناوه رو که نه بی بو هه لسه نگانندی ، یا راسته و راست روو
نه کاته وشه و گوزاره بو رازانده وه یان .

یه که میان له زانیاری ره وانیژی دا من به ناوی د گوزاره کاری -
مه عانی ، د دووه میان د ره وانکاری - به یان ، سنی به میان د جوانکاری -
به دیع ، وه ناویان نه به م .

دیاره نهم سنی لقصش خو یان له ناو وشه کانی خو یانا نه توینه وه ؛
واته هدر یه که یان نه بن به چند هونه و په شه وه .

ئاشنايتى زەۋانبىشى ولى كۆلىنىۋە

مەبەست بە لى كۆلىنىۋە لەم شۇنەدا ئەۋەپە كە لە پارچە يەكسى ئەدەبى ورد بىنەۋە بۇ ئەۋە بزائىن دروست و تەۋاۋە ، يا خەۋىنىكى تىدا ھەپە و راستىكەى ون بوۋە • بۇپىش مەبەست ئەمەپە چۇنكە لى كۆلىنىۋە بۇ شتى تى غەپىرى ئەدەبىش بەكار ھاتوۋە ؟ واتە بۇ شتى كىردەۋەپى ، ۋە يا بىزراۋى • لىرەدا مەبەست بىزراۋەكەپە و مەبەست ئەۋەپە لەۋ جەۋھەرە مەعنەۋى پەۋە قەسە بىكرى بۇ ئەۋە پەردەپى تارىك لە روۋيا ھەلبىدرىتەۋە •

ئەدەب خۆى لە مەعنەۋىاتە ، كە ئەلئىن لە مەعنەۋىاتە ؟ واتە ئەۋە چەمكەنەپى كە لەۋدا ھەن ۋەنەپى شتىك پىن كە بە چاۋ بىنرئىن ، ۋە يا بە دەست بىگررئىن ، لى كۆلىنىۋە كە ئەۋ جەۋھەرە حەققىپە دەر ئەخا • بەلاغە بۇچىپە ؟ • ديارە بۇ ئەۋەپە كە ئەدەبەكە روۋن بىكەتەۋە ، واتە زانىارىپە جەۋھەرى ئەدەبەكە پىشان ئەدا • دوور نىپە بوتىرى ھەر شتىك لە زانىارىپە بەلاغەدا باسبىرى لە زانىارىپە نەخۆ ، پىشدا ھەپە • بەلئى ئەمە راستە بەلام زانىارىپە نەخۆ شتىكى ترە و زانىارىپە بەلاغە شتىكى تر • شتى ۋا ئەپى بەلاپ بەلاغەۋە راستە ، كەچى زانىارىپە نەخۆ دانى يا نانپە ، ھەرۋە ھەپچەۋانەكەشى •

جا ئەم بەلاغەپە ئەدەبەكە بەش بەش ئەكەتەۋە ؟ ھەندىكى بە جۋانكارى ، ھەندىكى بە رەۋانكارى ، ھەندىكى بە گوزارە كارى • چۇن دەغلىك سەرە تا دكەۋە پاشان • سەرەن • پاشان • بىزىنگ ، ئەكرى تا پوخەكەپە بە تەۋاۋى دېتە دەست ، بەلاغەۋە ئەدەپىش ۋاپە ؟ ئەدەبەكە

هدیه ، به‌لاغه که ئەو ئەدەبە پوخته ئەکا و دیمەتیکێ جواتر له قسه‌کا
به‌یدا ئەبێ .

لێردا مەرج نی‌یه هەر شتیک - به‌تایه‌تی قسه و نووسین - تلو
برا به ئەدەب ، بلیغ و پاراو ، بێت ، به‌لام مەرجه لهم رووه‌وه هه‌م
شتیک به‌لیغ بوو ئەبێ به ئەدەب و ئەدەبه . زانیاری به‌لاغه‌که « تان » و
« پۆ » یه‌کی ئاوریشمه بۆ پارچه‌ی خۆمالی ئەدەبه‌که .

ئەمجا به‌لاغه و لێ کۆلێنه‌وه .

ئەبێ ئاشنایه‌تیه‌کی ته‌واو هه‌بێ له نیوانی ئەم به‌لاغه و لێ کۆلێنه‌وه‌دا ،
چونکه به‌لاغه‌که بۆ ئەدەبه‌که‌یه ، لێ کۆلێنه‌وش هەر بۆ ئەدەبه‌که‌یه .
ئەتوانین بڵێن لێ کۆلێنه‌وه‌که به دوو چاو سه‌یری ئەدەبه‌که‌وه سه‌یری
به‌لاغه‌که ئەکا . لێ کۆلێنه‌وه‌که له سه‌ر بناغه‌ی ئەو زانیاریه‌که هه‌یه‌تی
وه‌کوو چۆن سه‌یری گرانی و سووکی ، به‌رزی و نزمی ئەدەبه‌که ئەکا ،
به‌و جۆرش ئەچێته پارێزه‌وه بۆ سه‌یر کردنی به‌لاغه‌که . به‌لکوو
به‌لاغه ، که بریتی بوو له‌و سێ بابته‌ی پێشوو ، وه‌هاته سه‌ر ئەوه‌ که
ئەدەبه‌که له ناو ئەوانه‌دا به ، بوو به وه‌کوو هه‌لم له ناو ئلودا و بسوو
به‌وان . لێ کۆلێنه‌وه‌که تێر له‌وانه‌یه به ته‌واوی گۆرری خۆی به‌سته‌وه
بۆ به‌لاماردان له‌و بابته‌نه .

ورد ورد ته‌ماشای ئەوه ئەکا که ئایا ئەو ئەدەبه‌ی که به‌لاغه به
جوانکاری ، وه‌ یا ره‌وانکاری ، وه‌ یا گوزاره‌کاری داناوو راسته
وانه یان نه‌ه ؟ . راسته هونه‌ره قسه‌یه ئاشکراکان له‌و به‌شدا هه‌ن ؟
راسته ئەو زانیاریه‌که چۆنه‌تی وشه‌ی بێ ئەزانێ ، ئەو زانیاریه‌ی
تێدا هه‌یه ؟ . راسته گوزاره‌ی به‌رز و ناسک له‌و رسته‌یه‌دا هه‌یه ؟
راسته جواتری وشه له‌و شوێنه‌دا هه‌یه ؟ . راسته که یه‌ک گوزاره به

هۆی وشەى جوړاو جوړموه باسگرئى ؟ • وه يا يهك وشه چنهـ
گوزاردى لئى وەر بگيرئى ؟ • راسته له بسارى گوزاره كاري بهوه
تهزانئى كام وشه وه يا رسته جوان و دلگيره وه يا جوان نى به ؟ •

لئى كوئينهوه سهيرى نهوه نهكا كه هه ر يهك له مانه شوئى
خويانيان گرتووه؟ يان نه؟ • به دوو چاوى تيزو ورد بين ته ماشا نهكا.
نهوى كه قوتابخانهى به لانه بهخوازه ، يا خواستن ، يا دركه ، يا
وهك يهك ، وه يا كور تبرى ، يا ليكدان ، وه يا هونهره كاني ترى داناوه
ئايا وانه يان نه؟ • وه كوو وه ستايه كى گلكارى لئى دئى كه وا خشت و
نهخسى زيرين له خهلفه كه وەر بگرئى و دايررئى ، چونكه
لئى كوئينهوه سهيرى دهق نهكا ، سهيرى چهنى نووسينى نهوه دهقه
نهكا •

سهيرى نهوه نهكا كه نهه دهقه هى كئى ، وه هى چ سرده مينكه.
سهيرى نهوه نهكا كه دهقى رهسنى له هى لاره كى جيا نه كانهوه ،
وشهى زبرو نهرم له يهك نه كانهوه ، تهزانئى چ وشه يهك بو چ شوئىنگ
دهست نهده ، چ رسته يهك بو چ جيگايهك به كه لكه ، كام وشه و رسته
كارىگه ربه كه يان زياتره بو جيگايى خويان ، نهه لئى كوئينهوه يسه بو مان
روون نه كانهوه كه خاوهنى دهق توانيو به سهركهوى له بهرهمه كه يا ،
يان نه ؟

گومانى تيدا نى به نهوه دهقه كه لئى كوئينهوه نهه بزاردى تيدا نهكا
رسته و هوژراو و وشه يه ، خاوهنى به لانه نهوه رسته و هوژراو و وشه يه
كه هيلويه و ناوى گوزارگارى و رموانكارى و جوانكارى بو داناوه ،
نهه نه توانئى - واته لئى كوئينهوه - له پاش وردبوونهوه رهخته له خاوهن
به لانه بگرئى بلئى : نهوهى كه تو له زانبارى به كهى خوتا به كارت هيناوه .

له بهر نه هۆیه و نه هۆیه نه و وشه ، وه یا نه و رسته به که لکی نه و
شوتنه نایه .

کهوا بوو ناشنایه تی لئی کۆلینه وه له گه ل به لاغه دا وه کوو ناشنایه تی
به ردی مه که له گه ل زیرزدا ؛ چون نه و به رده زیر ریکی بوخته بو
نه دۆزیته وه و نهیدا به دهسته وه . نه مېش کرۆکیکی بوخته ی نه ده بی
نه دۆزیته وه و نه بیخاته بهر جاوی نه هلی به لاغه .

له مه وه نه وه ده رکوت که چهنده ناشنایه تی نه ده ب و ره وانیزی
پنکه وه هه به ، ناشنایه تی لئی کۆلینه وه و ره وانیزی گه لئی به تېتر و
به هیزتره له وه ، چونکه به لاغه که هه ر روو له نه ده به که نه کاته وه ، به لام
لئی کۆلینه وه که روو له به لاغه که و له نه ده به کهش نه کاته وه و له پارێزایه
بو هه ر دوو لایان .

گری لئی دان

له زمانى كوردى دا رسته ، وه يا « واژه » ی « زمان پاراو ، ههیه ،
همه به لای منه وه ئه و چه مکه به که له زمانى عه ره بی دا به وشه ی « فصیح »
و « فصاحت » گوزارشتی لئی دراوه ته وه • ئه لئج : « زمانکی پاراوی
ههیه ، ، واته فه سیحه و هیچ گری و گۆلی نایه ته بهر زمان • دیاره
یه کتی که زمانى پاراو بوو به ره وانی قسه کانی له دهم دیته ده ره وه و
هه لئی تیدا نابیی ، وه یا کم ئه بی • ئه وه ی که هه لئی تیدا نابیی
ره وانیژی و به لانه که ئه گرتنه وه • ئه م ره وانیژی بهش له هه موو
سه رده مینکا ئه وه به که ئه و قسانه شان به شانى چۆنیه تی بابه ته که بر روا
به رپوه ، واته له گه ل « مقتضى حال » دا به رانه رى بکا ، له م به رانه رى
کردنه به شه کانی ره وانیژی دروست بوون •

باسی « گری لئی دان ، که دیته یتشه وه ئه وه به که ره وانیژی به که
ئه و گری و گۆلیه ی که به « گری لئی دان ، گوزارشتی لئی دراوه ته وه تیدا
نه بی ، به لام ئه بی بزانی که ئه م گری و گۆلیانه چی ن ؟ • بو ئه وه
تۆ کاکله که ت بو ده رکه وئى •

ئه گه ر هه موو شت چاک بوو خرابت بو ده ر ناکه وئى ،
یتچه وانه که شی : ئه گه ر هه موو شت خراب بی ، چاکت بو ده ر ناکه وئى •
که وا بو ئه بی بلین ئه و شته و ئه و شته خرابه بو ئه وه چاکه که ت بو
روون یتشه وه ، و • یا ئه و شته و ئه و شته چاکه بو ئه وه خرابه که ت بو
ده رکه وئى •

راسته گریڼ لټدان بهلای زانایانی ره وانیښیږه وه له هونډره کانسې ده وانیښیڼی نیږه ، بهلام ټه بی ټه وه بزاین که ټم گریڼ لټدانه کامه یه و چی یه ؟ • هه تا تو بتوانی راسته ک بخته روو • جا له بهر ټه وه بهلای منه وه باسکردنی گریڼ لټدان له باسی بابه ته کانی ره وانیښیڼی دا باسگریڼ • که ټه ټین باسگریڼ مه بهست ټه وه نی یه که خودی گریڼ لټدان له کروکی ره وانیښیڼی و زمانباراوی یه ، به لکوو مه بهست بابه ته که یه • پیچه وانهی ټم گریڼ لټدانه ټه بی به یه کټی له بابه ته کانی ره وانیښیڼی • وه به تابه تی تر پیچه وانهی ټم گریڼ لټدانه - که گریڼ کویږه ی نیږی ټه که وی - د ټاشکرا - وضوح • وضوح خوی به هوڼی د ټه غلب ، وه بوو به یه کټی له بابه ته کانی ره وانیښیڼی ؟ ټه و بابه تانه که ټه بی ره وانیښیڼی له مانهی ټیدا نه بی •

ټه وه و دیسان ټه گه ر راسته ټه وی ، ټه وی ټم خپوه تی ره وانیښیڼی و به لاغیه دایگریڼو ټه وه هه مووی له د نحو ، و د منطق ، دا هدی ه ، هه ر ټه و قسانهی نه خو و مه تنقه ټم ټه یانکا به ره وانیښیڼی • ټایا ټه مه ټه شی که بووتری : قسه کانی ره وانیښیڼی هه موو له زانیاری یه کانی نه خو و مه تنق دا هه ر ، که وا بوو ټیر پیوست به وه ناکا زانیاری یه کی سه ربه خوی بو دابریڼی و به ره وانیښیڼی ناو بیږی ؟! • دیاره ټه مه ناشی ، چونکه هه ر زانیاری یه ک که سیه تی خوی هدی و ټه بی له ناو چواو چپوهی ټه و که سیه ته دا باسی ورد و دروشتی بگریڼ •

بابه ټکی وه کوو گریڼ لټدان ټه گه ر له ناو چه نه بری ره وانیښیڼی دا باس نه کریڼ ، ټه بی له کوڼی دا باسگریڼ ؟! • هه ر ټه بی له ره وانیښیڼی دا باسگریڼ ، که ټه مه هه بوو ټه ویش خوی بوو به بابه ټیک له بابه ته کانی ره وانیښیڼی ، بهلام بو دوور که وټه وه لټی ، نه وه که بوو نریک بوونه وه •

تیر له بهر نهمه من هاتم له پینس هموو بابه نه سرکیه کانا ه گرتی
لی دانی ، م خانا ، بو تهوه نهمه بیی به دمروازه یه ک بو چونه ناو هموو
بابه ته کانی رموانیتری بهوه . وه له باومرری منا نهی بایهخ بدرتی به
گرتی لی دانی . جا زانایانی به لاهمی عمره بیی گوتی مه دنی ، یا نایه دنی ،
من گوتی بهو گوتی دانی و نه دانه نادم ! .

دیشان دوور نی به بووتری شتیک که به کیتسه بوو بو
تیکه یشته که می بوچ نه بیی نهمه بهر هونهر بکه وئی ؟ .

له وه لآمدا بووتری به جوړنکی تکرایی که لک له هسونه ری
- به تاپسته تی گوزاره کاری دا - تهوه یه که نهوس له باری وشه و
گوزاره وه له زهت و خوښه ک وهر بگرتی ، وهر گرتنه کوش تهوه یه که
گه لی شت له دلی خاوه ، دهق ، دا بهنگ نه خواته وه ، دینی به جوړه
وشه یه ک دهریان نه برری که خوینه ر ، وه یا گوینگر له پاش خه ری ک
بوونیک له گه لیا و له پاش زانیی ، بشوویه کی خوشی یا دپته وه .
دیاره نهمه بیی گویمان بو نهوسی نادمیزاد به هره یه که ، که به هوی تهو
وشانه وه وهری نه گرتی و هسانه وه یه که بوئی .

کهوا بوو توانرا بوتری ، گرتی لی دانی ، هدر چنده له رواله تا
گرتی کویره یه به لآم له ناره روکا هسانه وهی نهفسه و نهفس پیی
گه شه دار نه بیی .

* * *

جا نهم گرتی لی دانه وا نه بیی له وشه دا نه بیی ، وه واش نه بیی له
گوزاره دا نه بیی . که وا بوو بوو به دوو به شه وه .
وشه یکه ش نه گونجی به هوی پیچ و به نایه ک بیی که له وشه کانا
هده ، واته له ریزکردنی تهو وشانه که له رسته که دا همن پیچ و

په نایه ک هه به بو وه گرته گوزاره که ، وه یا راناو و هیمایه کی
زوریان تی نه که وی ، وه یا دانانی جوړه وشه و له جهشه رسته په کی
وادا نه بیت که سله ماندن وه په ک نه دا به گوئی و ته زونک به نه فسه که دا
دیت .

که وا بوو وشه په که شی بوو به جوار به شه وه .

به شی دووم له و گری لی دراوه شه بوو و ترا گوزاره یی به .
له م گوزاره یی دا وا دیاره خوازه و درکه و خواستن به ته وای ده ستیان
تدا هه به ، با رسته په خشان بیت ؛ چونکه خاوه ن رسته به به کار
هتانی هندی وشه له رسته که یا یشیکی وا نه کا که به ته وای خوی
له گوزاره راسته فینه که دوور نه خاته وه .

له م به نه یانا دوور نه یی به نیازه که له دلی خلون ده قا به ته وای
جه سب نه بوو بیت پویه نه م گری لی دراویه به یدا نه بی .

جا تیمه لیره دا بو به نه کانی گری لی دراوی وشه یی هه ریه ک ،
وینه دینته وه ، شهوش بهر شه و یان نه که وی که راناو و هیمایه کی زور
له رسته که دا به کار هتیرایی و گری لی دراویه که یی دوست کردی ،
بو سی به شه که تر خونهر نه توانی خوی لکی بداته وه .

هونه نه لی - ره نگبی خاوه نه که شی « سجادی » بی -

هه تارد ، هوشته ری ، هه ریخی دهورانه

نیگاری من له ناویانا نیشانه سونعی سوبخانه

نه م هر نه م بی ، وه یا نه م بی ، وه یا جوزینکی نه م

نه م بی

وه یا هیچ یه ک نه بی هه ر خارجتی نه وسافی نیشانه !

ته ماشا نه که بن یه کم نیوه هونه رای دووم شه ونده « نه م » و
« نه م » ی تی که وتوو - که نه مانه راناو و هیمان - به ته وای

لهوانه به سدریان له خوینهر تیکدا بچ و گری لچ دراوی یان له
هونراوه کانا دروستکرد ووه .

وه بو گوزاره بیه کەش « بێخود ، ئەلێ :

غەزالی ناگرین وهختی که بورجی ناسمانی گرت

نیهالی قامهتی رۆمی له گەل زهنگی بهرابەر کرد

مه بهستی هونەر به غەزالی ناگرین کووروی «رۆژ - خور» ،

به بورجی ناسمان بورجی « حەمەل » ، به رۆمی « رۆژ » و به زهنگی

« شەو » .

مانای تیکررای ئەوه به ئەلێ :

کاتی رۆژ گەشته بورجی حەمەل ، شەو و رۆژ بهرابەر وهستان و

بوون به ئەندازهی یەك . دیاره ئەمەش رێی کەوتی شەوی « ۲۱ » مارت

که شەوی نه ورۆژه .

* * *

بهرابەر به گری لچ دراو « ناسکرا ، ههیه . ناسکراش ئەوه به که

هیچ یەك له بهشه کانی گری لچ دراوی تیدا نه بچ ، نه وشهیی ، نه ،

گوزارهیی . وینەش بو ئەمەیان وه کوو « بیرمێرد » له باسی سهراچاوهی

« زهلم » دا به هونراو ئەلێ :

ئاوه جوانه کهی سهراچاوهی زهلم

بو گهلا ریزان سەر به تەم و هەلم

ئەلێی سهراچاوهی بهختی کوردانی

سەر مۆت نییه ، وێلی هەردانی

تاقه کهت سەر بهرز سارده وه کت تهرز

دانهی مرواری له نهجی سهد تهرز

له و ناسمانهوه نه رزێته خواری

له چاوی گهردوون فرمیسک نه باری
 وینهی عاشقن که نالسه کار بن
 سهرا نومرد بن ، به بیجوری یار بن
 ویل و سهره رۆ، به رۆ، رۆی پر دهرد
 له قهلبهزهوه سهر نهدهی له بهرد
 دست له ملانی له گهل « تانجه رۆ »
 به سهودای « سیروان » شهیدا و ره نجه رۆ
 له « دواوان » دا که به ک نه کهوی
 دوو « مصرعی » بۆ بهیتی مهولهوی :
 «سیروان»ی نهم چه، «تانجه رۆ»ی نهو چه
 بدن به به ک دا نهم چه تا نهو چه
 مهوهسته پرۆ به لم و خاکا
 بگری له بارگهی سهملانی پاکا
 پیی بلن قوربان تو نساوت پاکه
 بهمانخه ره ری به کیه تی و چاکه
 له بهر ناودیری نهو خاکه دیمه
 که پاراو نه بن به ناوی نیمه
 با گول و نیرگس هر دوو پیکهوه
 شاد بن به دلی ریک و پیکهوه

وه کوو سیر نه که بن هۆنهر باسیکی گرتوو به دهستهوه که
 باسی دیمه نی « زه لم ، و « تانجه رۆ ، و « دواوان ، به ره وانسی
 هتاویه ته خوارهوه ، به بی نهوه هیچ گری و گوئیکی تیدا هه بی •
 دیاره نهمه نهو « ناسکرا - وضوح ، به که قوتابخانهی ره و نیتری
 لیی دواوه و هموو مهرجیکی نهو ره وانیتریه ی تیدا هاتوته دی •

زمانپاراو

ټموم بوو وټرا که گری لې دان خوې له خو یا ناکه وټه بهر زانباری
ره وانیښی یوه ، به لآم باسکر دینشی له بهر ټهو شتانه که وټران بو
به پیوست . هه روه ها وټرا « زمانپارلو » وه یا « زماندار » بو « فصیح »
و « فصاحه » ټه گونجین . پیوسته بهو ناوموه که ټیسه له دستوری
ره وانیښی یوه قسه ټه که یې ټه بی ټو زی به درټر بزاین که ټم
« زمانپاراوی » به . وه یا « زمانداری » به چی یو چوډ دروست ټه بی .
هه روه ها ټم شته که ټیره دا باسی ټه که یې زیاتر بو « دوان » « خطابه » به ،
به لآم هه ر بهو ناوموه که بابه ته که بابه تی ره وانیښی و زمانپاراوی به
پیوسته سه ره ده زونکی لې بگرین به ده ستوه .

زمانپاراوی ، وه یا « فصاحه » زیاتر روو له وشه ټه کاتسوه ،
چونکه ټه گه ر ټهو وشه یه ، وه یا رسته یه پاراو بوو ، گوزاره به یې
گری و گول ټه چټه ناویه وه .

ټم پاراوی وه یا « فصاحه » ته چند مهرچیکې هه یه ؛ ټه بی
ره وینه ووی ټدا نه بی ، هه لې ټدا نه بی ، له گه ل ریزمانی ټهو زمانه و
قسه ی زمانداره کانیا نا جووت بی . ټهو وازه به مه عناکه به بوختی
بگه یه نی . یانی و غه رابه ی ټدا نه بی . پیچو دهوره و گری لې دراوی
ټدا نه بی .

که ټه لې ره وینه ووی ټدا نه بی ، واته وشو رسته که زبرو تفت
نه بن ، به ره وانی له دم بټه دهوره و گوئی گوئیگر ټازار نه دل ، وشه ی

وای تیدا نه بی که گوئگره که دانی نال بیتوه و موچررگی پيدا
بیت .

که شه لی هه له ی تیدا نه بی و له گه ل ریزمانی نه و زمانه و قسه ی
زمانداره کانیانا جووت بی . نهمه نه وه یه که تا که تا که ی وشه کان دروست
بن و له وانه نه بن که زماندارانی نه و زمانه به کاریان نه هینان ، پیچه وانه ی
ریزمانه که نه بن . به لای منه وه نهم به شه یان گرنگه کی زیاتری همیه ،
چونکه له م سردمه دا - به تایه تی - که تا نه ندازه به ک دست دراوه
به نووسینی کوردی به وه ، وه یا له کورده کان نه چنه دهره وه ی ولانی
خویان و هندی له وشه ی نه و ولاتانه دینه وه ، تا که تا که ی نه و وشانه
تیکلوی زمانه که ی خویان نه کن ، به بی نه وه بیر له وه بکه نه وه که
قسه کردنیان له شویتیکی ترایه و به رانبه ره که ی له وانه یه له دوانه که ی
تی ناگا ، نه و له سه ر قسه ی خوی هر دهرروا . نهمه به بی راوتری
زمانباراوی دورره له فساچه نه وه به رانبه ر به و زمانه ، چونکه نه و زمانه
که سیه تی که ی خوی همیه ، نه و به خسته ناوه وه ی نه و وشانه که سیه تی
زمانه که نه شکیتی ! .

نهمه نه مان وا ، نه مچا نه وانه ش که نه چوونه ته دهره وه ، به لام
دهستان داوه به نووسینه وه ، نه وانه ش وشه ی وا نه خنه ناو رسته که وه ،
که به رانبه ر به هیچ جور گوئی بو نازرنگینه وه و لی ی تی ناگا . نهمه ش
دیسان پیچه وانه ی زمانباراوی به . ساده تر و باراوتر له زمانا نه وه یه که
نه هلی نه و زمانه به بی گیره و کیشه لی ی تی بگن . نهمه ش وه کوو و ترا
بو کاتی و تاردانه ، نه گینا نووسین نه توانری وشه به ک تا نه ندازه به ک
حوور نه بی بیخاته ناو نووسینه که به وه و له گه لیا موتوربه ی بکا ، واته
له گه ل زمانه ره وانه که دا .

که نه لئی وازه که به بوختی مه عناکه بگه یه نئی ؟ واته وشه کان له وانه نه بن - باهر له نه سلئی زمانه که شنا بن - وه کوو بیگانه و ابن • وه کوو نه وه نه گهر دوو وشه هه بوو ، یه کیکیان له بهر هدر شتیك بوو خه لکه که تی نه نه گه یشتن ، یه کیکیان به ته وای به سهر زاره وه بوو ، خه لک به بوختی لئی تی نه گه یشت • نه وه مه یان به کار بیئت ، نه جی بو نه ویکه یان ، مه گهر له کاتیکا نه بیی که نه مه ی باوه که یانی به کار هیناوه ، که جسی کو تو پرر رسته یه کی تر دئی به شوین نه وه رسته یه دا ، پیوستی به وشه که نه پته وه • لیره دا بو نه وه دوو وشه ی وه کوو یه ک به شوین یه کا نه لته وه ، نه توانی وشه که ی تر به کار بیئی • بهم شیمه ی ، نه خوی ، نه رسته که ی ، نه وتاره که ی له پاراوی ناکه ون •

که نه لئی بیانی و غه رابه ی تیدا نه بیی ، نه مهش نه وه یه که وشه که به بوختی گوزاره که بدا به دهسته وه ، چونکه ناشکرایه ههر مه عنا یه ک تا نه اندازه یه ک وشه یه کی هه یه • هه تا نه توانی نه وه وشه یه به کار بیئی • که نه مه ی کرد نه هلی زمانه که به بوختی و به بیی گیر و گرفتنی لئی تی نه گهن •

که نه لئی پیچه و دوره و گری لئی دراوی تیدا نه بیی • لیره داو بو نه مه به شه نه بیی چند شتیك بیینه بهر چاو ؟ نه بیی پیچه و دوره و کنایاتی وا نه هیتته بهر چاو که زمین تیک بدن و گوینگر نه توانی زوو مه عناکه وهر بگری • شتی وا نه لئی که چند مه عنا یه کی هه بی و شا کار نیکیش نه بیی بو به دهسته وه نه دانی مه به سته که ی نه وه ، شتیش زور دووبات نه کاته وه ، نه زوریش درژی کاته وه ، نه کوریش •

لیره دا ههر مه به سته وه بوو که باسی فه ساحت بگری زیاتر بو دووان و وتار دان • نه گینا نه گهر بیچه سهر حه قیقه ت ، هونه ره . هسه یه کان ناچه ناو نه مه چه نه ره وه ، چونکه نه وه هونه رانه بو باسی زانیاری یه که ، که له زمانه که دا هه یه و به نووسینی بو عیلمه که ریز نه کری •

گوزاره کارى

گوزاره کارى له سەر ره وانکارى پیش نه که وئى چونکه ئەم
گوزاره کارى به به چاو ره وانکای سهوه وه کسوو که رتیک وایه له
ره وانکارى به که ، له بهر ئەوه پئویسته به پیشکه وئى .

ئەم وه له بهر ئەوه که به تابه تى لهم گوزاره کارى به به رانه برى
کردن له گه ل . مقتضى حال ، به شیکى هه ره گه وره به تى . ئەمەش
هۆیه کى تر بوو بو پیشکه و تنه که ی . ئەمەش مه عنای وانى به که له
ره وانکارى دا ئەم به رانه برى کردنه نى به ، له وئشا هه به ، به لام لهم دا
توندو تیزتره و ئەبى به کللیکیش بو ئەو ، چونکه له ودا مه عنایه ک به
گه لى جوړ دبه وه ، پئویسته له وئشا چاو و وئیه ک هه بى له بسارى
مقتضى حال ، وه .

ديسان به کیکى تر له ئیشى ئەم گوزاره کارى به ئەوه به که
ئاگادارىه ک به سەر وشه دا بهیدا بکرى ؟ ئەو وشه به که له گه ل مقتضى
حاله که دا به رانه برى ئەکا .

جا ئەم شتانه یوون به هۆى ئەوه که بابه تى گوزاره کارى پیش
بابه ته کانى تر بکه وئى .

باسى گوزاره کارى به چاو به شى تکررای به لاغوه باسکى
خراوانه ، ئیمه لیره دا چهند بابه تیکمان گرت به دهسته وه و ئەوانى ترمان
باز لى هئنا .

ئەم بابەتی گوزارە کارى بە لە راستى دا هەشت لقی لى لى مەبىتەو ؛
ئەحوالى ئىسنادى خەبەرى ، ئەحوالى موسەندالىە ، ئەحوالى موسەند ،
ئەحوالى دەست و پىوئەندى فەل ، قەسر ، ئىنشا ، فەسل و وەسل ، ئىجازو
ئىتباب و مساوات ، •

بەلاغى عەرەبى ئەمانەى هەموو گرتۆتەو ، بەلام تىمە لە پاش
ئىكدانەو و وردبوونەو ئەومان بە لاو چاکتر بوو لەو ئەندازە بە
باسمان کردوو زىاتر باس نەكەين • ئەوش راستە بە بەلاغە
زانبارى بەكە و چەمكى ئەو زانبارى بە لە هەموو زمانىكا هەبە ، وە ئەبى
لە زمانى كوردى-شدا هەبى ، بەلام وەكوو و ترا زیاد لەو بەزىاد
ئەزانم •

بە لى ! هەندە نشت لەو باسى گوزارە کارى بەدا هەبە ئەتوانرئ بە
مەفھووئىكى كەم هەمووى وەر بگيررئ ، وەكوو باسى خەبەر ، ئىنشا ،
واقع ، جگە لە پىنج باسە سەرەكەكە كە تا ئەندازە بەك بە درىسزى
باسکراون •

من بەلامەو وایە پىوئست ناكا لە شوئىكى وەكوو ئەم شوئىنە
- كە رەوانىزى بە - وەختىكى زۆر بەومووە خەرىك بەكرئ كە چۆن
موسەند نىسبەت ئەورئە لای موسەند الە ؛ بە فەل ئەبى یا بە حەرف -
بۆ نەفى ئەبى یا بۆ ئىسبات •

بە لى ! زانىنى ئەمانە ئەبى بزائونى ، بەلام كئىى د نەحو ، و الایە
بۆ ئەم زانىانە • راستە شەكان هەن ، و ئەشى هەبە ، ئەوئەندە هەبە
لەوانە گرنگتر هەبە ، من باسى گرنگەكانم کردوو •

وە یا لە باسى خەبەر و ئىنشادا ئەمە زانبارى نەحو زىاتر چوئەتە
ئاوێو . بۆ و ئەبەكى كورت لىرەشا هەر ئەوئەندە وەكوو سئىك لە

خمر وارینک نه لئی : « نازاد کتیه که ی هینا ، » .

نمه خه به رینکه نهیدا ، نم خه به ره دوو لا هه آه گریئ ؟ نهوه
هه آه گریئ که راست بی و هینا بیئی ، نهوش هه آه گریئ که راست نه بیئ و
نه بهینا بیئ . له کاتیکا که راست بیئ نمه له گه ل واقع دا نایا به رام به ری
کردووہ ؟ . یا نه یکردووہ . به ران به ری کردووہ له کاتیکا که سی
یه که م - که متکلم - چاوی به کتیه که که وتووہ و هینا و یه تی ، که سی
دووہ م - که مخاطبه - که چاوی به کتیه که نه که وتبیئ به لای نهوه وه
له گه ل واقع دا یه کی نه گرتوه ، به لکوو هه ر خه به رینک بووه و گوئی
لئی بووه .

زیاد له مهش واقع دوو جو ره ؟ واقعیک هه یه له گه ل راستی و
حقیقه تی شته که « یه که ، ، واقعیکش هه یه له گه ل دلئی قه که ره که دا
یه کیکه با له راستی - ندا له گه ل حقیقه ته که یه ک نه بیئ . وه کوو
نهوه :

دوو کهس له دووره وه تا بو یه ک نه بینن ، یه کیکیان نه لئی نهوه
« دار ، ، یه کیکیان نه لئی « گا ، یه ، وه هه ر دوو کیان شیر گیرن له
سه ر برروای خو یان ، یه عنی هه ر دوو کیان به هه موو قه ناعه تیکیان وه
وا نه بین . نه مجا نه چنه سه ر تا بو که بزاین چونه ؟ . نه گونجی داو بیئ ،
نه گونجی گائی ، نه گونجی هیجیان نه بیئ ، نا گونجی هه ر دوو کیان
بیئ .

که چوون سه بریان کرد داره و « گا ، نی یه ، نهوه واقع
بهره یه که له گه ل واقعی نهوه که سه یانا که ونوو یه « داره ، یه کی
گرتوه . واقع به چلو نهوه دوو یانه بووه و بوو به دوو واقع یه کی
واقعی « نفس الامری ، ، یه کی واقعی برروا که ی خوئی .

به چاو ئه و بتر يانه وه كه و تېووي « گا ، به ، تا نه چوو بوونه سهه :
 ئاپۆكه خاومني باوه رري گا هه ر به گاي زانيوه ، ئه گه ر ته لاهي له سهه
 بخوا ته لاهي ناكه وي ، چونكه هيشتا نه چوو تا بوي ده ركه وي ئه مه
 گايه يا گا ني به . واقعي دلتي ئه و و باوه رري ئه و هه ر به گاي داناوه ،
 به لكوو ئه و ئاپۆيه هه ر گايه تا واقعي راسته قينه ده ر ئه كه وي .

ئهمه به رانه ر به راستي به كيكيان و نه هاتني راستي بو
 ئه و بتر يان . ئه وه مايه وه كه ئه و ئاپۆيه له گه ل باوه رري هيجيانا به ك
 نه گريته وه . واته نه « دار ، بچ و نه « گا ، . ئه وه تا ئه و ساته واقعي
 هه ر دووكيان راست بووه ، واقعي بنه رره تي له باش په يچۆر بووني ،
 واقعه كه ي ئه وانني به هيج ده ر كرد .

ئه گه ر خۆ جه وه هري ئاپۆ هه روا به و تاريكيه مايه وه و ته حقيق
 نه كرا ئه وه تا رۆزي قيامه ت واقعي هه ر دووكيان هه ر راسته ، با
 له گه ل واقعي راسته قينه شا به ك نه گريته وه .

ئه گه ر هي به كيكيان له گه ل راسته قينه كه دا له راستي دا به كي
 گرتبو ، با ئه مانيش هه ر له سهه ئه و تاقي نه كرده وه به ما بو بنه وه ،
 ئه وه واقعي ئه و به كه يان له گه ل واقعي راستي به كي گسرتوو ،
 ئه ويكه شيان هه ر له گه ل دلتي خۆيا به كي گرتوته وه .

* * *

ئهمه قسه ي خه به ر و واقع ، ئينجا ئينشا .
 ئينشا ئه وه به كه تو نائيت وا بووه و وا نه بووه ، به لكوو ئه لني :
 « نازاد ئه و كنيه بته ، . ئهمه ئيتر راست و درۆيي له قسه كه دا
 هه لئاگري ، هه ر به ك قسه به ، فه رمانيكه و ئه لئيت بيكه ، به يئني و
 نه به يئني تو فه رماني خۆت داوه .

لیرەدا بوون و نەبوونیک بەرانبەر بە کەسی دوووم؟ واتە ئیجابو
 سەلیک بەرانبەر بە موخاتەب ، پەیدا ئەبێ ؟ ئەگەر هێنای ،
 ئەمرە کە بەرانبەر بەو بوو بە ئەمریکی ئیجابی ، ئەگەر نەهێنا
 بوو بە سەلبی ، هەر چەندە بەرانبەر بە کەسی یەکەم هەر ئیجابە ،
 بەلام ئەو دوو لەقی بەرانبەر بە کەسی دوووم لێی ئەهێتەو .

ئەگەر هات و فرمانە کە بەرانبەر بە کەسی یەکەم سەلبی بوو ،
 دیسان ئیجابەت و سەلیت هەر روو ئەکاتەو کەسی دوووم ، ئەوەندە
 هەیه سەلبە کە ی ئەبێ بە ئیجاب ئیجابەتە کە ی ئەبێ بە سەلب ! • بە
 وێنە ئەگەر :

کەسی یەکەم وتی « ئازاد کێتێ کە مەهێنە ، • ئەو هەر ئیجابی
 بە چاوە ئەهێت ، چونکە مەنێ کردوو لە هێنانە کە ی ، سەلیتەکی
 تێدا یە • ئەمجا ئەگەر ئازاد کێتێ کە ی نەهێنا ئەوا فرمانی سەلیتەکی
 کەسی یەکەم هاتە دی ، بەلام بە چاوە کەسی دووومەو • کە ئازادە • ئەو
 سەلیتە ئەبێ بە ئیجاب ، چونکە فرمانە کە ی ئەمی بەجێ هێناوە ؟
 ئیجابەتی بەرانبەر بە سەلیتەکی نواندوو • ئەگەر خۆ بە گوتی
 فرمانە کە ی نەکرد و کێتێ کە ی هێنا ، ئەو وەختە سەلیتەکی
 نواندوو بەرانبەر بە ئیجابیک ، واتە ئیجابی کەسی یەکەم ، چونکە
 ئیجاب بوو ئەمرە کە ی ئەم ئەو یە کە کێتێ کە نەهێنی •

کەوا بوو سەلبی ئەم ئیجابی ئەو ، ئیجابی ئەو سەلبی ئەمە • بەلاغی
 زمانی عەرەبی لە سەر ئەمە بە هۆی « فعل ، و « حەرف ، ی نەحوی بەو
 گەلێ لێو پۆی لێی کردۆنەو ، بەلام من بە لامەو وایە کە لە
 «گوزارە کاری، زمانی کوردی دا کورتە ی درێژە پێدانە کە ی عەرەبی

دیته سەر ئەمە و لام وایە بۆ کورد زمانیک ئەم کورتە لەو درێژە بە
کەلکترە .

* * *

وە یا لە باسی جێ گۆررکێ - قەلب - لە گوزارە کاری دا - نەک
لە باری جوانکاری دا - کە روایت بکری بە پەنامە کی و پەنامە کی بکری
بە روایت هەنگەر راندنە وە یە ک بەیدا ئەبێ . بە وێنە وە کوو «نوحی»
ئەلێ :

جەنگی مەغلوو بە لە دەشتی کەر بە لا نەو عێکی وای لێ هات کەوا
ئاسمان رەنگی زەوی بگری و زەوی پرواتەووە داری لەنا
رەنگی ئاسمان شینە ، رەنگی زەوی تۆز کارە . رەنگی ئاسمانە کە
بوو بە رەنگی زەوی ، واتە لە بەر زرمە زری سواران ئەوێندە تۆز
کە و تۆتە ئاسمان ، رەنگی ئەو وە کوو رەنگی زەوی لێ هاتوووە .
هوشە کاریە کە بە جۆزیکە ، کە گواپە زەوی لە بەرچە پۆگانی ئەسبێ
جەنگاوەران هیچی نەماوە ئەو و لە نلۆ چوووە !
هەر وەها لە پەخشانیشا لە بەر مەبەستیک ئەم جێ گۆررکێ بە
هەبە . وە کوو ئەلێ :

« دەواری کە هەشت هەستوونی ئەوێ بۆ ئەو لەنگەر یان بختە
سەر ، لە ئەسڵا ئەبێ بووتری : « بە ئەو لەنگەر بختە سەر
سەریان ، ئەم رستە بە جێ هێستوووە - واتە زمان - چوووە بۆ ئەو
رستە یێشوو ، هێنای لە بەر ئەو کە ئەو « سەر » ی لای بردوو و
رستە کە کورت کرۆ ئەو « آن ، جەمە کە یێش خێجوووە . بەم
یێشە هەم رستە کورت کرۆمووە ، هەم جەسە نیکێسی دروست کرد .
حەزەرە کە ئەوێ هەر جێ گراتایەتی خۆی هەبە بختە سەر

ٲهوان ، بهلام ، بيخاته سهريان ، يا ، سه سهريان ، ٲهوه سهسه نابٲ
بهلكوو ٲهتوانٲ بهشٲكى لهو لهنگه ره بيخاته سه سهشٲكى ترش ، تهنيا
سهسه كهى ٲهوان لهم باره دا شٲى ترى ناخرٲه سهه و تهرخان ٲهٲى ٲو
ٲهوه .

ٲا ٲهه دهسته رهش زمانه كه دروستى كردوه ، من و ٲو دروستمان
نه كردوه ، من و ٲو تهنيا ٲهوه به لٲى ٲهكٲينهوه . دهسته ور له
سهه زمان دا ٲه نرى ، زمان له سهه دهسته ور دا نازى .

تایبەتی

تایبەتی دوو جۆرە ؟ حەقیقی و غەیری حەقیقی • تۆ که شتیک
تایبەتی ئەکەمی بە شتیکێ ترەو • ئەمە یا لە راستی و « نفس الامر » دا
واپە و تێی ناپەرری بۆ بیجگە لەو ، یا بە هۆی ئیزافەووەیە و تێی
ئەپەرری بۆ شتیکێ تر • ئەمە بوو بە ئیزافی و غەیر حەقیقی • وەکوو
ئەلێ : « هوشیار هەر دانیشووە ، مەبەست ئەوەیە تێی ناپەرری بۆ
وەستان • مەعناي ئەوە نییە ئیتر تێی ناپەرری بۆ سەفەتیکێ تری
غەیری راوەستان •

هەر یەکه لە حەقیقی و غەیر حەقیقی دوو جۆرە ؟ یەکمە تایبەتی
مەوسووفە بە سەفەتەو • دوومە تایبەتی سەفەتە بە مەوسووفەو •
مەبەستیش بە سەفەت مەعنايەکه که لە شتیکێ ترا بی ، مەبەست سەفەتی
فوتابخانەیی « نەحۆ » نییە •

یەکمە که تایبەتی مەوسووفە بە سەفەتەو لە حەقیقی دا وەکوو
ئەلێ : « هوشیار تەنیا نووسەر » یا « هوشیار هەر نووسەر » • دووم
که تایبەتی سەفەتە بە مەوسووفەو هەر لە حەقیقی دا • وەکوو ئەلێ :
« کەس لە مالاً نییە تەنیا نەوزاد نەبی » ، یا « هەر نەوزاد لە مالایە » •
ئەمجا تایبەتی مەوسووف بە سەفەتەو لە غەیری حەقیقی دا ؟ تایبەتی
شتیکە بە سەفەتیکەو لە باتی سەفەتیکێ تر •

باش ئمۇە تايبەتى سەتە بە مەسۇوفەوۈ لە غەيرى حەقىسى دە
تايبەتى سەتەتە بە شەتە مەنەوى بەو ، نەك بە شەتە تەرەو ، بە
جەنگە شەتە تەرەو .

جا ھەر بەكە لە تايبەتى مەسۇوف بە سەتەوۈ و تايبەتى سەتە
بە مەسۇوفەوۈ ئەبەن بە دوو بەشەوۈ ؟ بەكەم تايبەتى شەتە بە
شەتەوۈ ، دووم تايبەتى سەتەتە ، يا شەتە بە سەتە ، يا
شەتە تەرەو .

* * *

بۆ زیادە روونکردنەوى بابەت ديسان ئەلەن :

مەبەست بەم تايبەتى بە وەكوو ھەر لە داررشتە زمانى كوردى دا خۆى
پشان ئەدا ، كرددەو ، وە يا سەتەتە ھەر تايبەتى بە شەتە تەرەو ،
وە يا بە كەشەوۈ و لە غەيرى ئەو كەسەدا بەو سۆزەوۈ پەيدا نەبەت .
ئا ئەم ناساندە بەم جۆرە بەكەكە لە ھونەرەكانى رەوانبەزى و
بەر گوزارەكارى ئەكەوئ . ئەمە لە دەستورى بەلاغەى عەرەبى دا
بە « نەسر » ناو براوۈ .

ئەم تايبەتەش گەلە چەشنى ھەبە ؟ يا بەكەكە تايبەتى ئەكەتە بە
شەتەوۈ ، وە يا شەتە تايبەتى ئەكەتە بە بەكەكەوۈ ، وە يا كۆمەلەكە
بە شەتەوۈ ، وە يا شەتە بە كۆمەلەكەوۈ . ديارە ئەمە لە بەخشانىشا
ئەبەت و لە ھۆنراوېشا ، ئەوئەندە ھەبە لە بەخشانا زىاتر بەكار ھىنراوۈ تا
ھۆنراوۈ ، چونكە ھۆنراوۈ ھەندە تايبەتەكە تەرى تەدايە لە بەخشانا نى بە .
بە ھۆى ئەو تايبەتەنەى خۆبەوۈ ئەوئەندە پەبەستى بەم تايبەتى بە
ناكەوئ .

ئەمجا وىنە بۆ ھەندىك لەمانە وە كور ئەووە كە ئەلئى :

• ھۆنەر ئالىيە ، • لىرەدا خاسە وئىزىيەك - كە ھۆنەريەتى بە -
ھەر تايبەتى كراوہ بە ئالىيەوہ ؟ واتە ئەم سەتە لە كەسى ترا نى بە ،
ھەر لە ئالىيەدا ھەيە و تايبەتى بە بەوہوہ ، • ئىتر مەرج نى بە كە ئالىيە
ئىشى تىرى نەبىت ، وە يا سەتەتى تىرى نەبىت • شتى تىرى ھەيئى ، يا نەبىئى ،
سەتەتك كە ھۆنەريەتى بە ھەر بۆ ئەوہ و لە كەسى ترا نى بە •
وہ يا ئەلئى :

• ئالى ھۆنەر ، • وە يا ئالى ھەر ھۆنەر ، • ئەمە يىچەوانەنى
پىشووہ • ئالى تايبەتى كراوہ بە ھۆنەريەتى بەوہ ، واتە ئىشىكى تىرى
نى بە تەنيا ھۆنەرى نەبىئى ، ئىتر مەرج نى بە كە ئەم ھۆنەريە لە كەسى ترا
نەبىت ، بەلكو ھەر ئەو رىنگەيە گىراوہ كە ئالى ئىشى تىرى نى بە تەنھا
ھۆنەرى نەبىئى •

ئەو نەمە ھەيە لە كاتىكا كە وشەي • ھەر • لە رستە كەدا نەبىت ،
ئەو وشەيە تايبەتى بە كە لە روالە تا بئەوتر ئەكاتەوہ ، ئەگەر وشە كەش
نەبىئى - وشەي • ھەر • - تايبەتى بە كە ھەر ھەيە ، بەلام لە
رىنگايەكى دوورترەوہ •

يانى وشەي • ھەر • لە ئەوزارى تايبەتى بە ، كە لە رستە كەدا
بوو ، زاناو نەزان بە زانبارى رەوانىئى چەمكە كە وە كور يەك وەر
ئەگرن ، بەلام كە نەبوو زاناكە تىئى ئەگا و نەزانكە بىئى ئەگا
ئەمىتتەوہ •

ئەمە لە لايەكەوہ ، لە لايەكى تىرشەوہ ئەو ش ھەيە كە ئەگەر
رستەيەكى كورت و چەشنى رستە بە درىزتر بىئى يەك
گوزارە بەكار ھىئران ، دىبارە ھى رستە كورەكە باشترە تا
درىزە كە •

لە سەر ئەم دەستوورە رەستەى « نالى ھۆنەرە ، مادام لەگەل » نالى
 ھەر ھۆنەرە ، لە رووى رەوانىئىزىيەو بەك گوزارەيان ھەيە ، گومانى
 تىدانىيە كورترەكە - كە « نالى ھۆنەرە ، - چاگرە ، بەلام لەبەر
 ئەو كە ئەزانىك بە زانىارى رەوانىئىزى درەنگر تىي ئەگا ، وە
 بەلكوو وا ئەزانىي كە رەستەى « نالى ھەر ھۆنەرە ، زياتر لەوانەيە
 گونگر وريا كاتەو ، ئەو بەلايەو وايە كە ئەم بەھىزترە .

« وەستا ئەحمەد خەياتە ، ھىچ ئىشكى تىي نىيە ، بەلام رىگا
 لە وەستا بەكر نەگىراو كە ئەويش خەيات بىي و خەياتى بكا .
 » پىرەمىرد ، ئەلى :

من گولى سوورم بۆيە خوش ئەوى

مزدەى شەفەقى لىي دەر ئەكەوى

ھۆنەر خۆشويستى خۆى تايەتى كردو بە گولى سوورەو ،
 ئىتر گولى سوور با يەككى تىش خوشى بوئى مەبەست نىيە
 مەبەستەكە ھەر ئەو بەكە ئەم ھىچى تىي خوش ناوى تەنيا گولى
 سوور نەبى .

وەكوو و ترا ئەم تايەتى بوونە گەلى جۆرى ھەيە ، بەلام بە
 ھىنانەوئى ئەو چەند وئنانە ، با بۆ ئەواتىرى وئنە نەھىترائىتەو رىگا كە
 پاك كرايەو بۆ دەر كەوتى جۆرەكانى تىشى ھەر لەم بابەتە .

پیکه وه نان و دابرین

دابرین و پیکه وه نان ئەو یه که رسته به ک بگیریته وه بۆ سه ر
رسته به کی تر ؟ واته عه تفی بکه یته وه ، وه یا وشه به ک بۆ سه ر
وشه به کی تر •

دابرین به پیچه وانهی ئەمه یه ؟ واته دابر-ریت و عه تفی
نه که یته وه •

له کاتیکا که تۆ شتیک له شتیک دانه برری و عه تفی ئە که یته وه
سه ری، ئە بێ حوکمیک له به ینا نا هه بێ که یانگونجیتی به یه که وه ،
واته تۆ که دووم عه تف ئە که یته وه بۆ سه ر یه که م ئە بێ شتیک هه بیت
که کۆیان بکاته وه • وه کوو ئە وه که تۆ ئە لیت • به ختیار ئە نووسی و
هۆنراو دانه ئی ، له نیوانی نووسین و هۆنراودا مونا سه به یه کی ئاشکرا
هه یه • وه یا ئە لێ : • به ختیار شت ئە داو نایدا ، له به ینی دان و نه دان دا
دزیه که ک هه یه • به لām ئە گه ر ئە و شته نه بوو، عه تفه که و لیکدا برینه که
نابیت • وه کوو ئە وه ی لێ دیته وه که مشک و ماسی ییگه وه بۆ حوکم
کۆ بکه یته وه ، چونکه مشک بخره یته ئاوه وه ئە خنکی ، ماسی له ئاو
ده رچێ ئە و به له ئاو ده رچونه که ئە مرێ •

ئە گه ر خۆ ئە م هاو به شی کردنی یه که م و دوومه نه بوو له حوکما ،
ئە وه لیکیان جیا ئە که یته وه و دایان ئە برری • دیسان ئە مه ش هه ر
جیگای خۆی هه یه • وینه ؟ له کاتیکا ئە و لیت ئە برسی : چویت بۆ
بازار ؟ • یا نه چویت ؟ • تۆ ئە لێ : • نه وه الله ، ئە م عه تف کردنه وه یه
مه عای دابرینی نی یه ، به لکوو هه ر پیکه وه نانه که یه ، چونکه که وات
• نه ، ئە مه وه لāmی برسیاره که یه که ئە لێی • چویت ، ؟ • تۆیش ئە لێی

« نه ، ، و ، ، که له « و الله ، دایه ئه مه بۆ سوینده ، بۆ
عهتف نی به .

ههروه ها له کاتیگا که شتیکیش عهتف ئه که یتهوه بۆ سهه
شتیکی تر ئه بی دیسان ئاشنایه تیه ک هه بیته ، ئه گه ر ئه و ئاشنایه تیه نه بوو
عهتفه که به هیچ دهر ئه چنی . کاتی که تو بلیته « دانا هونه ره و دارا
نووسه ره ، ئه گه ر موانسه به له نیوانی دانا و دارا دا نه بی له دوستانه تیا ،
وه یا له دوژمنایه تیا عهتفه که هیچ په یوه ندیه کی نابی ، با دانا هونه ر بی و
داراش نووسه ر بی ، به چاو گوینگه وه که نه یاناسنی و ئاگای له موانسه به که
نه بی ، رسته که به بی سوود دهر ئه چنی و هیچ که لکیکی نابی .

ئه گه ر بابه ته که یتکه وه نان بوو جواتر بۆ ئه و شوینه ئه وه یه که
رسته ی ئیسمی بۆ ئیسم و فعلی بۆ سهه ر فعل بگه ر ریته وه ، به وینه بلیته :
« نه وزاد ئه خوینی و ئازاد ئه نووسی » ئه مه جواتره له وه که بلیته : نه وزاد
ئه خوینی و ئه نووسی ئازاد ، ههروه ها ئه گه ر رسته که کرده وه یی بوو
ئه مه باشتره که بلیته : « هه ررا ئه کا شیرزاد و دائه نیشی بهزاد » تا بلیته :
« شیرزاد هه ررا ئه کاو دا ئه نیشی بهزاد » .

* * *

بۆ زیاده روونکر دهنه وه :

وشه یه ک تاک بی ، یا رسته - که ئه ئین تاک بی ، یا رسته ، واته ناو
بی نه وه ک کرده وه ، چونکه کرده وه با ، له روا له تیشا یه ک وشه بی ،
به لآم له راستی دا زیاتر له وشه یه ک دهر ئه چنی ، که زیاد بوو ئه بی
به رسته -

یا ئه مه یه له گوزاره دا ئه گیر ریته وه بۆ ئه وه ی یتشه وه ی ، واته له
حوکما عهتفی ئه که یته وه بۆ لای ئه و و ئه یانکه ی به هاوبهش ، یا ئه م
ئیشه ناکه ی .

ئەگەر كوردت ئەمە پىكەوت نووساندن ، ئەگەر نەتكرد ئەمە لىكت دابىرىن ، واتە « وصل و فصل » ت كورد . ئەبى ئەمەش بزانىرى كە دابىرىن بناغەبى ترە تا پىكەوتەنان ، چونكە پىكەوتە نانا كە روو تووشىكە بە سەر دابىرىنە كەدا دىت .

لە شىۋەى ھەموو زمانىكا ئەم دەستورە باۋە و ھەيە . زمانىسى كوردى-ش يەكىنكە لەو زمانانە كە ئەم تەحرە شتەى تىدا ئەبىت .
رەوانىبىرى ئاشنايەتى لە گەل ئەم بابەتەدا بۆيە ھەيە چونكە چەمكىكى زانبارى ئەو زمانە دەر ئەخا ، لە دەر خستە كەى كەسپەتى زمانە كە ئەدا بە دەستەۋە .

ئەجەب دىسان وىنە بۆ ھەندىك لەمانە ۋە كوو ئەلى :

« نەوزاد و بەزاد و تارا چون بۆ قوتابخانە ، ، ئەو سى كەسە ھاوبەش بوون لە كوردەۋە يەك دا - كە چوونيانە بۆ قوتابخانە و فېرگە - لەبەر ئەمە ھەر سى كيان پىكەوتە ئەبىت و پىكەوتە ئەبەسپت . بەلام لە كاتىكا كە ئەبىت : نەوزاد ھەستا ، بەزاد دانىشت ، تارا خويندى ، . لەبەر ئەۋە كە ھاوبەشپەك نىبە لە نىۋانى ئەو دەستەبەدا ؛ واتە حوكمىك لە ئارادا نىبە كە پىكەوتە بەسپت نايانگىرىتەۋە بۆ سەر يەك ، بەلكوو ھەر يەكە بە جيا حوكمى خۆى ئەدەبىتى ، ئەمە بوو بە دابىرىن و ئاشنايەتى يان ئىتر پىكەوتە نەبوو .

لە دەستوورى پىكەوتە نان و دابىرىن دا گەلى لى لى ئەبىتەۋە ، سا ، يا بە ھۆى راناۋ ، ۋە يا پاشكو ، ۋە يا سىفەت ، ۋە يا يەك بوونى مەوسووف كە ھەر يەك لەمانە ئەگونجى ھاوبەش ۋە يا سەر بەخۆ بن .

پاکزیی بابہ تہ کہ دیتہ سہر ٹہوہ کہ ہہر یہ ک لہم شتانہ ؛ واتہ
لہ دوو رستہی ٹہم شتانہ ، یا پیکہوہ ٹہ بہ سترین ، یا لیک جیا
ٹہ کرینہوہ • وینہ کانی سہرہوہ کلینکن بو خستہ سہرگازی ہستی
دہروازہی گشت بابہ تہ کانی پیکہوہ نان و دابرین •

ٹہو کہ سانہی کہ تا ٹہم شوینہ سہریان بردوٹہ ناو ٹہ نجومہنی
رہوانیٹری ہوہ ، وہ بہ تابیہ تی بابہ تی پیکہوہ نان و دابرین ہوہ ، لام
وایہ بابہ ت ٹہوہ ندہ ٹاشکرایہی تیدا ہہیہ کہ زور کہم بو چہ سپاندن و
بتہو کردنی ، پویست بہ زیادہ وینہ بن و وینہی تریان بو بہنریٹہوہ •

تیل نیگا

تیل نیگا یه کیکه له هونهره کانی ره وانیتزی و پاشان گوزاره کاری .
تیل نیگا نه وه یه که به تیلی چاو سهیری شتیک بکری . ثم تیلش
نه بی « چاو » له ناو چاودانه که دا توژی بجوولئی و لا بکاته وه ، وه یا
گهردن که میک لا بکاته وه بو نه وه بتوانی نه و تیل نیگایه دروست
بکا .

ثم چه مکه له به لاغی عه ره بی دا به « التفات » ناو بر او ،
چونکه التفات لا کردنه وه یه به لای راست و چه پا . من لام وایه تیل نیگا
نه و معنایه زورتر پرر نه کاته وه ، چونکه له تیل نیگادا لا کردنه وه ی
چاو و گهردن ههردو وکی تیدا هه یه .

تیل نیگا له زانیاری ره وانیتزی دا نه وه یه که کسی یه کهم و کهسی
دووم و کهسی سئی یه هه یه ، واته « متکلم ، مخاطب ، غائب » .
رسته یه ک دینه پینشه وه . سه ره تای رسته - به وینه - بابه ته که ی ،
کهسی یه کهم دانراوه ، به شوین نه ودا رسته وه یا شتیکئی تر دیت و
به یوه ندی ی به رسته یی که وه هه یه ، له ودا که هه ره بی گوزارشت
بو کهسی یه کهم بی ، کهچی له رسته دوومه که دا گوزارشته که به
کهسی دووم ، وه یا سئی یه لئی نه دریتنه وه . ههروه ها دووم به
یه کهم ، وه یا یه کهم به سئی یه ، وه یا سئی یه به یه کهم .

نه و هویهش که ثم تیل نیگایه دروست نه کا نه وه یه که یساو نه گه ر
له شیوه یه که وه چوو بو شیوه یه کی تر ، گه شه و خو شیه کی زیاتر روو

نه کاته گوڼگره که و زیاتر ته پته هوئی شه که گوئی بسو قسه که بگری .

جا وینمش بو ته مانه ، یه که میان وه کوو « نالی » ته لئی :

« نالی ناسووده نی یه توولی نه مامی عومرت »

« به نه فسه دیت و ده چیت نه سلی ته سه ر بایکه »

له کسی سئی یه مه وه هاتووه بو کسی یه که م - له غائبه و هاتووه بو . تکلم - ته بوا بو ترایه :

« نالی ناسووده نی یه توولی نه مامی عومری »

که چی لای داوه و ته لئی « عومرت » .

ته مه به مهر چیک وایه که سه ره تای رسته ی وشه ی « نالی » نه بیت به بانگ کراو « منادا » و ته وزاری بانگ کردنه که ی لئی فری درایی ، واته نه بی به « ته ی نالی » ، وه واشی لی ناکه ین ، چونکه هینانی ته و ته وزاره « تاویل » ، تیل نیگا که ، جواتره له و تاویل .

وه یا وینه بو شه که له کسی یه که مه وه بچی بو کسی دووه م - له متکلم وه بو مخاطب - وه کوو « مه حوی » ته لئی :

زهمانه ی پرر ته عه ب نه تکاته تیروک

له تی نانت دمداتی دوو به شسی نوک

هیناویه له خوئی ، نه فی خوئی جیا کردو ته وه و کردوویه به کسی دووه م - مخاطب - وای پی ته لئی . ته مه له ته سلا ته بوایه وای بوایه که بلئی :

« زهمانه ی پرر ته عه ب نه مکاته تیروک » له تی نانت دمداتی دوو به شسی نوک ، له کسی یه که مه وه چووه بو کسی دووه م . ته م باز دانه ش باقی هونراوه کانی دواپی دهری ته خا ، به تابه تی ههر به شوین ته و ته لئی :

پیاوهی دیسه له برریزه دلا توش

بجوشه ، سازی ناله هم بین کوک

وه یا وینه له کسی سئیمه دوه بو کسی دووم - له غاښه وه بو

مخاطب - وه کوو « کوردی ، نه لئی :

پیم ده لئی کوردی وه کوو من نارم زووی وه سلی نیه

بوچی تو مانع ده بی ، نه م به نده چون بیتا نه کا

نمه له نه سلا نه بی وا بی که بلئی :

« پیم ده لئی کوردی وه کوو من نارم زووی وه سلی نیه »

« بوچی نهو مانع ده بی ، نه م به نده چون بیتا نه کا »

له « نهو ، که غاښه بازی داوه بو « تو » که مخاطبه .

نمه له بهر تیل نیگا که یه . لادانه کهش دیاره ، چونکه نالئی « پیت وتم » ،

وه له رستهی « کوردی » به دواوه قسه که ی نهوه .

نه گهر نهو بیوتایه « پیت وتم » هیچ تیل نیگایه ک له نارادا نه نه بوو ،

چونکه « پیت وتم » ، واته « تو » ههر دوو کی بو کسی دوومه .

به لام رستهی « پیم ده لئی » دیاره بو کسی سئیم و غاښه ، که چی له

نیوه هونراوهی دووم دا نه لئی « تو » نهوه ئیتر لای دا .

کورت بڙي و دريژ بڙي

مه به ست به کورت بڙي نه و به که کومه له گوزاره به ک به چه ند
و شه به کی که دم بر بڙي • دريژ بڙي پيچه وانه ی نه مه به •

نه مه راسته که وشه ، و ه یا کومه له وشه به ک - با هر چه ند
دريژيش بي - ناتواني به ته وای گوزارشت له گوزاره که بداته و ه ، به لام
نه دم دستوره که نه و تښي و دائه نږي - دستوري کورت بڙي و
دريژ بڙي - نه مه شتيکی نيسي به و و اعتبارات دروستي نه کا •

نه مه و ديسان هم و و زماتيک نه و ره خنه به رووی تي نه کا که
و شه ناتواني به ره نگاري گوزاره بيته و ه يو نه و به ته وای دږي بږي •
زمانی کوردی ش و ه کو و نه و انتر ره خنه که رووی تي نه کا • به لام
و ه کو و نه مه رووی تي نه کا نه و ه ش هر رووی تي نه کا ؛ به و
نا و و ه که زمانه نه بي کورت بڙي و دريژ بږيشي تدا ه بښت ، چونکه
نه مه ياسايه کی تيکر دايي به به چاو هم و و زمانه نيکه و ه •

جا نه و کورت بږي به یا ته ماشای يته کاني نه کږي ؛ و اته دوو
رسته ه به يو دږ بږيني گوزاره به ک ، بزاني کام له رسته کان
يته کاني که مږه ، دياره نه و ه يان کورتږه •

و ه یا ته ماشای وشه ی رسته کان نه کږي که کاميان وشه کانيان
که مږه ، دياره نه و ه يان کورتږه •

و ه یا ته ماشای فراواني گوزاره که و له چاو نه و زور که می ی
وشه کان نه کږي ، دياره نه و ه ش هر کورتږه •

کورت بږيش له سه ر دوو جوړه ؛ یا نه مه به ه يچ شتيک له
رسته که دا لانه براوه ، و ه یا ليی لبر او ه •

که ئەلین لایراوه ، وە یا نەبراوه ، زمانەکه خۆی ئەو داررشتهی کردووە ، بانان ئەوە بسوو بە رێباز بۆ ههنگاو نانی رەوانیتری بە سەریا .

ئەوی که لایەبراوه وەکوو ئەوە ، کابرایان پرسی ، هەمەوێندەکان چییان کرد ؟ و تی :

« هاتن ، کوشتیان ، بردیان ، سووتاندیان ،

ئەمە رستەیهکی کورته ، بەلام گوزارەیهکی زۆری گرتۆتە خۆی ، چونکه بیجگە لەوە که کوشتن بۆ بیاوکان و بردن بسو مەردەمال و مالا ئەو سووتان بۆ دەغل و دانە . ئەگەر بیت و بویستری بە فراوانی قسە لێسو بەکری قسەیهکی زۆر و « رافین - شەرح ، یکی بیجگار فراوانی ئەوی .

ئەو رستەیش که لێی لایراوه ، ئەو بەگەلی چەشنە ، بەلام ئیمە لێردا که وینەیهک ، دوو وینەمان هتایەووە ئەوانی دەستوورە گشتییهکه بە هۆی ئەوانەووە بیتە دەست .

وەکوو ئەوە که ریبوارنیک بریاری شتیک له یهکیک ئەکا ، ئەویش بێی ئەلی : « من نایزانم بچۆ لەو دێیە پەرسە . مەبەست بە « لەو دێیە پەرسە ، « واتە له « خەلکی ، ئەو دێیە پەرسە .

وە یا کابرا ئەجێتە لای زیندروو ئەلی « زینیکم بۆ دروست بکه ، واتە زینیک بۆ « ئەسپەکم ، دروست بکه .

ئەوش که تەماشای پێتەکانی ئەکری ، وەکوو ئەلی :

« کهوا سووری بەر لەشکر ،

« بالآ بەزێ کلاو سووری پیش له شکر ،

دیارە پیتی وشەکانی رستەیهکه که متره له هی دووم ، له گەل ئەوشا که هەردوو رستەیهکه گوزارەیان هەیه .

به رانبر به کورتبرری « دریزبرری ، ههیه • هههش ئهوهیه ئهوه
مه بهسته له باتی ئهوه به رستهیهکی کورت بدری به دهستهوه ، دریزی
ئه کاتهوه به مهرچی له دریزکردنهوه که دا وه نه بی هونه ریکی
روه انبیزی پهیدا بی •

وینه که وه کوو ئهوه : کابرا باسی زهویهکی به یاری ئه کا ، که
به به یاری ماوه تهوه ، ئه لئی :

« سه پان نه بوو بو شوو برین ، گا نه بوو جووتیار جووتی بی
بکا ، باران نه بوو ئاوی بدا ، وا بهو جووره به به یاری مایه وه •
کابرایه کی گوینگر گوئی له م قسهیه ئه بی ئه لئی :

ئه وهی بی ناوی بلسی « نه کئراوه ! • • » دیاره قسهی
کابرای یشوو به تهواوی به دریزبرری ده رچوو •

له گه ل ئه مانه شا کورتبرری چهنده چاکه ، دریزبرریش تا
ئه ندازه یه ک ئه و چاکه یه تیدا ههیه ، چونکه شوینه که ئه یه وی • له پاشا
ئه مه اعتباراته ؛ هی وا ههیه نه زانه تاشتیکی زوری بو نه لیت لئی
تیی ناگا • به لام بابه تی کورتبرری و دریزبرری بو ئه هلی
به لاغیه • یه ک ، دووم بو ده رختنی قسه و گفت و گوئی ئه و
زمانه یه که تا چ ئه ندازه له گه ل به لاغه تا رویشتوو ، وه تا چ ئه ندازه
هیزو پیزی ئه و زمانه ههیه •

دیشان ئه بی ئه وهش بزانیی که ئه م کورتبرری و دریزبرریه بو
به خشانه و ههچی تر ، چونکه هونراو خوی به سروسنه ئه بی
کورتبرری تیدا هه بی ، ئه گه ر له م رینگایه لای دا نه هونراوه ، وه نه به
هونراو دائه نری •

زه وانكاري

هونهره قسه يه ناشكر اكان

وه كوو و تراره وانبيژي به تيكر رايي له و هونه رانه دروست
نه بي ، نه وانيش له ناو خوځيانا بوون به و سئ با به ته ي پيش ووه ووه ؟
- گوزاره كاري ، زه وانكاري ، جوانكاري - . باسي گوزاره كاري پيش
خرا و تا نه اندازه كه قسه ي لئوه كرا . ئسته دینه سهر با به ته ي
« زه وانكاري » .

بو يهش گوزاره كاري له سهر زه وانكاري پيش خرا ، چونكه
گوزاره كاري وه كوو « پاژ » ، نكه له زه وانكاري ؟ له وئ دا نه بي نه وه
به تر ښته بهر چاو كه شته كه له گه ل چوڼيه تي وه خته كه « مقتضى حال » دا
به رانه بري بكا ، له زه وانكاري - شدا نه وه ههر هه يه و زياد له هوش
شتيكي تر هه يه ؟ كه تو لير دا يه ك گوزاره دني و نه برى به
سهر گه لي شت دا . له مه وه وه ك يه ك ، دركه ، خوازه ، خواستن و
شتي تر دته كايه وه .

ياسايه كي زانباري « منطق » هه يه كه له هه ندي شوينا « هاماو » و
« پاژ » ؟ واته « كلي و جزئي » باس نه كا ، بووني هاماوه كه به بووني
پاژه كه وه يه ، له گشت پاژه كان هاماوه كه دروست نه بي . هم باسي
زه وانبيژي و به شه كاني ، وه يا بلين هونه ره قسه يه ناشكر اكانيش
واته ؟ بوون و نه بووني زه وانبيژي يه كه به بوون و نه بووني
به شه كانيه وه يه ، هونه ره قسه يه ناشكر كان تيكر را به و به شانن .

ئەمەش مەرج نى يە كە ئەگەر بوترى : ئەم رستە يە گوزارە ي رستە
عەرەبە كە يە - كە فزونى بيانە يە - • فنونى بيانەش ھەموو بە لاغە
ناگرتەو ، بەلكوو بەشى لە سى بەشە كە ي ئەگرتەو .

ئەمە مەرج نى يە بوترى ، چونكە ھەر زمانى كە سە تى خۆ ي
ھە يە ، ھەر وشە وە يا رستە يە ك لە زمانىكا گوزارە يە ك ئەدا بە
دەستەو ە كە لە زمانىكى تر دا دوور نى يە ئەو شتە بەو جۆرە
نەبىست •

لە باوەررى منا ، لە زمانى كوردى دا رستە ي « ھونەرە قسە يە ئاشكراكان ،
لە باتى ئەو بەشىك لە سى بەشە ي رەوانبىزى بگرتەو ە - وە كوو لە
عەرەبى دا « بەيان ، ھەر تەنيا يە كى لە سى بەشە ي بە لاغە ي گرتۆتەو ە -
ھەموو ي گرتۆتەو ە • بەو بۆنەو ە ئەچىنە ناو جەرگە ي باسە كەنەو ە و
ئەلین :

وهك يهك

يهك يهك له هونه ره قسه يه ئاشكراكان « وهك يهك - تهنيه » .
كهك له وهك يهك دا ئه وه يه كه شتيك هديه ، ئه وشته به لاي
تووه ئاشكرا ني يه و نايزاني ، ئه و كه سه كه قسه ت له گه ل ئه كا دينسي
ئه وشته ئه چوئيني به شتيك كه ئه وه يان به لاي تووه ناسراوه و
ئەيزاني .

كهوا بوو « وهك يهك » بو هه لدا نه وه ي به رده يه له سه ر شتيكي
ناديار ، ئه مهش بو ئه وه كه شتي ناديار له ئارادا نه ميني و ئاشكرايي
بته مه يدانه وه .

وهك يهك چوار هه ستووني ئه وي بو ئه وه له نگر يان بخاته
سه ر . يه كه م « لئي چوون » . دووم « له وچوون » . سئي يه م
« ليكچوون » . چواره م « ئه وزار » واته ؛ « مشبه ، مشبه به ، وجه الشبه ،
ادات » .

هه ر چه نده مه رج ني يه كه ئه م چواره هه موويان له رسته كه دا
هه ين ، به لام نابي خالي بي له هه موويان ، وه يا له هه نديكيان .
به لكوو وهك يهك يهك كه هه ر لئي چوون و له وچووني تيدا هه بي ئه وه
له هه موويان به هيز تره .

ئه وزار كه « ادات » له زماني كوردي دا ئه مانه ن :

« وهك ، گوايه ، گويا ، چما ، ئاسا ، ئه لئي » . « چه شن ، ويته ،
تهرز ، چون ، يش به كار ئه هيزي » .

ئه مجا ئه وهك يه كه ي كه هه ر چوار پايه كه ي تيدا هه بي وه كوو
ئه م هونراوه ي « كوردي » كه ئه لئي :

دئی به تاو نەشکی دووچاوم هەر وه کوو دجله و فورات
مەزرەعی غەم سەوز و تیراوه له بەر ئەم دوو شتە !

« دجله و فورات ، لەوچوونە ، « نەشکی دووچاواو ، لێی
چوونە ، « تاو ، لێکچوونە ، « وه کوو ، ئەوزارە .

وینە بۆ وه کەسێ کە سێ پایە تیدا هەبێ وه کوو ئەم
هۆنراوهی « ئەحمەد موختار ، کە ئەلێ :

هیلالی بەکشەووم دی سەجده بەز بووم بێ تامل من

موبارەك بوو له لام چونگه ئەلێی تاقی برۆی یارە !

« برۆی یار ، لەوچوونە ، « هیلال ، لێی چوونە . « ئەلێی ،
ئەوزارە .

وه یا هەر ئەو ئەلێ :

بەخوا شیشەیی دلم دايم له بارەیی عەشقی تۆ کەیلە

له داخی سەروی بالات نەشکی چاوم هەر وه کوو سەیلە

« سەیل ، لەوچوونە . « نەشکی چاواو ، لێی چوونە . « وه کوو ،
ئەوزارە .

ئەودی کە سێ هەستوونی هەبێ و ئەوزار نەبێ وه کوو « نالی ،
ئەلێ :

« عاشقی بێ دل دەنالی مەیلی گریانی هەیه »

« بێشگە هەورە تریشقه تاوی بارانی هەیه »

« هەورە تریشقه ، لەوچوونە . « گریان ، لێی چوونە .
« دەنالی » لێکچوونە .

وه ک یه کئی که هەر لێی چوون و نەوچوونی تیدا هەبێ دیسان
هەر وه کوو « نالی » ئەلێ :

« سه می نگهت خستی ههستمهوه رامکرد »

« نه مریجه و زولفت به جفا هاتنه یاری »

« نگهت » له وچوونه • « سه می » لئی چوونه •

له هه دوو به شه کانی وه ک یه ک دا « لیکچوون » با راسته و راست
له رسته که دا زهق نه بوو بتهوه له راستی دا هر هیه و ته بی هه بی ،
چونکه هر تهوه که له وچوون و لئی چوونه که یکهوه ته به سیت •
تهوه هر چه نده و تراوه وه ک یه کتی که ته نیا هر له وچوون و
لئی چوونی تیدا هه بی تهوه له هه موویان به هیزتره ، به لام ته مه به
چاو چوار به شه که وه یه ، ته گینا وه ک یه کی هه له و گه رراوه هه یه
که له وچوون ته کری به لئی چوون و لئی چوون ته کری به
له چوون ته مه له هه موو وه ک یه کتی به هیزتره ، با ته وزاریشی تیدا هه بی •
وتنه وه کوو « مهولهوی » ته لئی :

« گول چون رووی نازیز نه زاکهت پویشان »

« وه فراوان چون سهیل دیلهی من جویشان »

له هه موو وه ک یه کیدا روومه تی نازیزو یار ته چوینری به
گول ، وه فرمیسی خووشی و شادی - که سارده - ته چوینری به به فراو ،
که چی ته هه لیگه رراوه تهوه ته لئی : نه زاکهت و نازکی ی گول وه کوو
رووی نازیزه ، هازه ی به فراوان وه کوو لافاوی چاوی منه • ته مه لیره دا
تهو به رری به لانه ی نواند ! •

* * *

ته نجام و روونکردنه وه یه ک

مه به ست به وه ک یه ک تهوه یه که خواستی « تحقیقیه ، مکنیه ،
تجربیدیه » نه بی ، چونکه له م سئ یه دا هه به شی کردنی فرمانیکه له گه ل
فرمانیکی ترا له گوزاره دا ، واته « لیکچوون » ، له گه ل تهوه شا ته مانه
« بیجان به وه ک یه ک دانه لری » •

وه کوو و ترا له وه کټ به ک دا چوار هستون هه به ؛ لټی چوون ،
نهوچوون ، لټکچوون ، نهوزار .

له کاتیکا که نه لټین : لټی چوون و لهوچوون - که شم دوو
هر دوو سهری وه کټ به که کن - « حسی » بن ، وه کوو : « روومعت ،
گول ، بیستی نهرم و نیان ، شهرابی ئال و گمش ، وه یا « عهقلی » بن ،
وه کوو « زانین ، ناسین ، ژیان » ، وه یا جیا بن ؛ واته لټی چوونه که
عهقلی بی و لهو چوونه که حسی بی وه کوو « مردن ، دررنده » ،
دیاره مردن عهقلی به و دررنده حسی به ، وه یا پیچهوانه ی نه بی ، واته
نهو چوونه که عهقلی بی و لټی چوونکه حسی بی ، وه کوو « بون » و
رهوشتی چاک که نه مانه عهقلین .

مه به ست به « حسی » نهو به که خو ی یا « مایه - مادد » که ی
به چاو ، یا گوئی ، یا بونکردن ، یا چه شه ، یا دست لټی دان پهیدا
بی . له بهر نه مه نهوی به نه ندیشهش پهیدا بی هر له مانه به و ټیکلاویان
نه بی .

به لټی راسته خه یال خو ی بارساییکی نی به و له مه حسووسات
نی به ، به لام ناو دروکی خه یاله که ؛ واته نهو شتانه که له خه یاله که دروست
بوون له وانن که به « حس » هه ست نه کرین .

وینه وه کوو هونه ریکی شاره زووری نه لټی :

« گولاله سووره ی دهشتی « بی رهشکه » (۱) »

« که « با » لټی نه دا نه کا که رویشکه »

« سووریه که ی نه وان بهو شه پو لمانه »

« نه لټی یاقووت و له ناو گهردانه ؟ »

سووریه که چوینراوه به یاقووت ، یاقووت ، لهو چوونه و مه حسووسه

---

(۱) - « بی رهشکه » دبی که له شاره زوور .

– ئەسلى سووربەكە ، نەو ك گولەكە ، چونكە جەوھەرى سوورى
عەرزىكە بە سەر ، مایە ، كەو بەكە ئەسلى گولەكە بە – ئەم ئەسلى
سوورى بە خەيالى بە و غەير مەحسوسە و لىي چوونە ، تەماشائەكەى
غەير مەحسوسىك چوئىراو بە مەحسوسىك .

مەبەستىش بە عەقلى ئەو بەكە وەرگرتەكەيان بەھۆى یتىج
ھەستە زوالەتەكانەو نەبى ، بەلكوو بەھۆى جەواسە پۇشراو كەنەو
بى . ئەو بەكە بە وزدان ھەستى پىي بكرى ئەچىتە ناو عەقلىكەو ،
و كوو خۆشى و ئىش و ئازار .

ئەجائىكچوون :

لىكچوون شتىكە كە لىي چوون و لەوچوون تايئا ھاوبەشن ؟
واتە لەو مەعنا بە دا كە ئەوئىستى ھەر دوو تەرەفەكە تايئا ھاو بەش
بى . كە ئەلئىن ھاو بەشن ؟

يا ئەم بەكە بە ھىج جۆر لە حەقىقەتە لىي چوون و لەو چوونەكە
دەر نەچوون ، و كوو كەوا بەكە ئەچوئىسى بە كەوا بەكە تىر لە تروم و
زەگەزىانا . بە وئىنە ئەلئى : ھەر دوو كيان فاسۇن .

و بە دا دەرچوون ، واتە دروستكر دنەكەى بە ئەندىشە دروستكر او .
و كوو لەم وئىنەدا « نارى » ئەلئى :

« جىروەى ئەستىرەى ناسمان لە شەوئىكى ساف و تارىكا »

« ئەلئى رىبازى ئەھلى بدعە بە ناو رىكايكى بارىكا »

ئەمە وئىنە بە بۆ ئەو كە لىي چوون و لەوچوون لە شتىكى
خەيالى دا ھاوبەش بى ؛ بەعنى ئەم مەعنا خەيالى بە نە لە ھىج بەك
لە دوو تەرەفەكە دا ھەبە ، و نە لە ھەر دوو كىشيانا ھەبە ، مەگەر
بەو نەبى كە ئەندىشە دروستى بكا .

لیردا جریووی ئهستیره لئی چوونه ، ، ریباز ، لهوچوونه .
 جریووی ئهستیره چواندوو به ریبازی ئههلی بدعت ، لیکچوون ،
 واته ئهوشتهی که دوو تهرهفه که ئهگه به نئی به یهک ، رووناکی و
 رئی پشاندانی معنهوی به . ئهه له ریبازه که دا خه یالی به ، چونکه
 سیی و رووناکی و تاریکی چواندوو به داهینانی شنی نابهجی له
 دینا - که ئهوش ریگای ئههلی بدعته . لیکچوون - که کو
 که رهوی دوو تهرهفه که به - خه یالی به له داهینانه که دا .

وه یا به هوئی سفه تیکه وه له و حقیقه ته ده رچوون ؛ واته سفه تیک
 له لئی چوون و لهوچوونه که دا هه به ، پیوسته لیکچوونه که لهو
 سفه ته دا له گه ل ئهوانا هاوبهش بی .

جا ئهه سفه تهش یا حقیقی به ، یا ئیزافی به . حه قیقیه کهش یا
 ئهه به حسی به ، ؛ واته به یه کئی له پینج ههسته ئاشکراکان ده ر
 ئه که وی و وه ئه گیرئی . وه یا عه قلی به ، وه کوو : زیره کی و
 زانیاری و لئی بوردن . ئهه سفه تهش که ئیزافی به ؛ واته لیکچوونه که
 سفه تیکی ئیزافی به و له ذاتی «بابهت - موضوع» که دا نی به ،
 به لکوو معنایه که به ستراره به دوو شته وه . وه کوو ته شینی ده لیل
 ئه کری به روژ . ته مانا ئه که ی ئهه لابردنی به رده به شتیک نی به
 که له ذاتی ده لیله که ، وه یا روژه که دا بی ، به لکوو ئهه معنایه کی
 ئیزافی به ؛ ئیزافه ئه کریسه لای ده لیله که ، وه یا روژه که ، وه یا
 ئه لای نه فسی به رده که .

به کورتی ئهه لابردنی به رده به له بهینی ده لیل و روژ و
 به رده که دایه ، که ئهوان نه بن ئهه نابی .

* * *

ئەنجام ئەمويە ؟ لىكچوون - وجە الشبە - يا يەكئىكە لە جىنگاي
يەكئىك دانراوۋە ۋە كوۋ ئەۋە ئەلئى « ئازاد ۋە كوۋ نەوزاد وايە ، جواندىنى
ئەم دوۋە بە يەك لەۋە دايە كە ھەردوۋىيان لە رەگەزەكانى ماددە
- تاۋ و خاك و باۋ ئاگر - دروستكراون .

ۋە يا زياترە لە يەكئىك . ئەمويە كە وا يەكئىكە ، ۋە يا لە شوئىنى
يەكئىك دانراوۋە ، يا ، ئەمەيە بە حَس و ھەست ۋە ر ئەگىرىئى ،
ۋە يا بە عەقل مەرۋف ھۈشى بۆ ئەچى . واتە دەرك ئەكرى . ئەمە
چوارلق .

ئەمويە كە زياترە لە يەكئىك يا حَسىيە ، يا عەقلىيە ، يا
جياۋازىيان ھەيە ، واتە اختلافان ھەيە . ئەمە بوۋ بە ھوت ، سىيە
عەقلىيە كە دوۋ تەرفەكەي - لئى چوون و لەۋ چوونەكەيە - يا
حَسى ئەبن يا عەقلى ئەبن . يالئى چوونەكە حَسى ئەبى و
لەۋچوونەكە عەقلى ئەبى ، ۋە يا لئى چوونەكە عەقلى و لەۋ
چوونەكە حَسى ئەبى . ئەمە ھەموۋى بوۋ بە شانزە بەشەۋە .

لەگەل ئەم ھەموۋ شتانەدا و لەگەل ئەم ھەموۋ بەشكردانەدا كە
لە بابەتى « ۋەك بەك ، ۋە كران و دروست ئەبن ئەبى ئەۋەش بزائىن
كە ئىشى ۋەك يەك زياتر بۆ بەخشانە لە راستىدا نەۋەك بۆ
ھۆنراۋ ، چونكە ۋەك يەك بۆ « ايضاح ، ۋە ئاشكرايىيە ، ، ئەم
ئاشكرايىيە و ئيزاحە فرمانى بەخشانە ، ئەۋەندە ھەيە تۆكە لە ھۆنزاۋدا
« ايضاح ، يىك دىنى بۆ ئەۋەيسە كە لە بەخشمانى نزيك
بەختەۋە .

دروست و خوازه

زۆرتر له زاناياتی زانیاری به لاغە بابەتی دروست و خوازەیان پاش قسەکردن لە «مجازە»وە کردوووە . وە مەبەستیش لەم بابەتە «خوازە»کە یە ، چونکە ئەو وشە یە کە راستە «حەقیقەتە» هیچ قسە یەکی تێدا نیە . کە ئەوتسری زانیاری به لاغە ، زیاتر هەر بۆ «مجازە»و خزمەکانی مەجازە .

جا من لە رەوانییزی ئەدەبی کوردی دا ئەوەم بە لاوە رەواتر و رەواتر بوو کە ئەم باری دروست و خوازە یە پیش مەجاز و خزمەکانی مەجاز بکەوی .

ئەمە و دیسان وە کوو و ترا زیاتر لە زانیاری بەکانی رەوانییزی لەم دروست و خوازە یەوە بەیدا ئەبێ . ئەمەش مەرج نیە کە هەر وشە یە کە بە پێی دانانە کە ی دروست – حەقیقی – نەبوو ئیتر ئەبێ بە خوازە و دەست و پێوەندی خوازە ، بەلام زۆرتر لە زمانا هەر وا بوو کە ئەگەر وشە کە دروست نەبێ ؟ واتە حەقیقی نەبێ لە گوزارە کە یا بوو بە خوازە و بنەمالە ی خوازە . کەوا بوو کاریگەری دروست و خوازە بۆ زانیاری خۆشخوانی دەستیکی بالای هەبە . ئیتر بەسو بۆنەوە ئەئین :

وشە لە هەر زمانیکای سەرەتا ، کە داها توووە ، وە یسا یە کەم کەسی ئەو زمانە ئەو وشە یە بە سەر زارا ها توووە و بۆ شتیکی ئایەتی دایناوە . کە بەمە ئەوتسری «دانانی زمانی» – لە پاشا بەرە بەرە پێوستی ئەو زمانە ، وە یا خاوەن زمانە کە زیاد بوو ، وشەکان بەنسی

ئەو پېۋىست و گوزارەنەيان نە كەردوۋە ، بە ناچارى ھىناۋىانە تەۋ
ۋىشانە كە سەرە تا بۆ شىكى تايەتە داناۋن لە گوزارەى ترا و بۆ
شى تەريان بە كار ھىناۋە .

تەنانەت جارى واش ھەبوۋە كە ئاشنايەتەى وشە كە لە گەل گوزارە .
بۆ داناۋە بناغەى بە كە شىا برراۋە - كە ئەمەيان لە كەردە ۋەى
زەمان و چەرخ بوۋە - ؟ واتە گەلەى جارى ۋا بوۋە ئەو گوزارەى بە كە لە
سەردەمى خۆيا بۆ وشە بە كەى تايەتەى بوۋە ، ئەو گوزارەى بە كە
ناۋ چوۋە و وشە كە كراۋە بە قالب بۆ گوزارەى بە كەى تر ، بە لام ئەمەيان
ۋە نەبەى زۆر بوۋبەى ، بەلكوۋ زۆرى ھەر لە ۋەدا بوۋە كە وشە كە
پىچگە لە گوزارە رەسەنە كەى خۆى گونىزاۋە تەۋە بۆ گوزارەى بە كەى تر و
ئاشنايەتەى لە گەل گوزارە بناغەى بە كەى خۆيا ھەر نەبچرراۋە .

جا بە ھۆى ئەم تاۋتوۋە خۋازە و خواستەن و دركە و
شى تر بەيدا بوۋە ، وشە دارىترراۋە بناغەى بە كە پەى و تراۋە «دروست -
حەقىقەت» ، بە ۋانىتر و تراۋن «خۋازە ، دركە ، خواستەن» . بە
ۋىنە :

« سەر ، دەست ، راست ، ئازاد ، بەراۋ ، رووت ، يانەى .

تارىك ، نەۋباۋە ، روۋپۇش ... ھتە . »

كە لە بناغەدا بە دانانى زمانى «سەر» بۆ ئەو سەرى مەرۋف و

گيانلە بەرەى . « دەست » بۆ ئەو دەستەى بە ديارە و بە مەرۋفە ۋەى .

« راست » پىچەۋانەى لارە « ئازاد » بۆ رىك و پىك و راستە .

« بەراۋ » بۆ بەردەمى ئاۋە . « رووت » بۆ ئەۋە بە كە ھىچى لە

بەرا نەبەى . « يانەى تارىك » داناۋە بۆ مالى تارىك . « نەۋباۋە »

مىۋەى تازە پەى گەشتوۋە . « روۋپۇش » بۆ ئەو كەسەى بە روۋى

خۆى دائەپۇشى .

کهچی ئەمانە ھەموو گوێزراونەتەوہ بۆ جینگایانی تر : « سەر »
بۆ سەردار ، وە کوو ئەلێ : ئەو خێزانە ، وە یا ئەو لەشکرە بێ سەردار
مواہتەوہ ، • وە یا وە کوو « شوکری فەزلی ، ئەلێ :

« قەومی بێ سەر نی بە ئیمرۆ لە ھەموو عالەمدا »

« دەتەوی تاجی سەری بی بە ھەوا گێژی نەکی »

« دەست ، ئەلێ : دەست درێژە ، واتە بە دەسلانە • وە یا وە کوو
« بیرەمێرد ، ئەلێ :

« ئەو کەسە کەوا دەستی درێژە »

« لەگەڵ ئەو دەستە سەرشێ گێژە »

« راست ، واتە بیچو بەنای تیدا نی بە • وە یا وە کوو شیخەرزا
ئەلێ :

« لە ھەرلایە کە راستت دی سەلامی ئێ بکە قوربان »

« گوریسی ناو ھەمانە پێم ئەلێ راستی منم قوربان ! »

« نازاد ، بوو بە ناو بۆ مروۆفی تابەتی و بۆ سەر بەستی • وە کوو
« چورستانی ، ئەلێ :

« کە بۆ لاوانی نازادی ، بە نازادی ژیان ھەرمکوت »

« ئەلێ ئەو رۆژە نەورۆژە ، گولی دلخوازی خۆیانە »

« بەراو ، ناوہ بۆ ئەو زەویە کە ئاویک ئاوی ئەدا • وە کوو
« دلدار ، ئەلێ :

« بەراوی مالی ناغایە بەراتم »

« سلوی مالی کۆنخایە خەلاتم »

« رووت ، بۆ ھزار و نەدارا • وە کوو « نالێ ، ئەلێ :

« ھەرچەندە کە رووتم بە خودا مانگی رووتم »

« بێ بەرگیە عیقلەت کە ھەتیو ھەبلی ھەتاوہ »

« وە یا ، سانی ، ئەلێ :

« نەگەر رووتم ، نەگەر قووتم ، نەگەر دىوانەم و پووتم
« نىيە چارەم ، نىيە چارەت نەمەن ھەر مانلى رووتم »
« يانەى تاريك ، بۇ گۆرر ، ۋە كوو « ھاماغاي دەربەن فەقرە »
ئەلئى :

« دىم دەنگى ناما نەتۆى خاكەۋە »

« نەو يانەى تاريك ھەسرەت ناكەۋە »

« نەۋباۋە ، بۆ يەكەم كۆرپەى ئافرەت ؟ واتە نۆسكە كە ئەمە
زۆر خۆشەۋىست و بەنمودە لە لاي باوك و دايك • لەم
روۋۋە ۋە كوو « ھەمدى » ئەلئى :

« نەۋباۋە يە ئەو شاسۋارە ۋا لە مەيدانى جەنگا »

« شىرى نەرد ، پلنگى نەبەز ، نازا و چابوك ، سەف دەرە »

« روۋپۆش ، بەكار ئەھنرى بۆ پەجەى ژان • ۋە كوو « نورى
شىخ سالىح ، ئەلئى :

« ئەپوت نەو روۋپۆشە تەنھا روۋى نەپۆشىۋىن و بەس »

« روۋ بە روۋى خۆتان ھوقۇقى نايىنە ناۋ ئىمىيانەۋە »

سەير ئەكەين ئەمانە ھەموۋ لە گوزارە باغەيەكەى خۆيان
گۆيزراۋنەتەۋە و بۆ شتى تر بەكار ھىتراۋن ؟ واتە لە دروستەۋە چوون
بۇ خۋازە •

خـوازه

درکه

خوازه :

خوازه وه یا خـوازمان له دهـستووری زمانی کوردی دا ناون بۆ
ئهو واتایه که له زمانی عهـرهـبی دا به « مهـجاز » گوزارشتی لئی
دراوهـتهـوه .

ههـروهـها درکه ، وه یا « گۆشه »ش دیسان له زمانی کوردی دا له
باری دهـوانیـتری بهـوه بهـکار ئهـهـنـری بۆ ئهو چهـمکه که له زمانی
عهـرهـبی دا به « کنایه » ناوی دهـر کردووه .

وشه ناتوانی به تهـواوی له دایهـخی گوزاره دهـر بیت ؛ واته
گوزاره فریه و وشه که مه . له بهـر ئهـمه ، وه له بهـر ئهـوه که وشه له
کاتی دانانیا بۆ بهـک شتی تابهـتی دانراوه ، باشان پێویست زۆر بووه ،
وشه نهـبووه که بۆ ئهو پێویسته دابنری ، به ناچار هینراوه ئهو وشه یه که
له کاتی خۆیا بۆ شتیکی تابهـتی دانراوه گۆزراوهـتهـوه بۆ ئهو
شته پێویسته که داهاتوووه . لهـم گواستهـوه یه خوازه و درکه بهـیدا
بووه .

کهـوابوو خـوازه و درکه خـزما یهـته که یان لهـم شوئنهـوه دهـستی
هی کرد ؛ واته له شوئنی که می وشه و زۆری گوزارهـوه ئاتاج
بوون به وشه بهـیدا بووه .

ئهـمجا جایی له ئیوانیشیا نا ئهـوه یه که :

ئهو وشه یه له کاتی خۆیا بۆ گوزاره یه کی تابهـتی دانراوه ، ئهو
گوزاره یه بووه به گوزاره یه کی راسته و راستی وشه که ، تسپه که

هینراوه و گوئزراوه تهوه بو گوئزراوه یه کی تر ، نهو رسته یه که نهو وشه یه تیدایه ، وا یشان ئه دا که گوئزراوه بو گوئزراوه که د لازم - پیوست هی وشه که یه ، وه دانهر ، وه یا تویش مه بهستان گوئزراوه دوومه ؛ واته گوئزراوه بو گوئزراوه که ، له گه ل ئه ونا وشه که نه گونجی بو گوئزراوه یه که میش ؛ واته گوئزراوه بناغه یه که . ئهم گونجانئش ، بهو جوړه که نیشانه یه کی تایه تی له ئارادا نه بی بو نهوه که وشه که راسته و راست روو به رووی گوئزراوه ئه سلیه که بکانهوه .

بهمه خوازو و درکه لیک جیا ئه بنهوه ؛ جیا بوونه وه کهش بهو جوړه یه ئه گهر له رسته که دا نیشانه هه بوو بو نهوه گوئزراوه ره سینه که مه بهست نه بی ، واته هه روا وشه که به روونی له نیوانی گوئزراوه ره سنی و بو گوئزراوه که دا مایه وه ، نهوه نهو وشه یه ئه بی به خوازو . ئه گهر ئه و نیشانه یه نه بوو ؛ واته شتیک له ئارادا نه بوو که وشه که برری به سهر گوئزراوه ره سینه که دا و بیجه پیستی به وه وه ، نهوه ئه بی به درکه .

* * *

باش نهوه که خوازو و درکه لیک جیا بوونه وه نه بی نهوه ش بزانری که خوازو له سهر دوو ، وه درکه له سهر سی جوړه .
دوو جوړی خوازو یه کیکیان د ژیری - عه قلی ، به ، یه کیکیان د زمانی - لوغهوی ، به .

ژیری یه که نهوه یه که گرده وه یه ک بدریته لای شتیک ، وه یا یه کیک که له راستی دا ره وا نه بی بدریته لای نهو . وه کوو نهوه که ئه لئی د زانکویکم دانا ، نهو که سه که نهوه نه لئی نهوه

شتیکی راسته که نهو بسوو به هوی دروستکردن و جی به جی بوونی
زانکوکه ، به لام له روویه کی راستیه و ریکخستن و یسکهیتانه که ی
ماموستا و کرینکاره کان بوون و نهوان ئیشه که یان به تهواری هیناوه ته
نهجام .

جا تم جوره خوازیه پی پی نهوتری خوازیه زیری چونکه
زیری به که تم جوره ئیشکله تمدا .

له گدل تمهشا نه پی نهو بزاین که تم خوازیه زیری به له
راستی دا نه پی به جوار به شهووه ؛ له کاتیکا که وترا کرده وه که بدریته
لای شتیک ، وه یا به کیک که له راستی دا ره وان نه پی بدریته لای
نهو ، تمه تم بهشکردنه مان بو دروست نه کا ؛ چونکه کرده وه که که
نهدریته لای شته که یا دروست حه قیقی ، به . که نه لاین دروسته ،
واته نهو نیسه ته ، که نهدری « زمان ، ههردوو سه ره که ی به حه قیقی
دا نه پی ، وه کوو نهووه نه لئی « به هار نیرگسی رواند ، .

لیرمدا « به هار ، ههیه ، نیرگس ، ههیه ، رواند ، ههیه .
به هار رواندی . چی رواند ؟ . نیرگس . کهوا بوو لیرمدا « رواندن
موسنده ، به هار موسند الیه . نه مانه ههردوو کیان حه قیقیته زمانین
چونکه چ رواندنه که یه ، چ به هاره که یه له شوینی خو یانا به پی پی
دانانی زمان به کار هینراون . نهو نهده ههیه خوازیه که له وه دایه که
نیسه ته رواندن دراوته لای به هار ، که چی نه بوایه بدرایه ته لای
خوا .

وه یا نهو کرده وه به که نهدریته لای شته که ، زمان ههردوو
سه ره که یه - موسند و موسند الیه که - ههردوو خوازیه دانه پی ، واته
« وضعی لغوی ، وه کوو نهووه نه لئی : « بووکی جوار وخته نه رزی
زیانده وه ، .

لیردا ، زیاندنه‌وه ، هه‌یه ، بووکی چوار وهخته ، هه‌یه ،
 هه‌ر دوو لایان له غه‌یری شوینی راسته‌قینه و حه‌قیقه‌تی خو‌یانا به‌کار
 هاتوون ، هه‌ر دوو کیان بوون به‌خوازه . « زیاندنه‌وه ، خوازه‌یه له
 «رواندن» ، « بووکی چوار وهخته ، خوازه‌یه له « به‌هار ، ؟ واته
 به‌هار ئه‌رزی روانده‌وه ، به‌لام ئه‌سلی ئه‌سناده‌که خوازه‌یه‌کی ژیری به .
 له‌گه‌ل ئه‌مه‌شا دیسان ئه‌م رسته‌یه هه‌ر پرریه‌تی له خوازه ، وه‌لی
 به‌هۆی لابردنی وشه‌و دانی سفه‌تی ئه‌و وشه‌یه به‌وشه‌یه‌ک ، که
 ماوه ؛ چونکه ئه‌سه‌که ئه‌بێ وای لێ بێته‌وه « بارانی به‌هار گیای ئه‌رزی
 رواندۆته‌وه . »

وه یا موسنده‌که حه‌قیقه‌ت بێ و موسند الیه که مه‌جاز .
 وه‌کوو ئه‌لی : « بووکی چوار وهخته نیرگی رواند ، « رواند ،
 موسنده و حه‌قیقه‌ته ، « بووکی چوار وهخته ، موسند الیه و مه‌جازه ؛
 واته حه‌قیقه‌تیکه‌ی لوغه‌وی‌یه ، چونکه « رواندن ، کاتی که دانه‌ری
 زمان دایناوه هه‌ر بۆ ئه‌و مه‌عنایه داناوه که هه‌یه و به‌مه‌نا « شین ،
 بوونه . « بووکی چوار وهخته ، موسند الیه و خوازه‌یه له « به‌هار ، ،
 چونکه دانه‌ری زمان ئه‌و وشه‌یه بۆ « به‌هار ، دانه‌ناوه ، به‌لکوو
 بۆ « وموی ، به‌کی داناوه که له هه‌موو ده‌میکا هه‌ر بووک بێ ؛ یا
 له به‌هار و هاوین و پایزو زستانا ، یا له به‌یانی و نیوه‌ررۆ و ئیسواره و
 شه‌واتا ، ئه‌گونجی بۆ هه‌مووی .

وه یا به‌په‌چه‌وانه‌وه ، ئه‌لی « به‌هار ئه‌رزی زیانده‌وه ، ،
 «زیاندنه‌وه» موسنده و مه‌جازه ، « به‌هار ، موسند الیه و حه‌قیقه‌ته .
 زیاندنه‌وه نیه‌ت دراوته‌لای به‌هار ، به‌هار حه‌قیقه‌ته بۆ ئه‌و کۆری
 که کهوتۆته‌تیوانی زستان و هلوینه‌وه ، دانه‌ری زمان وای داناوه .
 « زیاندنه‌وه ، « واضمی ، زمان دایناوه بۆ زیندو بوونه‌وه‌ی

گیانله بهر ، تیتسه له غهیری شوینی خۆی دا به کار هاتوو ، نیسهتی
 ئهم زیندوو بوونهوه به بۆ لای به هار ونه بیتی حهقیقهت بیتی . به هار
 له راستی دا خوانی به که نت زیندوو بکاتهوه ، به لگوو ئهو بارانه
 که له کاته دا نه بیتی ، نه بیتی به هۆی ئهوه که رووه کی زموی
 نه بوو زیتسهوه .

* * *

زمانی به کهش - که لوغهوی به که به - مه به ست بهم گوزارشته
 ئهوه به وشه له کاتی خۆیا که دانراوه بۆ شتیکی تابهتی دانراوه ،
 پاشان گوێزراوه تهوه بۆ گوزاره به کی تر ، وه نه بیتی په یوه ندی له نیوانی
 هر دوو گوزاره که دا هه بیتی ، ئهم په یوه ندی ههش په یوه ندی ک بیتی
 ههست بۆی بچیت و بیدۆزیتهوه ، نهوه ک په یوه ندی راسته قینه
 که جیانه بوونهوه به .

به وینه باسی خۆشی و سازگاری شویتیک ته کا ئه لێ : «چوو مه
 ناو به ههشتیکه وه ، دیاره گوزاره راسته قینه به ههشت ئهو شوینه
 تابهتی به به که خوا به لێنی داوه بیدا به چاکان و بارێز گاران .

له وینه که ی تیه دا په یوه ندی کی ههست بیتی کراو هه به له
 نیوانی گوزاره ره سه نه که و گوزاره بۆ گوێزراوه که دا - که
 خۆشی هه دوو لایه - نیشانهش هه به که نایه لێ گوزاره ره سه نه که
 بگریتهوه ، ئهو نیشانه ههش باسکردنی شوینه تابهتی به خۆشه که و
 نه بوونی به ههشتی راسته قینه به له بهر دهست دا .

دیشان ئه وهش هه نه بیتی بزانی که زیاتر «خوازه» به سه ر
 «خوازه ی به ره لآ - مجازی مرسل» دا سه ره و نخوون نه کړیته وه . ئهم
 خوازه ی به ره لآ بهش جیا کردنه وه ی له گه ل خواستن دا ئه وه به که
 نه گه ر په یوه ندی له نیوانی دوو شته که دا ؛ واته لێنی خواستراو و

بۆ خواستراو لىكچوون بوو ، ئەوۋە خواستە • وئەنە وەككود «تەر بەگ»
ئەلنى :

« لە رووى ئەو ماھەدا وەستام بە ئومىسىلى ھەياتى قر »
« كەچى دەردى «پوان» لىنى دام، ئەما بۆم ئەو ھەياتەش بووم »

لىرەدا « مەشەبە » ھەيە كە « كەتان » و نەوتراو • « مەشە »
ھەيە – كە خۆيەتى و بە « وەستام » گوزارشتى لىنى داوۋەتەو •
لە مائىماتى « مەشەبە » كە ھەيە – كە « رزان » • كەتان كە ، لەبەر
مانگ دا رابگىرى ئەرزى •

ئەگەر لىكچوون نەبوو ئەوۋە خوازەيە ، خوازەي بەرەلەش ئەوۋەيە
كە نەبەسترايى بە ھىچ پەيوەندى بە كەو •

لە وئەنەيەكى وەككود « كاپرا دەستىكى درىزى ھەيە » ، لىرەدا
دەست بۆ دەسەلات بەكار ئەھتىرى • لە ئىوانى دەست و دەسەلات دا
و نەبى پەيوەندى بە كە لىكچوواندى دەست بى بە دەسەلات ، بەلكو
دەستە كە « بايسىكى ھۆى – عىللەتىكى سەبەبى » بە بۆ دەسەلات و
زەبەر بە دەستى ، چونكە بە ھۆى دەستەو بە كە ھەموو جۆرە فرمان و
بەلكو فەرمانىك دىتە ئەنجام •

ئەگەر خۆ مەبەستىش ئەوۋە بى كە « دەست » وەر بگىرى بۆ
دەسەلات و مەبەست بە دەسەلات زەبەر بە دەستى بى ، ئەوۋە لىكچوون
ھەيە – كە ھىزو توانايە لە ھەر دوو لايانا – لىرەدا ئەبى بە
خواستەن •

لە سەر ئەم ناساندە و بەم جۆرە ، ھەر يەك وشە ئەتوانرى
گەلنى جار بە خواستەن و بە خوازەش دا بىرى ، ديارە ئەمە نيازە كە
ئەيانگوررى و اعتبارات دروستى ئەكا •

درک

وترا ئەگەر شتیک لە ئارادا نەبوو کە وشە کە پیرۆز بە سەر
گوزارە رەسەنی و نەزادیه کەدا ئەو درکە یە • وە درکش لە سەر
سێ جۆر بوو ؛ جۆرنیکیان مەبەست زاتی شتە کە یە ، جۆرنیکیان مەبەست
بەو سفتی شتە ، جۆری سێ یەم درکە یە لە هاوگری - نەسبەت •
ئەو یان کە خودی شتە کە یە وە کوو « موخلسی سەقزی »
ئەلسی :

« لەنجە ی کوتر و لەرە ی مامز و بۆنی وە نەوشە و رەیحانە و شەو بۆ »
« ئاوازی بولبول ، نەرمی پەری قوو ، شیرینی نەبات گشت هاتن بۆ تۆ »

ئەم هەموو شتانە درکە یە لەو کەسە تاپەتی یە کە هۆنەر باسی
کردوو و خۆی ئەیزانی ! • چەند سفتیکی هێناوە کە هەر یە کە لەوانە جیا
جیا خاوەنکی تاپەتیان هە یە ، بەلام بە هەموویانەو شتی تر و کەسی تر
نی یە بیگرنەو تەنیا مەوسووفە کە ی هۆنەر نە یی •

هەر وە ها « بالایەکی راست و هۆشیکێ تەواوی هە یە ، ئەمەش
درکە یە لە ئادەمیزاد ، چونکە هیچ شتیکێ تر نی یە کە هەر دوو
وەسفتە کە ی پێکەو تێدا بێتە دی جگە لە ئادەمیزاد نە یی •

جۆری دووم کە مەبەست سفتی شتە کە یە ، ئەمیش ئە یی
بە دوو بەشەو ، چونکە سفتە کە یا ئەمە یە گوینگر زوو بۆی ئە چۆ و
وەری ئە گرتی ، یا درەنگ ، واتە ییویتی بە بێر کردنەو یە کە
زیاد هە یە •

ئەوئى كە زوو بئوى بچئى وە كوو لە وەسنى يە كىكا ئەلئى :
• كابرەيە كى هەئەشەيە ، ، ئەمە دركەيە لە زۆر بئىتى كابرەو
بەرئە كرنەوئى لە قەدا •

ئەوئىيان كە رىگا دوورە كە بئت و بئويست بە بىر كرنەوئى و
ورد كرنەوئى بئت وە كوو ئەوئى باسى مائىك ئە كرى كە ئازۆخەيە كى
زۆريان خستوو ، كەچى زوو دوئىيى هاتو ، دەربارە يا ئەئىن : • مائىكى
بە ئەركن ، •

ئەمە دركەيە لەوئى ، كە ، مائىكى ميوئدارن ، چونكە لە ميانەي
قەدا ئەوئى دەر ئە كەوئى كە ئەو ئازۆخەيە زوو دوئىيى هاتوو ، ئەم
زوو دوئىيى هاتە لەبەر ئەوئى بوو كە زۆرى لئى خوارو ، زۆر لئى
خواردەكە لە بەر زۆر ميوئ هاتن بوو و ميوئدارىيان بئو
كردون •

جۆرى سئىمە دركەيە لە • هاوگرى - نىسبەت ، ؟ واتە كۆمەئە
سفت و گوزارەيەك ئەدرتە پال يە كىك ، بەلام ئەوئى راستە و
راست ، بەلكوو لە رىگايە كى بەنامە كى و دوورەوئى ، بە جۆرى كە
ناوى كەسە كە ناھىترئى ، دئىيى كۆمەئە سفتەكە ئەدەي بە شتەك كە
شتەكە تايبەتئىيە بەسو كەسەوئى كە ناوئى كەي راستە و خۆ لە رستەكەدا
ئىيە • ئەم ئىشەش بۆ زىاتر بەرزبوونەوئى كەسەكەيە ، چونكە لەمەدا
هسووشە و موبالغە زۆرتەر ئەئىيى و نەفس زىاتر بئى خۆشە •

جيا بوونەوئى ئەم بەشەئىيان لە دوو بەشەكەيى تر ؟ واتە لە
دركە لە خودى شتەكە و لە سفتەكەيى ئەوئىيە كە لەماندا دركەيە
لە تاكە تاكەيى گوزارەكە ، بەلام لەودا دركەيە لە هەموو گوزارە

کۆمه‌لی‌یه‌که • وینه بۆ ئەم جۆره‌شیان وه‌کۆو ئەلێ :

« پیاوه‌تی و نان‌بەیی و نازایه‌تی بوون به‌ هه‌شخه‌تیک و وان به‌
سه‌ر کۆشکه‌که‌ی سه‌رداری بۆکانه‌وه » •

خاوه‌نی ئەم رسته‌یه‌ مه‌به‌ستی ئەوه‌یه‌ که‌ ئەم هه‌موو سفه‌تانه
بدا به‌ یه‌کیک ، به‌لام له‌به‌ر زیاده‌ وه‌سفی‌تر ناوی که‌سه‌که‌ ناهێتی •
ئهمانه‌ ئەکا به‌ هه‌شخه‌تیک و دایانه‌تی به‌ سه‌ر کۆشکی ئەو
که‌سه‌وه • له‌مه‌وه‌ ئەوه‌ ده‌رئه‌که‌وتی : مادام ئەم شتانه‌ به‌ سه‌ر کۆشکی ئەو
که‌سه‌وه‌ بسوون ئەبێ هه‌موویان له‌ که‌سه‌که‌دا هه‌بن • ئەو که‌سه‌ش
« عه‌زیزخانی گه‌وره‌ » و هه‌ر ئەو بووه‌ که‌ به‌ سه‌رداری « بۆکان »
ناوبانگی ده‌ر کردووه‌ •

خواستن

ناساندنی خواستن ئەویە که وشە یەك له شتیكا به کار هینراوه که ئەو شته چوینراوه به گوزاره ره سه نی وشه که له بهر به یوه ندیه کی لیکچوون - مشابه .

جا له بهر ئەمه ئاشنایه تی له نیوانی « وهك یهك - تشیه ، و « خواستن - ئیستاره ، دا ئاشنایه تیه کی به هیزه ، چونکه خواستن له وهك یه که به هیزه که وه دروست ئەبی ؟ واته ئەو وهك یه که که هەر « له وچوون - مشبه به ، که و « لئی چوون - مشبه ، که ی تیدایه ، که ئەمه « لئی خواسترا و - مستعار منه » و « بۆ خواسترا - مستعار له ، ئە گرتیه وه .

لیره دا ئە گەر هات و « لئی چوون - مشبه ، که نه وترا ، وه یا له دلآ نه بوو ، بە لکوو هەر « له وچوون - مشبه به ، که وترا ، وه یا ئە گەر « له وچوون ، نه وترا « لئی چوون ، ئەوتری ، ئەوه نده ههیه به یوه ندیه کی له وچوونه که ی ئە دریتی . ئەمه ئەبی به « خواستن » . وه کوو « نالی ، ئەلی :

« دەست به ندیانه دین و دهچن سهرو و ناره وەن »

« یا حه لقه یانه سو فی مه ل خوار و مه نده بوور »

هات و چۆ کردن و گه رران ئیسی مرو فة ، هی دارو ده وەن نی یه ، هۆنەر هیناویه سهرو و ناره وەنی چواندوو به و مرو ف و کوررانه که سه ما ئە کن و دین و دهچن . هات و چۆ کردن له ئیسی له و چوونه که یه ، ئەو ئەم سفته ی هیناوه داویه به لئی چوونه که ، به م چۆره کردوو یه به خواستن .

ئەمە لە لایەكەو ، لە لایەكى تریشەو خواستن لەگەل « خوازە -
 مجاز ، ئەین بە خزم ، چونكە خوازە كە دوو بەشى ھەبێ ؟ خوازەى
 زمانى - لوغەوى ، خوازەى ژىرى - عەقلى • زمانى يەكە دوو لقى
 لى ئەبەتەو ؟ يەكێ خواستن ، يەكێ خوازەى بەرەلآ - مجازى مرسل -
 كە وا بوو خواستن و خوازە لە خىزانى بنەمالە يەك بوون • جگە
 لەمەش ، خواستن لە راستى دا « خوازە يەكە زمانى - مجازى لغوى - يە ،
 چونكە لە خواستن دا « لەو چوون - مشبەبە ، ئەوترى و بو ئەم
 لەو چوونە دانراو ، نەك بو لى چوونە كە كە « مشبە ، كە يە •
 پيش ئەو كە بە درىژى باسى جياوازي خوازە و خواستن
 بکەين لەبەر ئەو كە دوستانە يەكەى وەك يەك و خواستن توندو
 تىژە ، باسى ئەو ھەنگاوانە ئەكەين كە شا ھەنگاون بو جياپوونەو
 ئەو دوو :

- ۱ - وەك يەك دوو بايەى بناغەيى ھەيە ؟ لەو چوون و
 لى چوون ، خواستن ھەر يەككى ھەيە •
- ۲ - لە وەك يەك دا ئەگونجى لىكچوونە كە بوترى ، بەلام لە
 خواستن دا بەھىج جۆر نابى بوترى •
- ۳ - لە وەك يەك دا شتىكى ئاشكرايە كە لەو چوونە كە -
 مشبەبە - زەقترە ، بەلام لە خواستن دا ئەو زەقىە نامىتى ، بەلكوو
 تىكلأوى پەيدا ئەبى ، لەم تىكلأوى يە ئەم سەر و ئەوسەرى دوو
 شتە كە زياتر لىك نزيك ئەبنەو •
- ۴ - وەك يەك و خواستن ھەردوولايان روو و مەلەندىك
 ھەررۆن بو ئەو ھەر دووكيان تيايا ھاوبەش بن ، ئەوئەندە ھەيە لەجۆرى
 رىنگاكانيانا جيا ئەبنەو •

له خواستن دا لټی خواستراو - مستار منه ، واته مشبهه ، بو
 خواستراو - مستار له ، واته مشبهه ، هه به ، وه کوو له وچوون و
 لټی چوون - مشبهه و مشبه له وهک که دا هه به . هم لټی
 خواستراو و بو خواستراوش هر یه کیکان له رسته که دا نه بن . نه و نه
 هه به ناو نه بردنه که ی وه نه بی کوسپ بی بوی و له پایه یه تی بخا ،
 هر ووه ها نه بی نیشانه به کی دیار له رسته که دا هه بی بو نه ووه گوزاره
 راسته فقهی وشه که مه به ست نه بی .

دیان به هیچ جوړ نابی نه وزار و لیکچوون له رسته که دا
 هه بیت ، په یوه ندي له نیوانی لټی خواستراو و بو خواستراودا هه به ،
 نه ووه له بیر نه برته ووه که لیکچواندنې مه عنوی له نیسوانی لټی
 خواستراو و بو خواستراودا هه به ، چونکه نه و یستری نه و دووه له
 یه ک بوته دا قال بگرته ووه ، نه ک بچوینرین به یه ک و وه ک یه ک
 په یدا بی .

دوور نی په بوتری هم ناساندنه بو خواستن بهم جوړه له وانه به
 وای لټی بکا له گه ل دروډا جیا نه کرته ووه و یه ک بگرته ووه !
 نه لټن نه و رسته به که خواستی تدا به ، وه یسا بلټین «خواستراو»
 به دوو شت له درو جیا نه بیته ووه ، یه کم به «تویل» و به رپه رچ
 دانه ووه ، واته داوای نه ووه نه کرټی «مشبهه» که - که بو خواستراو
 مستار له - که یه له ره گزی «مشبهه» که یه ، واته له جنسی لټی خواستراو
 - مستار منه - که یه . دیاره درو هم داخوازیه ی تدا ناکرټی . دووم
 نیشانه یه ک هه به له مستاره که دا که تو داوای زاهره که ناکه ی ، له
 دروډا هم شته نی په .

★ ★ ★

به شه کانی خواستن زوړن ، به لام له هه موویان به دیمه تر
 نه مانه ن :

« مصرحة ، مكنية ، مجردة ، مرشحة ، » • به اعتبار يكي تر هه
له ناو ئه مانه دا سۆ بهش دانراوه : « مطلقه ، مجردة ، مرشحة ، » •
بایه تی هه ره باوی ئه مانه « مصرحة ، و « مكنية ، به • له مه و دوا به
دریژی قسه یان لیوه ئه که یین •

« خواستی مصرحة ، - که من به لاهوه « خواستی بی به نا ، و
یا « ئاشکرا ، به - • له هه مانکاتا ئه م « مصرحة ، به « تحقیقه ، نی بی
ئه و تر ی ، ئه وه به : ئه وه ی که ئه و تر ی « له و چوون - مشبه به ، « واتسه
« لئی خواستراو - مستعار منه ، که یی ، و له ملائمتی « لئی چوون -
مشبه ، واتسه « بۆ خواستراو - مستعار له ، که له رسته که دا هه بیته •
وینه که وه کوو « وفایی ، ئه لئی :

« چاوه کهم قیمرۆ له گولشن گول به عیشوه خۆی نوانه ،
« نه ک نه کگیر بم ، به هه رگی تو قه سم هیچ نه ملواند ،

لیره دا « لئی خواستراو - له و چوون ، هه به - که « گول هه -
« لئی چوون - بۆ خواستراو ، هه به - که « یسار ، و نساوی
نه هتاوه - • له ملائمتی بۆ خواستراو - که یاره - عیشوه و خۆ
نوانده • ئه م ملائمتی داوه به لئی خواستراوه که - که گوله که به
له گولشن دا - بۆ ئه وه به و جۆره خۆی بنوینی •

« ئیستاره ی مکنیه ، - که من به لاهوه « خواستی به به نا ، و یا
« به درکه ، به - له هه مانکاتا ئه م « مکنیه ، به « تخلیه ، نی بی ئه لئین •
ئه وه به : ئه وه ی که ئه و تر ی « لئی چوون - مشبه ، « واتسه « بۆ خواستراو -
مستعار له ، که بی ، و له ملائمتی « له و چوون - مشبه به ، « واتسه
« لئی خواستراو - مستعار منه ، که له رسته که دا هه بیته • وینه وه کوو
« نالی ، ئه لئی :

« گول که یاخی و دم درراو بوو کهوته لافی رهنک و بوی »

باغبان گوی گرت و دایهینا به دهستی بهسته بوی »

یاخی بوون و دم درراوی له وه سفی مروڤه - که ټهم مروڤه
« لئی خواستراو - مستعار منه ، که یه - هونه ر لئی خواستراوه که ی
نهیناوه ، به لکوو وه سفه که ی هیناوه و داویه به بو خواستراو
- « مستعار له ، که - که « گول » ، واته خواسترویه بو ټهو .
هرومه ها « گوی » و « دهستی بهسته » ش .

دیسان « سجادی » ټه لئی :

« شنهی ټه گریجه ی نازدارانی کورد »

« له شگری گولی به تالانی برد »

له شکر وشه یه که ته نیا بو ټاده میزاد دانراوه ، هونه ر
هیناویه داویه به « گول » ، له ولاشه وه تالانکردن « کرده وویه » ، له کاتی
دانانی زمانا هر بو ټاده میزاد دانراوه ، ټهو هیناویه داویه به « شنهی
ټه گریجه » ، که ټهم شنهی له نازدارانا هیه و نازدارانیش ټاده میزادن .
واته ټادمیزاد تالان ټه کا . له هر دوو بارا وه سفی لئی خواستراو -
مستعار منه دراوه به بو خواستراو - مستعار له .

ټینجا « ټیستعاری مجردة » وه یا تجریدیة ، که به لای منه و
« خواستی رووت » بو ټهم به شه ټه شیت .

ټهمه ش ټه وویه : که خواسته که به رانبه ری بکا به شتیک که
ټهو شته له ملائمتی مستعار له که یه ، واته بو خواستراوه که یه .
وه کوو ټه لئی : « دهستی بلاوه » واته به خشنده یه و شت زور ټه دا به
خه لک « بلاوی ی » خواسترووه بو به خشنده یی ، پاشان بلاوی بکه بوو
به سفه تی « دست » ، که - که ټهم دهسته مونسبه له گه ل به خشنده یی دل .
وه یا وه کوو « مخلص » ټه لئی :

« بارانی خوانی نه‌رژتیه نلو دهشت »

« بیکه‌نینی خۆی دهشتی کرد به وهشت »

مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که به‌خشنده‌یه • « خوان » ی خواستوو به‌سو
به‌خشنده‌یی ، پاشا وه‌سفی کردوو به « باران » ، که ئهم بارانسه
ئاشنایه‌تی هه‌یه له‌گه‌ل به‌خشنده‌یی دا •

« ئیستاره‌ی مرشحه » که به لای منه‌وه « خواستی پالآوته » بۆی
به‌کاره •

ئهمیش که : خواسته‌که به‌رانبه‌ری ی بکا به شتیک که نه‌و شته
له ملائماتی « لئی‌خواستراو - مستار منه » که بئێ • وه‌کوو ئه‌لئێ :
« دینی فرۆشت به دینا ، به‌لام بازرگانیه‌کی ده‌نجه‌روؤ بوو »

فرۆشتی خواستوو بۆ گۆرینه‌وه ، ئینجا له فرۆشته‌که شتیکی
هه‌نساوه که له‌گه‌ل فرۆشتا بیکه‌وه بیانکریئ ، شته‌که‌ش سه‌وود و
تجاره‌ته‌که‌یه •

به کورتی لهم چوار به‌شه‌دا نه‌وه‌ی که زیاده بووه له ملائماتی
« مصرحه و مکینه » ، نه‌گه‌ر زیاده‌که له ملائماتی « لئی‌چوون -
مشبه » که بوو نه‌وه‌هه‌ ئه‌بئێ به خواستی رووت - ئیستاره‌ی تجریدیة - •
نه‌گه‌ر زیاده‌که له ملائماتی « له‌وچوون - مشبه‌به » که بوو ئه‌بئێ به
خواستی پالآوته - ئیستاره‌ی ترشیجیه - • نه‌گه‌ر به‌رانبه‌ری نه‌کرد
له‌گه‌ل هه‌ج یه‌ک له ملائماتی لئی‌خواستراو و بۆ خواستراودا ئه‌بئێ
به خواستی ئازاد - ئیستاره‌ی مطلقه - •

وا ئه‌بئێ خواستی رووت و پالآوته بیکه‌وه کۆ نه‌بنه‌وه • وه‌کوو
« غه‌رقی ، ئه‌لئێ :

« غه‌رقی سلاحه‌ نه‌وه‌ به‌چکه شتری ئیمه‌یه گه‌ر سه‌یری که‌ی »

« مووی سەر ملو کەللی وەها رزاون تەواو وەسلی شوێردە بێ .
ئەکا »

ئەم هۆنراوە گەلێ شتی لە رووی خواستەووە تێدا هەبە ، بەلام
ئەوێ مەبەستی تێمەبە « غەرقی سلاخە ، - کە هێی رووت ، -
تەجریدبە کەبە - ، چونکە لە مائەناتی بۆ خواستراوە کەبە ، ئەو بۆ
خواستراوەش «بەچکە شیر» کەبە . «مووی سەر و مل و کەللی» هێ
بالاتە کەبە ، چونکە لە مائەناتی لێی خواستراوە کەبە ، ئەو لێی
خواستراوەش شیرێ راستەقینەبە .

ئەبێ ئەوێش بزانیی کە خواستی بالاتە پاراوتر و تەوترە لە
هێ ئازاد و رووت - لە مطلقە و مجردە - ، وە یسا لە رووت و بالاتە
- تەجرید و ترشیح - ، چونکە ئەم بالاتەبە بە تەواوی هوشە کاری و
موبالغە کە دروست ئەکا .

* * *

باکزیەک لە بارە ی خواستەووە :

خواستن ئەبێ بە گەلێ بەشەووە :

بە اعتباری هەر دوو سەرە کەبە - لێی خواستراو و بۆ خواستراو -

ئەبێ بە دوو بەشەووە .

بە چار. ئەو شتەووە کە لێی خواستراو و بۆ خواستراوە کە تیا یا

هاوبەشتن - کە ئەو شتە بەلای ئەهلی وەک بە کەووە بە « وجه الشبه » ناو

ئەبێ - ئەبێ بە دوو بەشەووە .

بە چاو لێی خواستراو و بۆ خواستراو و کۆ کەرەمە کەیان ؟ واتە .

بە اعتباری ئەم سێیە ئەبێ بە شەش بەشەووە .

بە اعتباری وشە ی « مستعار » کە ئەبێ بە دوو بەشەووە ، واتە -

ئەسلی و تەبەعی .

دیسان خواستن به اعتباریکی تر ؟ جگه له اعتباری تم سهر و
تموسر و کۆکه روه و وشه که ، نه بی به سئ به شهوه ؟ « نازاد ، رووت ،
بالاوته - مطلقه ، مجردة ، مرشحة ، » .

تهوهی که به اعتباری دوو سهره که ی شه بی به دوو به شهوه ،
تهوهیه که دوو لایه که ، یا نه گونجی له شتیکا کۆ بینهوه . وه کوو
تهوه که سهرداریک ته لئی :

« گوهرراکانمان هینایهوه سهر ریگای راست » واته له ریگا لایاندا
بوو ، ری به دیی مان بو کردن بو تهوه بینهوه سهر ریگا راسته که .
تهوهش که ناگونجی کۆ بینهوه ، وه کوو شتیکی نه بوو وه یا
نه بوونیک بخوازی بو بوونیک ؛ واته ئیستاره ی « معدوم » بکه ی
بو « موجود » . دیاره هیچ که لیکت لهم ئیستاره دا نی به و نابی .

تهوهی که به چاو « جامع - کۆکه روه » که ؛ واته شه و شته ی
که ههر دوو لای خواسته که تیایا هاوبه شن . تهوهش یا کۆ که رموه که
له چه مکی لئی خواستراو و بو خواستراودا ههیه و داخله ، یا
نی به .

تهوهی که ههیه وه کوو شه وینهیه که ته لئی : « ههر ده نکیتک
ته بیستی بۆی بال نه گرتتهوه ! » . بال گرتنهوه ی خواستوه بۆ
ههررا کردن . « کۆکه روه - جامع » له تیوانی بال گرتنهوه و ههررا
کردنا « غاردانه » . تم غاردانه له مفهومی بال گرتنهوه و ههررا کردنا
ههیه .

تهوهی که نی به و داخل نی به ، وه کوو خواستی « پلنگ » ، بۆ
پیاوی نازا و بالهوان ، چونکه بالهوانی شتیکی عهرزی به بۆ پلنگ ،
پلنگ خۆی درندهیه که ، بالهوانی له خارجی تهوايه .

ئەمەش كە بە چاۋ لى خواستراۋ بۇ خواستراۋ و كۆ كەرەۋە كە يە ،
ئەبىي بە شەش بە شەۋە • روونكر دىنەۋە كە ي بەم جۆرە يە •

دووسەرە كە ئەگەر « حىسى ، بوون ؟ واتە قەبارە يە كيان ھە بوو •
كۆ كەرەۋە كە يا حىسى يە ۋە كوۋ ئەلئى : « كە ئەشئىرە زىرۋىنى سەۋ
خەزىنە كە ئەيخوئىند » • لىي خواستراۋ - مستعار مە - كە مەشە بە كە يە -
كە ئەشئىرە راستە قىنە يە • بۇ خواستراۋ - مستعار لە - كە مەشە كە يە -
كە ئەشئىرە زىرۋىنە كە يە • كۆ كەرەۋە يە ھەردوۋى كيان شىككە كە يە •
ئەمانە حىسى ن •

يا ئەۋ كۆ كەرەۋە يە • زىرى ، يە ۋە كوۋ كابرا وتى : « كىچ
نە يەشتىست بىخوم ھە تا رۆژم لە شەۋ سە نەمۋە ! » • مە بەستى نەۋە يە ئەۋ
شەۋ ھەر لە سەربۇرەۋە كىچ نە يەشتىتوۋە بنوئ ھە تا كە وتە رۆژ •
لىرە دا لىي خواستراۋ - مستعار مە ، شەۋە كە يە ، بۇ خواستراۋ
مستعار لە - كە ، دەر كە وتى رۆژە كە يە • ئەم دوۋە ھەر دوۋى كيان
حىسى ن ، كۆ كەرەۋە كە يان ؟ واتە جامع لە نيوانى ئەم دوۋ حىسى يە دا ،
ھە سائەۋە يە ، چۈنكە كە رۆژ بوۋەۋە كىچ وازى لىي ھىنىا و
ھە سائەۋە •

ئەگەر خۇ دوۋ لايە كە و كۆ كەرەۋە كە ھەموۋ « زىرى ، بوون
ۋە كوۋ ئەلئى :

« من چورتەم دا بوۋ لە ژىر خاكا ، گى مىنى ھىنا بۇ ئىرە ؟ »
لىي خواستراۋ نوستە ، بۇ خواستراۋ مردنە ، كۆ كەرەۋە كە بىي ئاگابى يە
لە ھەردوۋى كيانا نوستىن و مردن لە بىي ئاگابى دا ۋە كوۋ يەك وانە •

يا ئەگەر دوۋ لايە كە يىكىكىان حىسى و ئەۋىكە يان « عەقلى ،
بوو • « حىسە كە لىي خواستراۋ - مستعار مە - كە بو • ۋە كوۋ

تهلتي : « شه گريگ بشکينه » . لئي خواستراوه که شکاندني شه کړه ،
نه وه حسّيه ، يو خواستراو - مستعار له - که قسه کړدنه ، کړکه روه
له بهيني نه و دوو شته دا گه شه به کي روحي به يو گونگران . هم دوو ديان
عقلی-ن .

وه يا به پنجه وانوه بوو ؟ واته دوو سهره که حسّيه که ديان يو
خواستراو - مستعار له - که بوو . لئي خواستراو - مستعار منه - که
له گه ل کړ که روه که دا « جامع ، عقلی بوون . وه کوو تهلتي : ناو
به ناوه داني دا نه روا » ، ناو « يو خواستراوه که به « حسّيه ، ناوه داني »
لئي خواستراوه که به ، کړکه روه که « تيري ، به » . هم دوو ههر
دوويان عقلی-ن له فهووم دا ، چونکه مه به ست به ناوه داني غه يري
برستي به .

وه يا کړکه روه که هندیکی « حسّيه ، و هندیکی «عقلی» بوو .
وه کوو تهلتي : « مانگيتک دهرگهوت » ، مه به ست نينسان بن له
جوانيه که ياو له دلگيري که ياو . دوو سهره که - که نينسان و مانگه که به -
حسّی-ن ، کړکه روه که هندیکی جوانی به - که حسّيه -
هنديکی دلگيري به - ، که عقلی به - .

نه و « ناستعاره ، بهش که و ترا به چاو وشه که « مستعار » که نه يي
به دوو به شه وه . هم بهش نه وه به : که نه گهر وشه که نيسي جنس بوو
وه کوو نه و ناوانه که ناوون يو شت ، خواسته که نه يي به نه سلتي و
ره گزي ، وه کوو « شير » ، نه خوازي يو پياوي نازا . « ترسنوک »
نه خوازي يو پياوي نه ترس و يي پاک .

نه گهر وانه بوو نه يي به ته به عی و روه دوو . نه مانهش به هوئي

گردوه و موشته قاتی کرده و پنهوه • بو ثم جوزه یان من پیویست به
در نزه بی دان ناییم •

★ ★ ★

به هوی دوا بی هاتی دوو بابه تهی گوزاره کاری و ره وانسکاریه وه
شتیکی تر ماوه نیم وایه باسی نه و ش بکری :

به لای هموو زانایانی به لاهوه وایه که خوازه و درکه پاروتر و
به هیز ترن له دروست و دان بیانان ؛ واته • مجاز و کنایه • به لیخ ترن
له • حقیقه و تصریح • نه مهش بویه وایه چونکه وه کوو نهوه وایه
که تو له «ملزوم» • وه بجیت بو • لازم • ، هموو دم که مهلزوم
هه بو لازم-یش هیه • که ناگر هه بو گهرمایی هیه ؛ که مجاز و
درکه هه بو دروست و دان بیانانیش هیه • نه مه وه کوو نهوه وایه که
تو داوای شتیک بکه بیت له گهل ئیسات و گه واهی دا • بی گومان
داوا کردن له گهل • بینه • دا به هیز تره له داوایه ک که نهوی له گهل
نه بی •

هروه ها • خواستن • یش به هیز تره له وه ک یه ک • چونکه ثم
خواسته - وه کوو و ترا - به شیکه له خوازه • خوازهش به ییز تر بسو
له • دروست • • له باسی • خواستن • دا قسه له خزمایه تی وه ک یه ک و
خواستن • وه ک یه ک و خوازه • خوازه و خواستن کرا • له نه نجاسی
نهو باسانه دا دینه سر نهوه که خواستن به هیز تره له وه ک یه ک •

جوانکاری

بەنی سێبەم لە زانیاری رەوانیتری • جوانکاری ، یە تێستە
ئەجینە ناو ئەو بەشەو • زانیاری ئەم بەشەش ئەوەیە کە بەهۆی ئەووە
جوانی و رینک و پینکی قسە دەر ئەکەوێ • دیارە ئەم دەرکەوتەش
وەختی ئەبێ کە ئەو قسەیه لەگەڵ چۆنیەتی کاتە کە • مقتضی الحال ، دا
بەرانبەری ی بکا ، وە ئەبێ ئەوەش بەترتە بەر چاوە کە ئەو وشە، وە یا
رستەیه بە جۆرنیکی ئانکرا و بی گرتی و قورت لەگەڵ گوزارە کەدا
جووت ئەبێ و یەک بۆ یەک ئەنێن • ئەم جووت بسوون و یەک
گرتەش، وە یا زانی ئەم رینگەیه بە هۆی زانی زانیاری جوانکاری یەو
ئەبێ •

کەوابوو زانیاری • جوانکاری ، تاییەتی تر بوو لە زانیاری
گوزارە کاری و رەوانکاری • لە بەر ئەمە بوو، بۆیە ئەم بابەتی جوانکاری یە
کەوتە دوا ی ئەوانەو •

ئەم جوانی و رینک و پینکی قسەیهش دوو جۆرە ؛ جۆرنیکیان روو
لە وشە ئەکاتەو ، جۆرنیکیان روو لە گوزارە ئەکاتەو • لە پێش
باسی گوزارە یە کە ئەکەین ، چونکە مەبەستی بناغەیی لە هەمسو
نتبکا گوزارە یە ، وشە قالییکە بۆ ئەو گوزارە یە •
جا یە کیک لەو گوزارە یانە :

جوانی بایس

جوانی بایس واته « حسن التعلیل » یه کیکه له بابه ته کانی
« ره واینیزی » و له بهشی « جوانکاری » ؛ لهو بهشه که جوانکردنی وتوو
رسته نه گریتهوو ، که نه یگریتهوو له لایه نی روخسار و ناواخن و
ناوهرۆکیه وو .

جوانی بایس له خودی خو یا نهوو یه که سه باره تـ عیله تـ بکی
به ری و جی بهتری بو « خاسه ویزی - وه سفی ، شتیك که نهوو
خاسه ویزی یه له بناغه دا خاسه ویزی شته که نه بیت ؛ واته غیر حه قیقی
بی ، به لام نهو داوا کردنه و نهو بو هینانه به شیوه یه کی جوان و شایان
بیت .

کردنی نهو نیشهش بو نهوو یه که پاراوی و جوانیه کی تر بدا به
رسته و هونراوه که ؛ داتیکی وا که دل و میشک زیاتر بیی بگه شیتهوو و
بووژیتهوو .

نهو جوانی بایسهش نه کړی به چوار به شهوو ؛ چونکه نهوو
خاسه ویزی یه که نهویستری بکړی به سه باره ت ، یا هه یه و گومانیک
له بوونه که یدا نی یه و مه بهست نهوو یه باسی سه باره تیه که ی بکړی ، وه
یسا نی یه و شوینی گومانه و نهویستری بوونه تیه کی بو دروستبکړی و
بهتریته ناووه و بکړی به چه خماخه ی شته که .

نهو به شه یان که وا هه یه و گومانی تیدا نی یه و مه بهست نهوو یه
باسی سه باره تیه که ی بکړی ، یا نه مه یه به ره وشت و به عاده تی نابیی
به سه باره ت هه رچه نده له راستی دا خالی نی یه له سه باره تیه تی -
عیلیت . وه یا نه یی به سه باره ت به لام مه بهست نهوو یه که سه باره ت
ره گه زی و نه زادیسه که ی بیی به سه باره تیکی دووه مین ، وه یا به
واته یه کی تر بیی به غیر حه قیقی به بیی نهو شوینه .

ئەو بەشەشيان كە نىيە و ئەويسرى بونىسەتەكى بۆ دروست.
بكرى ، ئەمىش واتە خاسە وئىزىيە كە ياسا ئەشى و ئەگونجى ، ياسا
ناگونجى نائى .

ئەمجا بەشى يەكەم ؟ واتە ئەو بەشەشيان كە وا خاسە وئىزىيە كە
هەيە و گومانى تىدا نىيە و مەبەست ئەو يە باسى سەبارەتە كەى بكرى ،
وہ بە رەوشت و بە عادەتى نائى بە سەبارەت ، وە يا ناويسترى بكرى بە
سەبارەت ، ھەر چەندە لە راستى - شدا خالى نىيە لە سەبارەتەتى .
وئىنەكەى وەكوو « نالى ، ئەلى :

« لە ترسى تەلەتت رۆژ ھەر وەكوو شىت »
« بە روو زەردى ھەلات و كەوتە كىوان ! »

ھالەتن و ئاوا بوون بۆ رۆژ خاسە وئىزىيە كە و ھەيە . بەلام لە
روالەتا سەبارەتەكى بۆدەر ناكەوئى ، ھەر چەندە لە راستىدا خالى
نىيە لە سەبارەت ، ھۆنەر ھىناويە سەبارەتەكەى بەو ھىناوہتەوہ كە
ھالەتن و زەرد بوونەكەى لە ترسى پررتەوى روومەتى دۆستەكەيەتى .
سەبارەتى راستەقىنەى ئەم خاسە وئىزىيە - كە ئاوا بوونەكەيەتى -
لەبەر سووررانەوہى نەرزە ، بەلام ئەوہ ناھىرئىتە بەر چاوا ، بەلكوو
سەبارەتەكەى ئەكرى بە ترسى زۆر پررتەوى روومەتى دۆستى .
ئەم .

بەشى دووم ؟ واتە ئەو بەشەشيان كە خاسە وئىزىيە كە ھەيە و ئەبى
بە سەبارەت ، وەلى مەبەست ئەو يە كە شتىكى تر بكرى بە سەبارەت
بۆ ئەوہ سەبارەتە بناغىيە كە بىي بە سەبارەتكي دوومىن ، وە يا غەير
راستەقىنە و غەير حەقىقى .

وئىنەى ئەمەش وەكوو « سالم ، ئەلى :

« لە سەر سەبزەى چەمەن يارى سوا قەددم كە جىلوہى كرد »

« لە سەجەدى خالى لا لىوى بنەوشە گەردنى خەم بوو ! »

گەردن خەم بوون و چەمانەوہى و مەنوشە خاسە وئىزىيەكى بىي

گومانه و بۆی ههیه ، که سه باره ته راسته قینه که ی فورس بوونسی
سه ره که ی و بی هیزی قهفه که یه تی . هۆنهر چاو له وه نه پۆشسی ،
خاسه و ئیزیه کی تر ته کا به سه باره ت که کر نووش بر دینه تی بو خالی
لا لئوی دوست ، خاسه و ئیزی به بناغه یه که چوو به ی له ی دووه مین و بوو
به خاسه و ئیزیه کی غیر راسته قینه و غیر حه قیقی .

بهشی سێ یه م ؟ واته ئه وه به شه یان که خاسه و ئیزی سه که نی به و
گومانێ تیدا ههیه و هه و یسترێ بوونیه تیه کی بو دروست بکری و بکری
به خاسه و ئیزی . وه ئه م به خاسه و ئیزی کردنه شی ته گونجی و ئه شی .
وینه که ی وه کوو ، مه جدی ، ئه لێ :

« مینه تی ئیحسانی واشی م وا له سه ره نهی ئه ملی شهرق »

ترسی ئه و بوو رستگار بوو چاوه کانی من له شهرق ،

« واشی ، که سیکه قه دینی و نه با ، واته « قه چن ، . قه چن
هیوای چاکه ی لێ ی نا کری ، به لام هیچ دووریش نی به که چاکه به کیش
بکا . چ قهیدی ههیه با بیکا ! . ته بیکا به خاسه و ئیزی و به بیجه وانه ی
مه ردمی تر ته بزویته وه و ئه لێ :

خه لکینه ! . بزانی که من چاکه ی قه چنم له سه ره ، چونکه من
له بهر دووری یارم ته بوایه بگریامایه ، له ترسی ئه وه که نه وه ک ئه و
من له و جۆشی گریانه دا بیست و بچیت ئه م گریانه به بار سکی ترا
بگریرتنه وه بو خۆشه و یسته که م هیچ نه گریام ، له نه گریانه که م چاوه کانم
بو مایه وه ، چونکه ته گه ر بگریامایه ته وه نده ته گریام تا چاوه کانم
له ناو ده ریسای فرمیسک دا نفوم ته بوون و ته خنکام .

لیره دا هۆنهر خاسه و ئیزیه کی دوور له راسته قینه ی داوه تی - که
چاکه کردنی قه چنه - وه ته گونجی و ئه شی .

وه یا له م رسته یه دا که ئه لێ :

« دوزمن چاکتر مامۆستایه ! »

چهنسی شتو و خاسه ویزی به دور له راسته قینه که ی
ئهدریتی ، چونکه له ترسی ئه ، یوا ئه که ویته خۆی و بی وهی
ئهبی له خرابهی .

بهشی چوارهم ؟ واته ئه و بهنه یان که خاسه ویزی به که نی به و
به ته وای گومانی تیدا هه به ، وه ئه و سترتی بووینه به کی بو
دروست بکری و بکری به خاسه ویزی ، له گه ل ئه وه منا که
ناگونجی به لام هه ر ئه کری . وینهنس بو ئه مه یان وه کور « بئخود ،
ئهلئ :

« ئه گه ر جهوزا نیازی به نده گی شوخی له سه ر نه بوای ،

« نده بینرا که مه ر به سه له سه ر ئه و ئه وچی نه لاله ! »

« جهوزا ، - که دوو به بکه ره به - جهند ئه ستره به کن له وینه
دوو منالی رووت دا ، شوینه که ی شوینی ئه ستره ی « عه تارد ، » وه
ناوی مانگی سی به می دوانزه بوورجه که شه . به هه ر چوار ده وری
ئهم جهوزایه دا جهند ئه ستره به ک ئاخله یان داوه به ده وریا و بوون
به وه کور پشترین بۆی - که به مانهنس ئه لئین « نطابق الجوزاء ، - »

جا ئه لئئ ئه گه ر ئه ستره ی جهوزا مه به سنی به نده گی ئه و
شوخی - که یاره که مه سی له سه را نه بوایه ، به و جۆره پشینی به نده گی
له و سه ره وه نه ئه به ست ، به چه شتیکی وا که هه موو که س بیستی ! »

ئیره دا خاسه ویزی به ک - که خزمه تکردنی ئه ستره ی جهوزایه
به یار - نه ، شتکه بیست ، وه نه ، ئه شگونجیت . هۆنه ر وه کور چۆن
ئیه وئ بوونه تیه کی بۆ دروست بکا ، به و جۆره ئه شی وئ بلسی
ئه شگونجی ! » بووینه تیه که ی به و بئک دینی که ئه لئئ :

نايینی وایسو جۆره لهههه بهسته و به بی ههست بو خۆی لهو
سهروهه راوهستاوه ، ئهه راوهستاوهی بهو دیمه نه ئهوه بو ئهوه
خزمه تهیه ! .

وه یاسا تاهه بهگ ، ئهلی :

« فهلهك زانی كه دهشكتی رهونهقی بازارری مانك و رۆژ »

« شكاندی پهنجهكهه تا من نه نووسم وهسفی روخساری ! »

تاهه بهگ له « راو » دا بووه ، دهه مانچهیه کی تهفاندوه ، به
رئ كهوت داویه له پهنجهیه کی خۆی برینداری کردوه و بهلكوو
سهری پهنجهكهی په رریوه . شكانی پهنجهكهی به هۆی گوللهی ئهوه
دهه مانچهیهوه بووه . كهچی هیناویه خاسه وئیزی به کی تری بو دروست
کردوه ئهلی :

گهردوون بۆیه پهنجهی منی شكاند بو ئهوه بوو كه وهسفی
روخساری یار نه نووسم ! . چونكه ئهگه به نووسیا به مانك و رۆژ ئیتر ئهوه
ره وابه یان بو نه ئه مایه وه كه مهردم باسی جوانیان بکهن ! .

* * *

شیکتی تر ههیه به تهواوی وه نه بی جوانی بایس بی ، وه وه نه بی
ئهویش نه بی ؛ جوانی بایس نی به تهواوی ، چونكه بهر ئهوه به شانه
ناکهوی ، ئهویش نی به چونكه لهو ئهکا .

هۆیه کهش ئهوه به كه ئهوه نی به و لهو ئهکا ئهوه به كه له مه دا
گومانیک ههیه و نه سهر ئهوه گومانه داریز راوه . لیره دا شیر گیره له
سهر ئهوه كه بیخاته بهر ئهوه بابه تی جوانی بایس هوه ، گومانه کهش
پنجه وانهی ئهوه داواکاری بهیه . كه ئهه هه بوو به ناچاری ئهوتری ئهه
وه کوو پاشکویه بۆی ؛ واته پیه لکینراوه .

جا وینهی ئهه وه کوو « پیره مبرد » ئهلی :

هموری بهاران نهگری به تاو

بویه وا نهکا به دمردو زووخواو ؟ •

لهیلی شاردوتهو له لای « شنندروی »

دلی پرر نهی و بوی نهگری له نوی !

نه لئی هموری بهاران بویه به تاو ، تاو دینئی و دمرد و زووخواو
هه لئه رر بژی ، چونکه لهیلی - دوستی له سه ر شنندروی لای عه بابه یله
شاردوتهوه ؟ واته مهزاره که ی لهوی دایه ، جار جار دلی پرر
نه یی له قولی گریان و بوی نهگری ! •

بارانی هور له بهر نهوه نییه ، که دوستی لهیل ، لهیلی له
کتیوی شنندروییه ، به لکوو له بهر ته یه تی هه وره که یه ، به لام شم
ته یکا بهوه که دوستی لهوییه • شم داوا کردنه شی بهو جوړه گومانی
تیدا هه یه ، به لام له سه ری هه ر نهروا بۆ نهوه بیکا به راست و لهو
گومانه ده رچی ! •

(دژیه ک)

یه کیکی تر له هونره کانی جوانکاری « دژیه ک » ، . . له م دژیه که دا
دووشتی نه گونجاو نه هینزین له رسته دا به رانبه ری یه ک نه وه ستیرین
بو نه وه نهوس به تاسه وه بوی بشنیه وه .

وه کوو نه وه رووناکی به رانبه به تاریکی ، چاکه به رانبه به
خرابه ، به رزی به رانبه به نزمی ، جوانی به رانبه به ناشیرینی
رائه گیرین . نم دژیه کهش وا نه بی دوو « ناو ، نه بن ، وه کوو « خادم »
نه لن : « ماسی له خا کا مردوه ، سونه له ناوا زینلوه » . ماسی و
سونه ی به رانبه به یه ک داناوه و ، هردوو کیان « ناو » ن .
وه یا دوو سفهت ، وه یا ناو و سفهتک . وه کوو « سجادی »
نه لن :

« به رانبه داد ستم رابوو ، له رووی چاکه خراب وهستا »
« له لای پاک پیس سه ری هه لئا ، له رووی راستی درۆ ههستا »
« چ رووناکی ، چ تاریکی ، چ نزمی بی وه یا به رزی »
« به خوشتی بی وه یا تالی ، هه موو نه روا له سه ر نه رزی »

تەماشای ئەکەین خاوەن دەق بەرانبەر بە « داد » ، « ستم » ی داناوه ،
بەرانبەر بە چاکه « خرابه » ، بەرانبەر بە پاک « پیس » ی داناوه . که
ئەمانه هه موو « ناو - اسم » ن . بەرانبەر بە « راستی » ، « درۆ » ی داناوه
- که « راستی » ، ئیسمی مەعنا و له حوکمی سفهت دایه ، « درۆ » ، ئیسمه .
« رووناکی و تاریکی » ، « نزمی و به رزی » ، « خوشتی و تالی » ، ئەمانه
هه موو ئیسمی مەعنان و بەرانبه ری له بهینی یه کایێ کردون .
مه بهسته که نه وه یه دوو شتی وا که هه رگیز نه شین بین به یه ک و

بخرینه رستمه و بهرانبهر به یهك دابرنی ؟ واته كه یه كیكیان
هتیرا نهویریشیان هدر له رسته كه دا دابرنی • رستش هؤنراو بی ، یا
یهخشان •

هدروها له م بابتهی « دزیهك » دا بهرانبهری نه كرتی له نیوانی
• وه رگرتن و وه رنه گرتن ، ئیجاب و سلب ، ، وه « چهسپاندن و
نه چهسپاندن - ئیسات و نه فی ، ، وه « دوو كرده وه - فعل ، ، وه كوو
ئیدیسان ، خادم ، نه ئی :

« وتم بهو شوخی چاو مهستی دلارا »

« نهچم بۆ چین ، نهچووم ، چووم بوخارا ! »

به راستی ئه م هؤنراوه بۆ هه موو وینه كانی دهست ئه دا ؛ «چین» و
« بوخارا » بۆ دوو ئیسیم • « نهچم » و « نهچووم » بۆ ئیجاب و سلب •
« نهچووم » و « چووم » بۆ ئیسات و نه فی • « نهچم » و « نهچووم » بۆ دوو
فعله كه •

وه یا هدر بۆ ئیجاب و سلبی ته نها • وه كوو نه ئی :

« نازان دیواخان یاشا ، نهزان ناشخانه ی یاشا ! » •

وه یا دوو مهعنا له رسته یهك كۆ بکرتیه وه • وه كوو « رمزی »
ته ئی :

« له گریه ی زۆری من ، خه نلمی كه می تو »

« هه موو دنیا بوته شین و رۆ رۆ ! »

دوو مهعنا كه لیره دا له راستی دا ئه بی به چوار ؛ زۆر و كه م ،
گریان و ینكه نین ؛ جوانیه كه له وه دایه كه « گریان ، و « زۆری » بهرانبهر
به ینكه نین و كه می داناوه • ئه مه بهو ناوه شه وه ناو ئه بری كه بۆنی
دزیه کی لی دیت •

وه یا بۆ بهرانبهری یهك شت بهرانبهر به دووشت نه ئی :

« پیری به تهنیا رحمة ته »

« پیری و فقیری ز رحمة ته »

★ ★ ★

هر لم بابتهی « دزیه ک » دا شتیکی تر هیه که به لای زانایانی
به لاغوه به « تدبیج » واته « نهخش و جوانی ی » ناو براوه • وینهی
نمه وه کوو « گوران » نه لئی :

« خلات کرا لهو روژهدا به بهرگی سووری مه خمه لئی »

« دهنگ هات شهوی به شوتین نهوا که بوی کرا به نه تله سی ! »

نمه هه لئه گری که دزیه که که بی « طباق » ، چونکه دوو دزیه کی
کوو کردوتهوه ، واته دوو معنای بهرانه بهر له رسته یه ک دا • وه کوو
نمه هیه شهوش هر هیه که نم جوژه دزیه که به نهخش و
جوانی-ش ناو نه نری ؛ واته له شتیکا نه بی که وسپ یا خوشی تیدا
هه بی ، رهنگ و رهنگامه ی تیدا به کار به نری به نیازی « درکه » یا
« توانج پوخی » •

« هه لئو » به گک یه کیک بوو که له روژی شهشی تهیل-وولی
« ۱۹۳۰ » له بهر ده رکی سه رای سوله یمانی دا کوژرا • عبدالله « گوران »
لاوانه ویه کی بو دانا • نم هونراوه یه یه کیکه لهو پارچه یه •

لیره دا نمه هه لئه گری - بیجگه له دزیه کیه که ی - که « تدبیجی
درکه » بی ، چونکه نه لئی :

نهو روژه که هه لئو به گ کوژرا بهرگی سوور کرا به خه لانی
- که خوینه که یه تی و شهید بوو - • هرکه که وته شهوی چوم
به هه شته وه و بهرگی سه وزی نه تله سی کرا به بهرا • نه تله س سه وزه •
لیره دا سوور و سه وزی کوو کردوتهوه • مه بهستی له « سوور » درکه یه
له کوشتی • مه بهستی له « سهوز » درکه یه له چوونه به هه شت •
چونکه جل و بهرگی نه هلی به هه شت سه وزه •

• درکه ،ش ئەووە بوو : که گوزارە بەک هەبە ، وشە که لە گوزارە
ئەسلێهە کهی خۆی گوێزراوە ئەووە بوو گوزارە بەکێ تر ، لە گەل ئەووە شە
ئە گونجێ بوو ئەسلێهە کەش ؟ واتە نیشانە بەک لە ئارادا نییە بوو ئەووە
گوزارە ئەسلێهە که مەبەست بێ .

• سوور ، رەنگی سوورە • قرمز ، • سەوز ، رەنگی سەوزە
• کەسک ، • خۆین رەنگی سوورە ، بەرگی ئەهلی بەهەشت رەنگی
سەوزە • لێرەدا نیشانە نییە که سوور هەر ئەبێ سووری «مصلح»
بێ ، وە یا «سەوز» ئەو سەوزە بێ که لە ناو زمانا باوە .

وە یا هەر لەم بەشدا «رەنگامە» بە جۆری «توانج پۆشی» بێتە
پێشەووە • وە کوو لەم رستەیدا ئەلێ :

« لەو رۆژەووە که گیای سەوزی ژبانم زەرد هەلگەررا ، خۆشەویستی
زەردم پشتی تێی کسردم ، رۆژی رووناکم بەردەوی رەشی بەسەردا
هاتووە ، رەشی موووە کانم روو بە رووی سییتی بوونەووە ، کەوتە
حائیکەووە که دوژمن بەزەیی پیاما ئەهاتەووە • لەو رۆژەووە که وام لێی
هاتووە ، ئیتر خوزگە بە مردن ئەخوازم ! » •

لێرەدا رەنگەکان : سەوزی ، زەردی ، رەشی ، سییتی هەمووی
هێناوە • «توانج پۆشی» یە که لەم شوێنەدا لە «زەردی» یە که دایە ؟
«خۆشەویستی زەرد» دوو مەعناى هەبە ؟ یە کێ نزیکه که که دۆستە
گەنم رەنگە زەرد بەدایە که یە تێ ، یە کێ دوورە که – که زیڕە – •
مەبەستە که لێرەدا دوورە که یە •

هەر لە بابەتی «نەخش و جوانی» یە ، دوو مەعنا کۆ بکریئەووە و بە
دوو وشە گوزارشت لێی بەرئەووە که مەعنا راستە قینەنی وشەکان
یە رانبەری بکەن • وینەنی ئەمە وە کوو «پیرەمێرد» ئەلێ :

« بزەى پىرى به سه روړشم »

« گريانى خۆمه به دموروى ئىشم ! »

هر چنده پىرى به رانبهرى گريان نى به ، به لام له معنادا
به رانبهره ، چونكه گوزارشتى به « بزە » لى داوه ته وه - كه بزە به
معنا پىكه نينه ، پىكه نين له راستى دا به رانبهره به گريان • جگه له مەش
گه لى پىكه نين روو ئه دا به رانبهر به گريانى كه سىك ، چونكه شم
به ته سه وه به گريانه كهى ئه و پىى ئه كه نى ! • ئه مه به « ابهاسى
ضاد » يش ناو ئه برى •

* * *

به شىكى تر له جوانكارى گوزاره يى له لای زانايانى به لاغه له
سهر گوزارشتى ئه وان « مراعات النظر » • ئه م رسته به لای منه وه له
ره وان بىژى كوردى دا « چاوله يهك » جىگای خۆيه تى ، وه نابى واش
بزاین كه رستهى « چاوله يهك » وه رگىراوى « مراعات النظر » •
وه رگىراو نى به ، چونكه معنای حرفى « مراعات النظر » شىكى تره •
به لكوو من ئه و چه مكم گرتوو كه زمانىكى وه كوو عه ره يى به پىى
كه سيه تى خۆى « مراعات النظر » ي بو داناو ، زمانى كوردى ش
كه سيه تى كهى بو خۆى هه به ، به پىى ئه و كه سيه تى به چه مكى « مراعات
النظر » ي به « چاوله يهك » گوزارشت لى داوه ته وه • كه وا بوو ئه مه
ئاشنايه تى به وه رگىرانه وه نى به •

ئەم « چاوله يهك » ش چەند شىكه ، به كىك له وانە « گونجاو
بو بهك » • واته « تناسب و توفيق » •

ئەمەش ئەوه به كه دوو معنای نه گونجاو كو بكرينه وه له دوو
رسته دا ، ئەمەش به رى كه وتى شوينه كه بى ، نه وه ك به هوى دزايه تى وه
بى • كه كو كرانه وه له دوو وشه كه دا ، گوزاره يى وشه كان له گه ل به كا
بگونجىن • وه كوو وینه كه ئه لى :

« رۆژ له رۆژدا و مانگ له مانگ دا له گهراانا بوون »

« گهلاویژ له مانگدا و زین له ههفتهدا له سهامادا بوون »

وتنه که له رۆژ و مانگ و گهلاویژ دایه ؛ رۆژ کوردهی رۆژ مه بهسته ، ههر چهنده به رۆژی بهرانهر به شهویش تهوتری . مانگ تهو مانگهیه که له شهوا ههلدیت ، ههر چهنده به « ۳۰ » رۆزه کهش ههر تهلین مانگ . « گهلاویژه » تهو تهستیره رووناکهیه که له شهوی « ۴۶ » ی هاوین دا له شوینی خۆی ته کهتری ، وه گۆفاریکی کوردی ته ده بی-ش بووه که ههر به مانگی جاری له بهغدا درچوووه .

گهلاویژی تهستیره ری که وتی له گه ل مانگ و رۆژ دا ههیه چونکه هه موویان رووناکن ، به لام گهلاویژی گۆفار تهو ری که وتهی له گه ل یانا نییه ، چونکه تهوان له ئاسمان و تهه له تهرز ، تهوان تهو رووناکییه روا له تهیهان ههیه تهه نییه تی . وه یسا ههر له م رووه وه « نالی » ته لئی :

« گریانی من و خه ندهی تو ئیسته نه شو بهین »

« بهو مهوسمی بارانه که وا خونچه نه بشکووت »

تهه هه نراوه بو گه لئی له هونه ره کانی ره واتیژی ده ست تهدا ، ههر یه که به بی جیگی خۆی .

جوړیکی تر له م « چاوله یه ک » ، تهوه یه که رسته که به جوړی دابریژری دواییه که ی له گه ل سه ره تا که یا گونجایشیک له به ییناسا هه بی . تهه « تشابهی ته تراف » یشی پی ته لئین . وینه وه کوو « نالی ، ته لئی :

« فهرشی پلاسه ، دۆشه کی خا که ، سه رینی بهرد »

« بن تووک و رووت و قووت و فه قیرو قه له نده ره »

سه یر ته که ی فه قیر و قه له نده ره له بهر بی نه وایان فه رشیان ههر

پلاسه .

★ ★ ★

يەككى تر لە جوانكارى گوزارەبى « چاودروانى » يە • ئەم
گوزارشتە لە عەرەبى دا « ارصاد » يى پىي ئەلەين ، هەر وە ها « تەسەيم » يى
پىي ئەلەين ، ئەمەش لە بەر ئەو يە كە گوايە رستە كان لە رىكى دا بە
ئەندازەى يە كەن •

جا ئەم « چاودروانى » يە ئەو يە بە جۆرى رستە كان دا برىزىن
كە بە هۆبەو چاودروانى دوايە كەشى بگرى ، واتە لە پىش دوايى هاتى
رستە كە دا شتىك هەبى كە پەيوە ندى لە گەل ئاخىرە كە دا هەبى ، وە كوو
بلىت شاترىكە بۆ ئەو و تروسكە يە كە بۆ ئەو ئەو پىشان بەدا • بە
وینە وە كوو ئەلەي :

« لە سايبە قەى سامالى ناسمانى مەريواندا گولۆپىكى كارەبا • لە
لالەزارى پررنيگارى دەورى زىباردا بولبولىكى خوش ئەوا ! • »

تەماشائە كەى لە پىش « كارەبا » و « خوش ئەوا » - كە ئاخىرى
رستە كانن - « گولۆپىكى » و « بولبولىكى » داناو ، كە ئاخىرە كان ئەوان
ئەدەن بە دەستەو و ئەوانىش رىگايەك روون ئەكەنەو بۆ پىشاندانى
ئاخىرە كە •

وە يا ئەلەي :

« لە دىمەنى بە هارە رەشمانى كۆچەرى كۆچەران و چووزە
رۆياسى ناو كەما و لۆى كۆسەران » - كۆسەران كورتكراوى
« كۆساران » •

هەر لە سەزە تاو گوى بۆ رائە گرى و لە هەر وشە يە كيا
چاودروانى وشە كەى دوايى ئەكا • ئەمە بە چاو گوينگرەو • بە چاو
رستە كەشەو كۆچەرى بۆ كۆچەران و كەما و لۆ بۆ كۆسەران
پىرەۆينكن •

★ ★ ★

یه کیکی تر له هونه‌ری جوانکاری گوزارمی د کۆله‌وانه ، یه •
 بو ئه‌م بابته ته‌هللی به‌لاغی عه‌رمی به د مشاکله ، ناوی ئه‌به‌ن ، به‌لام
 هه‌ن به پتی چه‌شه‌ی کوردی به د کۆله‌وانه ، ناوی ئه‌به‌م •
 ئه‌م کۆله‌وانه‌یه‌ش ئه‌وه‌یه که تو ناوی شتی‌ک به‌ری به‌ غه‌یری
 ئه‌و وشه‌یه که بو ئه‌و دانراوه ، ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه چونکه شسته‌که
 له‌گه‌ڵ غه‌یره‌که‌دایه • وینه‌ی ئه‌مه وه‌کوو ئه‌لی :
 جارێک مه‌حموو پاشای جاف به‌ فه‌قی شته‌ ئه‌لی :

« چیت ئه‌وی تا بو‌ت لێ‌نین » نه‌ریش ئه‌لی : « پاشا ! که‌واو
 سه‌لته‌یه‌کم بو‌ لێ‌نین ! » • واته د بۆم بدروون ، • ناوی که‌وا و سه‌لته‌ی
 هه‌ناوه به‌ناوی د لێ‌نانه‌وه ، له‌به‌ر دراوسیتی • وسته‌ویه بلسی که‌وا و
 سه‌لته‌م بو‌ بدروون • د لێ‌نان ، بو‌ خواردنه • د دروون ، بو‌ له‌به‌ر کردنه •
 ناوی دروونی به‌ ناوی لێ‌نانه‌وه هه‌ناوه ، چونکه دروونه‌که له‌گه‌ڵ
 خواردنه‌که‌دایه •

* * *

یه کیکی تر له‌و هونه‌رانه د کۆکردنه‌وه ، یه • ئه‌مه له‌ گوزارشتی
 عه‌رمی دا به د مزاجه ، ناوی ده‌رکردوو •
 ئه‌م کۆکردنه‌وه‌ش ئه‌وه‌یه که دوو مه‌عنا له‌نیوانی ئه‌و رسته‌یه‌دا که
 شه‌رت و جه‌زای تێ‌دایه کۆ بکریته‌وه • به‌ وینه د عارف سائب ،
 ئه‌لی :

« ئه‌گه‌ر مه‌نعم بکه‌ن له‌و ، عه‌شقه‌که‌م زیاتر ئه‌بێ بێ‌شک »

« ئه‌گه‌ر گووی با به «واشی» ئه‌و ، ده‌می زیاتر ئه‌بێ بێ‌شک »

گوزاره‌که‌ی ئه‌لی : ئه‌گه‌ر خه‌لکی مه‌نع و لۆمه‌م بکه‌ن بو ، وه
 له‌ سه‌ر ئه‌وه که من شه‌یدای ئه‌و دۆسته‌م و له‌ ریگای ئه‌وا وه‌کوو دیوانه‌م

لئی ہاتھو وہ ، بی گومان ہوتا زیاتر ریم لی بگرن ، عشقہ کم بہ راہبر بہو
ہر زیاتر ٹہبی ۔ ٹہگر خؤ ٹہویش گوئی بدا بہ قسہی قسہچن ،
سَل کردنہوہو دوور کہوتنہوہی لہ من زیاتر ٹہبی و فرہنر دوور
ٹہ کہوتنہوہو ! ۔

لیرہدا دوو شتی کؤ کردؤتہوہو ؛ یہ کئی مہنح کردنی لہ دؤستی -
مہ عشوقی - ، یہ کئی گوئی راگرتی مہ عشوقہ کہی بؤ قسہی قسہچن ۔
لہ نیوانی شہرت و جہزاکہدا لہم مہنمہی ٹہو و گوئی راگرتی
یارہ کہی یہ ک شت روو ٹہدا ؛ یہ ک شتہ کہش سوور سوونی
ہر دووکیانہ ؛ واتہ ٹہو سوورہ لہ سہر عشقہ کہی و دؤستہ کہشی
سوورہ لہ سہر دوور کہوتنہوہی لہو ۔ شہرت و جہزاکہش مہنح کردنو
عشقہ زیادہ کہ ، وہ گوئی گرتن و سَل کردنہوہو کہ یہ ۔

بہ کورتی ہر دووکیان یہ ک رنگایان گرتوہو کہ « زیاتر » کہ یہ ؛
ٹہویان زیاتر لہ دیوانیہی دا ، ٹہمیان زیاتر لہ دوور کہوتنہوہو دا ! ۔

★ ★ ★

یہ کیکئی تر لہ ہونہری جوانکاری گوزارہی « جئی گؤررکئی » یہ ۔
ٹہمہ بہ لای ٹہربابی بہلاغی عہرہ بی یہوہ بہ « عکس » ناو ٹہبری ، بہ لام
من بہ لامہوہ « جئی گؤررکئی » ٹہو چہمکہ زیاتر ٹہدا بہ دستہوہ ؛ چونکہ
لہم جئی گؤررکئی یہدا ٹہوہ یہ کہ تو بہ شینک لہ رستہ کہ پیش خہی ،
پاشان ہر ٹہو بہنہ ہلگرت و پاشی خہی ۔ ٹہمہش دوور نی یہ لہ
چہند رنگاہہ کہوہ بگری ۔

وہ کوو ٹہوہ رستہ کہ دوو لای ہدیہ تو جئی گؤررکئی کہ لہ بہینی
یہ کئی لہ لایہ کانیا بکہی ۔ وینہی ٹہمہ « شیخ محمدی مہردؤخ - ثابت ۔

الله - « پشيله به کي که لله زلي نه بئى ، لئى نه برسن : نايث الله ! »
نم پشيله که لله زله چى به ؟ • نه ویش نه لئى : « کتکى نايث الله »
نایث الله کتک گه له ! • « کتک به مه عنا پشيله به • نه مه وینه بوو
بوو ناو ، نه گونجی کرده وه له ناو ددر به پئیرى • وه کوو نه لئى :

« هیلکه له مریشکه و مریشک له هیلکه به » • نه مه جگه له وه
که به کهم وشه ی رسته ی گواسنۆته وه و خستوویه ته دواى دواوه ،
کرده وه به کیش له ناوا هه به - که په یدا بوونه - ؛ هیلکه و مریشکه که
به ستراون به وه وه ، به کهم جار هیلکه که ی پیش مریشکه که خستوو ،
دوووم جار مریشکه که ی پیش هیلکه که خستوو •
وه یا • حریق ، نه لئى :

« خوبای نه شک و حسرت بووته فنجانی سهر و سینهم »
« له جئ دهسته گولا لیلمن ، نه لئین گولده سته ی تویه ! »
جئ گۆرکئى به که لسه نیوانى دهسته گول ، وه گولده سته ، -
دایسه •

* * *

به کیکى تر له وه هونه رانه « گهر رانه وه ، به ، به لاغى عه ره بى
نه لئى • رجوع ، • واته نه گهر رته وه بو قسه ی پیشوو به لام به کورتى و
ناته واوى به وه • نم گهر رانه وشه له بهر دهرده دلئکه ، نم دهرده دل
نه کرى به هوئى نه وه گهر رانه وه به ، نه گهر وانه بئى شه که به درۆ دهر نه چى •
وینه سن بو نه مه وه کوو • حه مه مین ، به گى جاف نه لئى :

« جئ بگره له شوئین نه وه ماله گه وه »

« جینگای به گزاده و بیوانى گه وه »

« واز بینه مهرۆ ، دنیای چه واشه »

« نه وئیشی کرده شوئین بووم و واشه ! »

ته ماننا نه که ی سهره تا به دلئیکى خو شه وه نه لئى بجۆ بو شوین

ههوارى ماله گوره كه جىگاي به گزاده كاني جانف و جىگايه كى تا شه و
پهبرى خوښى خوښه • « ماله گوره » ناو بووه بو ده وارى مه حموو
پاشاي جانف •

پاشان به نيمان نه پته ووه و نه لى : مه چوو چونكه چه رخنه چه وانه
نه و شوينه شى كويز كرده ووه و كردى به جىگاي وانه و كوئنه به بوو !
له بهر هم دهرده دلّه قسه ي پيشوى خوڻ هه لئه ووه شينته ووه و لى
په نيمان نه پته ووه •

* * *

په كى كى تر له هونه رى جوانكارى گوزاره يى « توانج پوڻى » به •
كه نه مه له به لاغى عمره بى دا به « ته وريه ناو نه برى • له كوردي دا
به « پوڻين » يش هه ناو براوه ، به لام به لى كدانه وى من
« توانج پوڻى » به كه له بارتره ، چونكه « پوڻين » كه زياتر رووى
ره خنى نه چته سه ر •

جانم « توانج پوڻى » به نه ووه به كه وشه به ك هه پت دوو گوزاره يى
هه پى - كه زووتر له وشه كانش هه ر وانه - ؛ به كى دوور ، به كى
نزىك • تو به هوڻى نيشانه به كى پوڻراوه ووه دووره كه ت مه به ست بى •
ته نانه ت له وانه به نه گه ر زيره كيه ك و نه ديه ك له نارادا نه بى
گوينگر هه ر نه چى بو گوزاره دووره كه • وه يا جارى وانه بى نه گه ر
سه ر گوزه شتى گوزاره دووره كه نه زانرى ، پياو هه ر بو گوزاره نزىكه كه
نه چى •

نه م « توانج پوڻى » به هه ندى جار به « ايهام » يش ناو نه برى ،
چونكه پوڻراوه به كى تدايه و له وانه به بيه كه بو شتى تر برروا •

« توانج پۆشی ، ئەبێ بە دوو بەشەوه ؟ » « رووت - مەجرەد ، »
« بالۆتە - مرشح ، » :

« رووت » . که ئەو یە ئەگەر نیشانەش هەبێ هەر لە گەلیا کۆ
نابێتەوه و هەر مەعنا دوورە که ئەگرێتەوه . وە کوو ئەلی :

« ئەرز لە سەر شاخی گایە ، گا لە سەر ماسی یە ، ماسی لە سەر
ئاو ، ئاو لە سەر بایە ! »

ئەمانە دوو گوزارەیان هەیه ؟ یە کێ ئەوه بەچاو بێنرێن ، یە کێ
ئەوه که هەر ئەفسانە بێ و نەبێنرێن . مەعنا نزیکە که نی یە چونکه ئەوه ته
بەر چاوامان ناکه وێی که ئەرز لە سەر شاخی گا . . هتد بێ . که واتە چار
نی یە هەر ئەبێ مەعنا دوورە که بێ ، ئەو نابێرێ ، ئیتر بابەتە که واقعه ،
یا واقع نی یە ئەمه شتیکی تره .

« بالۆتە ، کەش وە کوو » نالی ، ئەلی :

« دنیا که گولگولی بووه قوربان ئەتۆیش وەر »

« تالب به گول به ، قەیدی چی یە گول گولی بوئی ! »

تەماشای ئەکەین که ئەلی « گول گولی بوئی ، » ، ئەو گولە گولی
باخه و « زمان » به گولی ناو ئەبا ، که چی مەبەستیش دۆسته که یە تی که
ناوی به گول بردوووه .

وه یا « شێخ رەزا ، ئەلی :

« گەرچی فەقیر و موفلسه شێخ مامه سالحم »

« نەم دی کەسێ وە کوو ئەو ساجی کەرەم »

« میوانی بووم نان و کەرە ی نایه بهر دەم »

« ئیستەش به بێ موداهەنه مەمنوونی ئەو کەرەم ! »

وشە ی « کەرە ، دیارە چی یە و ئەوه یە که مەشکه زەنرا له ناو

مهشكه كهى ده ر نه كهن ، كه چى گوزاره به كى دووريش ههئه گرتى له
كاتيكا كه ئه لى « ئه و كه رهم » مه به ستى مامه شىخ سألحى بى و به « كه ر »
دا نابى ! • ئه مه گوايه مامه شىخ سألحى بياوه تى له گه ل كرد ! ••

* * *

يه كى كى تر له هونه ره كانى جوانكارى « پچرران » هه ئه م هونه ره له
لاى به لاغى عه ره بى « استخدا م » ي بى ئه لى ، به لام من ئه گه ر ريمه وه
سه ر بناغه كهى و به « پچرران » ناوى ئه به م • چونكه :

ئه م هونه ره برتتى به له وه كه وشه يه ك له رسته يه ك دا بوترى ،
ئه و وشه يه دوو گوزاره ي هه بى ، پاشان راناوئى بۆ بگير ريتسه وه ،
مه به ست به ئه سلى وشه كه گوزاره يه ك بى ، وه به راناوه كه گوزاره كهى
ترى • ئه مه له راستى دا به راناوه كه ئه پچررى له ئه سله كه • كه وا بوو
« پچرران » دروستر بوو له « استخدا م » ، چونكه « استخدا م » به
خوازه يه كى ته واو بۆى دانراوه •

جا وینه بۆ ئه م « پچرران » ه وه كوو « شهيدا » ئه لى :

« له شه ممه دا من ئاگر م نابى »

« چونكه ئاگردان له وى دا نابى »

« شه ممه » ناوى دى كه له ولانى سوله يمانى ، وه ناوى به كى له
روژه كانى حه فته شه • كه ئه لى « ئاگردان له وى دا ، راناوى « له وى »
بۆ شه ممه ئه گه ر ريتسه وه •

له كاتى خويا « شه له مۆ » هه بوو جووله كه بوو ، له دى شه ممه
دانه نىشت • ئه گونجى « له وى » دا ، دى شه ممه بى ، وه ئه گونجى ئه وه

بئى كە لە رۆزى شەموانا ئەو ئاگرى نابىي چونكە جوولە كەيەو جوومە كە
لە شەوو رۆزى شەمەدا ئاگر ناكاتەو ! •

★ ★ ★

يە كىكى تر لە هونەرى جوانكارى گوزارەيى « پىچە و پەخشە » يە •
ئەم هونەرە تا ئىستە ھەر بەناوى « لف و نشر » ەو ەو ناو براو ە ، بەلام
بەلاى مەو ە لە بەر ئەو ە كە قسە لە رەوانىزى كوردى يەو ە ئە كە يىن ،
رستەى « پىچە و پەخشە » بەتەواوى پرر بە پىستى ئەو چەمكە يە كە
« لف و نشر » ي بۆ دانراو ە •

ھەندىي لە زانا يان بە لا يانەو ە وا يە كە « پىچە و پەخشە » ئە بئى
لە ناو بابەتى « وەك يەك » دا بئى • بەلام بررواى من جايە ، راستە
گەلئى لە وئىنە كانى « پچە و پەخشە » ئە گەر لە بارى « وەك يەك » ەو ە
سەير بكرئى ئە گونجئى بۆ ئەوئى • بەلام ئىمە ئە بئى تەماناى بابەتە كان
بكە يىن ؟ بابەتى « وەك يەك » لە بەشى « رەوانكارى - بەيان » دا يە ،
بابەتى « پىچە و پەخشە » لە بەشى « جوانكارى گوزارەيى » دا يە • كە
وابوو شوئىنە كەى ھەر ئەم شوئىنە يە •

ئەمەو ديسان ئە گەر شتىك يە كىك لە هونەرە كانى رەوانىزى
بە سەرا سەرە و نىخوون كرا يەو ە ، مەعناى ئەمە ئەو ە نى يە كە ئىتر نابئى
بەر هونەرىكى تر نە كەوئى ! • ھەرچەندە ئە گەر سەيرى گەلئى لە
بابەتە كانى « رەوانكارى » يش بكرئى ، سەير ئە كەى لە هونەرى
« جوانكارى » تدا يە ، و ئە بئى تىشيا بئى چونكە ھەموو يان بە لاغەن ،
بەلام ئە بئى اعتباراتىك ھەر ھەيئەت بۆ جيا كەردنەو ە يان •

جا ئەم هونەرى « پىچە و پەخشە » يە ئەو ە يە كە خاوەن دەق لە
رستە كە يا • دوو ، وە يا زياتر لە دوو شت ئە ئىت ، پائان بە شوئىن

ئەوانا بە ئەندازەى زىمارەى ئەوان چەند وشە يەككى تر دىنئەو ، كە ئەم
وشانەى دوايى لە رووى گوزارەو ھەر يەكەيان روو ئەكەنەو لەوانەى
پىشوو وە بۆ ئەوان ئەگەرئەو .

ئەمانەش وا رى ئەكەوئى بە رىك و پىكى ئەبىت ؟ واتە يەكەم
وشەى رستەى دووم روو لە يەكەم وشەى رستەى يەكەم ئەكاتەو ،
دوومى دووم بۆ دوومى يەكەم و ھەر وھا .

وہ يا ناررىك ئەبىت ؟ واتە وشەى يەكەمى رستەى دووم بۆ
وشەى دوومى رستەى يەكەم ، وە دوومى دووم بۆ يەكەمى يەكەم
ئەگەرئەو ، ھەر وھا رى ئەكەوئى سى يەم بو دووم بچتەو . بەلاى
ھەندى لە زانايانى رەوانىزى يەو ئەم « پىچە و پەخشەى ، ناررىكە
باراوترە لە رىكەكە ، چونكە دل ، بۆ زائىنەكەى ، زوو روو بە رووى
ئەبىتەو .

وئەى رىك و پىكەكە وە كوو « ئەدەب ، ئەلى :

« بە زولف و ئەبرۆ و موژگان ، بە خەت و پەرچەم و بالا »

« كەمەند و تىغ و تىرو جەوشەن و خەفتان والاى »

ھەموو وشەكانى نىو ھۆنراوئەى دووم بە رىزە ئەچنەو بۆ ھەموو

وشەكانى نىو ھۆنراوئەى يەكەم ؛ واتە پىنج بە پىنج .

وہ يا « زىوور ، ئەلى :

« تىكا ، شىكا بە جارى شەراب و شىشەى دل »

« ئەسراى مەخفياىم كەوتۆتە سەر زىبانىم »

تىكا بۆ شەراب و شىكا بۆ شىشە بە رىكى بەرانبەرى يەك

وہ ستاون .

بۆ ناررىكەكەش وە كوو « تاھر بەگ ، ئەلى :

« برۆ و روخسار و زولف و لیوی ئاست »

« شهو و روژ و هیلال و لهعل و مهرجان »

له نیوه هۆنراوهی دوومه، « شهو » که له پلهی یه که مایه بۆ « زولف »
ئهیچتهوه ، که ئهم زولفه له نیوه هۆنراوهی یه که ما له پلهی سی ههمی
ریزی وشه کانه . « هیلال » له نیوهی دوومه، له پلهی سی هه مایه بۆ
« برۆ » نه گهریتهوه ، که ئهم برۆیه له پلهی یه که مایه له نیوه هۆنراوهی
یه که م دا .

وه یا ئهم رسته یه که ئه لێ :

« پاوون و مال و پیاوانمان »

« کوشتیان ، بردیان ، سووتانیان »

« کوشتن » بۆ پیاوان ، « بردن » بۆ مال ، « سووتان » بۆ پاوون
نه گهریتهوه .

وشه کانی رسته ی دووم به نارێکی ههر یه که ئه چنهوه بۆ ئهو
وشانه ی که له رسته ی یه که م دان .

له هونهری جوانکاری یه « کۆکردنهوه - جمع » .

ئهمهش ئه وه یه که چهند شتیک کۆ بکریتهوه بۆ ئه وه یه ک حوکم
به سه ر هه موویانا بدری ؟ واته هه موویان ئهو خپه ته دایانگریتهوه .
وه کوو « شاهۆ » ئه لێ :

« گول و ره یحانه و به ررمزا و نیرمس »

« بوونیان بۆ بۆنه ، نه وه ک بۆیکس »

واته دروستبوون و په یدا بوونی ئهم شتانه بۆ ئه وه یه بۆیان بکری ،
ئه وه ک بکرین به چه بک و به رین بۆ « بیکس » که ئنگلیزیک بووه له
عراق دا .

وہ یا « ودفایی » ٹہلئی :

« سف بہستہ ہموو مونتهزری ٹہرو نگاہن »

« قوللابی موزہ و چاوی رہش و مژوشی ٹہبروت »

• موزہ و چاو و ٹہبرو ہموو چاوہ زری حوکیتک ٹہکن کہ

فہرمان و سہیر کردنی یارہ فرمانیان بیی بکا •

لہ وینہی یہ کہما حوکم لہ دواوہ وہیہ ، لہ ہی دووہ ما لہ

پشہوہیہ •

• ہونہرینکی تری جوانکاری گوزارہ بیی • بلاو کردنہوہ - تفریق • •

ٹہمیش ٹہوہیہ کہ سفہتیک ہہیہ دوو شت تیاہا ہاوبہشن ، تو دینی

ٹہو سفہتہ بہ جوریک جیا ٹہ کہیتہوہ و بہشیان ٹہکہی وہ کوو دزایہ تی

لہ بہینانا بیی وای لی دئی • وینہ ود کوو « زیوہر » ٹہلئی :

« ٹہلین شہجیح بووہ ٹہ فراسیابی تورکی قہدیم »

« نہ گہیوہتہ قولی ٹہ فراسیابی ہورامی »

« ہہمیشہ ٹہو نہ دہس نیرانی ہہر فراری ٹہ کرد »

« وہلی ٹہم ٹہستہ کہ نیران ٹہخاتہ سہر سامی ! »

سفہتیک ہہیہ کہ شہجاعت و نازایہ تی یہ ، ٹہ فراسیابی توورانی و

ٹہ فراسیابی ہورامی ہہر دووکیان تیاہا ہاوبہشن بوون • ہات ٹہم

جایہ کی تہواوی خستہ بہینی ٹہم دوو نازایہ تیہوہ ؛ ٹہلئی شہجاعت و

نازایہ تی ٹہ فراسیابی ہورامی ٹہوہندہ لہ پشہوہ بوو ، ٹہ فراسیابی

توورانی بہ توژی قولیشیا ہہر نہ ٹہ گہیشٹ ! •

یہ کینکی تر لہ ہونہری جوانکاری گوزارہ بیی • بہشکردن -

تقسیم • •

ٹہم بہشکردنہش ٹہوہیہ کہ چہند شتیک بوتری ، پاشان بہ ٹہندازہی

زماره‌ی نهوان شتی تر بوتری و هر یه که له‌مانه‌ی دوایی روو به رووی
نهومی پینشوو بکریته‌وه ، به مهرچی که « دست‌نیشان - تعیین » ی تیدا
دهر کهوئی • وینه وه‌کوو « قانع ، نه‌لی :

« دووشت دهر ناچن له ژیر زیلا‌تا »

« که‌ری قه‌جهری و مینجی سه‌ر سه‌ختا »

« نهویان ره‌شمه‌که‌ی دایم له سه‌ردا »

« نه‌میان سه‌ر کوتراو له دهشت و دهردا ! »

« سه‌ه‌میش هه‌یه به‌لام من نایلیتم »

« هه‌موو نه‌یزانن له بۆچی بیلیتم ! »

شهرچی دوو شته‌که‌ی به که‌ری قه‌جهری و سنگ کردووو ، پاشان دوو
شتی روو به‌روو کردوو نه‌ته‌وه و ده‌ست نیشانی تیدایه؛ نهویان که که‌ره‌که‌یه
هه‌موو دم ره‌شمه‌که‌ی به سه‌روه‌یه ، نه‌میشیان که سنگه‌که‌یه هه‌وو جار
به به‌رد و می‌کوت نه‌دن به سه‌ریا بۆ نه‌ره بچی به نه‌رزه‌که‌دا • ده‌ست
نیشانه‌کش نه‌ودیه که ره‌شمه بۆ که‌ره ، نه‌وه‌کت بۆ سنگ ، نه‌میشیان
سه‌رکوتان ، سه‌رکوتان بۆ که‌ر نی‌یه به‌لکوو لیره‌دا هر بۆ سنگه‌که‌یه •
سنگ ره‌شمه‌ی به سه‌روه ناکری به‌لکوو پیوه نه‌به‌ستری •

دوور نی‌یه وا بچیته دل‌ه‌وه که نه‌م وینه‌یه به‌ر « پینچو په‌خشه ،
بکه‌وئی ، به‌لام له‌به‌ر نه‌م ده‌ست‌نیشانه سه‌ر به‌خوینک په‌یدا نه‌کا و نه‌بی
به‌بابه‌تیکی سه‌ر به‌خۆ له هونه‌ره‌کانی جوانکاری •

نه‌وه‌نده هه‌یه به بی‌ی ریزه‌ان نه‌بوایه ناخری نیوه هۆنراوه‌ی
دووم وشه‌ی « سه‌خته » بوایه نه‌وه‌کت « سه‌ختا » ! •

نه‌توانین بلین « سه‌خته » ی که کردووو به « سه‌ختا » له‌به‌ر
« سه‌روا » که‌یه ، نه‌م جو‌رد شتانه بۆ هۆنر نه‌شتی و بسۆ هۆنراو
نه‌گونجی ، چ‌ونکه ماوه دراوه به هۆنر که ده‌ستکاری وشه بکا له
به‌ر زئی که‌وتنی هۆنراو و سه‌روا‌که‌ی •

وہ یا « پیرہ میرد » ٹہلئی :

« دار و گیاو گیاندار پرر نشنہو دل خویش »

« من و ونہوشہ مل گہچ و شین پویش »

« ٹہو بابہندی خاک کونہہ ہواران »

« من زیلہوانی مہزاری یاران ! »

ٹہم بہشکردنہ دستنیشانی تیدا ہہیہ ، چونکہ ہنمای «ٹہو»
لہ سہرہتای یہ کہم نیوہ ہونراوہی دووہما بو «ونہوشہ»
ٹہگہررتہوہ • « من » لہ سہرہتای یہ کہم نیوہ ہونراوہی دووہما ٹہو
« من » ہہیہ کہ لہ پینہوہ و توویہتی •

لہ راستی دا جیاکردنہوہی « پیچہو پەخشہ » لہ گہل « بہشکردنہ» دا
توزہ بیرکردنہوہ و ورد کردنہوہیہ کی ٹہوئی •

لہم بابہتی جوانکاری بہدا بہم جۆرہ دوو جۆرہ بہشکردنی تر
ہہیہ کہ نزدیکن بہمہوہ • یہ کی ٹہوہیہ کہ :

چہند سفہتیک بو شتیک درست ٹہ کہی ، وہ ٹہو شتہ ہەر جارہ
نیسبت ٹہدہیتہ لای یہ کی ٹہو سفہتانہ بہ جۆرنکی وا وہ کوو چون
ہمہوویان لہ گہ لیا ٹہ گونجین ، یہ کہ یہ کہن ہەر بگونجین • وینہ
وہ کوو « حمدی » ٹہلئی :

« خوم و خزم ٹہ سینم حق لہوانہی ناحقن ٹہ مرؤ »

« چلؤن خزمی ؟ ؛ بہ جہرگن ، شیری شہرزن ، عارفن »

« ٹہ مرؤ »

« کہ بانگیان کہم ہموو چوستن ، کہ یہ ک بگرن گہلئی زورن »

« لہ رووی دوشمن ٹہلئی ٹاسکن ، کہ بینہ عدد کہمن ٹہ مرؤ »

لیرہدا باسی خزمہ کانی کردوہ ، وہ ہەر جارہ نیسبتی داونہتہ
لای سفہتیک ، کہ ٹہو سفہتہ لہو جارہدا بویان ٹہ گونجی • وہ کوو
چون خزمین ؟ • بہ جہرگن ، شیری توورزن ، تی گہشتوون ،

ئەگەر بانگیان بىكەم بۇ ئەوۋە يىن بە دەنگەۋە زوۋ راتىپەرىن •
 يەككىلى تر لە سفەتەكەيان ئەوۋە يە : كە پىكەۋە يەك بىگرن زۆر
 زۆرن ، چونكە ھەر يەكەيان لە جىنگاى چەند كەسكە •
 سفەتەككى تر يان ئەوۋە يە : بەخىرايى ۋە كوۋ ئاسك چۆن خىرايە بەۋ
 چۆرە خىرايە روۋ بە روۋى دوزمن ئەررۆن ، سىل ئاگەنەۋە ،
 ئەگەر خۆ بە زەارەش بيانزىمىرى ، زۆر نىن ، كەن ! •

دوۋەمىيان ئەوۋە يە كە رستە يەك بەتتەۋە بۇ شىتك ، چى لە
 زىر ئەۋ رستە يەدا بى ، رستە كە ھەۋۋ بىگرتتەۋە • ۋە كوۋ ئەۋە كە
 ئەلچ :

« ئەۋ تارمايە يا شىرە ، يا پىلنگە ، يا ھىچيان نى يە • »
 ئىرەدا ئازام تارمايە كە ھەبوۋ لەۋ سى بەشە دەر ناچى • ۋە يا
 ئەلچ : « پىۋى فەقىر چى ئەبى ؟ ناشوگرى ئەبى ، يا كوردى ئەبى ،
 يا كچى ئەبى ! » • بەلام ئەمە بەگائەۋە ئەلچى د پىۋى فەقىر ، ئەگىنا
 فەقىر ۋ دەۋلەمەند ھەر ۋە كوۋ يەك وانە •

نوكتە يەككى تر كە ھەر بۇ زمانى كوردى يە ؟ لەم زەانەدا مەبەست
 بە پىۋە «ئانسان» • انسان پىۋە ۋ زن ئەگرتتەۋە ، كە ۋا بوۋ مەبەست بە «پىۋە»
 لە مەسەلە كەدا «زن» ۋ لە سەر شىۋەى رەۋانىزى شىكى لى لابرۋە ،
 وانە د زنى پىۋى فەقىر ، نوكتە كە بوۋ بە دوۋ ! •

تەماشى ئەكەى ئەم رستانە ھەۋۋ بەشەكانى بەشكردن
 گرتۋىنەتەۋە •

يەككىلى تر لە ھونەرى جوانكايى گوزارەبى د كۆكردنەۋە لەگەل
 پىۋە كوردنەۋەدا «الجمع مع التفریق» • ئەمەش ئەۋە يە كە دوۋ شت بىخىنە
 زىر خىۋەتى يەك مەناۋە ، لە پاشا جىا بىگرتتەۋە لەۋ ھۆبەدا كە
 يەكى خستۋون • ۋنە ۋە كوۋ د زىۋەر ، ئەلچى :

« دلی زارم وه تروو ناگر به دایم کاری سووتانه »

« کهچی رووی یار وه کوو ناگر هموو دم وا به تابانه » •

لیرمدا دلی خۆی و روومهتی یاری جواندوه به ناگر ، له پاشا
جیایانی کردۆتهوه بهوه که ؛ لیکچوونه که له روومهتی یارا شهوق و
بریسه که یه ، وه له دلی خۆشیا کلّه و بلنسه که یه ! •
وه یا « نالی ، ئەلێ :

« مه که لۆمه ی په شیوی دل که ئەمشمو »

« په شیواوه له بهر په رچهم په شیوان ! »

هتاویه دلی خۆی و په رچهمی یاری خستۆنه ناو په شیواویهوه ،
پاشان جیای ئەکاتهوه بهوه ئەلێی لیکچوونه که یان ئەوه یسه که
په شیواویه که له دلّا نارمحه تی یه ، له بهرچهما جوانی یه !

* * *

به شیکێ تر هەر لهم بابته له جوانکاری گوزارهیی « کۆکردنهوه ،
له گهڵ به شکر دنا - الجمع مع التقسیم » •

ئەمش ئەوه یه که چەند شتیک له ژیر حوکمیکا کۆ بکریتهوه و
پاشان به شیکرین • وینسه که وه کوو ئەوه : سائیکی زۆر تووش بوو ،
کابرایه کی کورد لێ یان برسی ئیساڵ چۆن بوون ؟ • وتی :

« چۆن بووین ؟ • لهو رۆژمۆه که زستان دهستی خۆی وەشان ،
زینده مان و مهردمهال گولۆله یان کهوته لێزی ؛ مهروو مالات قوری تی
کهوت ، گزره و پاوان خورا ، گهورر و کادان چۆل بوو ، دار و پهردوو
سووتا ، گاو گۆتال فهوتا ، چی ما ؟! • »

لیرمدا چەند شتیکێ به دوو رستهی کورت کۆ کردۆتهوه - که
زینده مان و مهردمهاله - ؛ کۆی کردوونه تهوه له ژیر یهک حوکمدا
- که فهوتان و تیاچوونه - پاشان ئەو تیاچوونه - که حوکمه که یه - بهشی
کردوو و ئەلێ : زینده مان - که مهروو مالات و گاو گۆتانه - فهوتان و

قرريان كرد به هۆي به فرو سه رمای نهو زستانه وه • مهردمهال - كه دار و پهردوه - هه له بهر ساردی زستانه كه هه مووی سووتینرا ، كاو گرززه ترا به ماآلات هه كه لکی نه بوو ! •

※ * ※

نه هجا پیچه وانهی نه ههش هه له جوانکاری گوزاردیی به ؛ واته بهشکردنی چهند شتیك و له پاشا له ژیر بهك حوكمدا كو بكرینه وه • وینه وه كوو « شیخ رهزا ، نه لئی :

« ومختی شهرر شترین له بو دوزمن ، له سیلما شیری پاكمن بو
خویان »

« وا بووه عاداتی نه جلمادی گرامیان ، ماوه ته و بهم جوړه بویان »
باسی به کئی له عهشسه ته کانی گوردی کردوه نه لئی :

سفتی نه وانه له کاتی شهررا وه كوو شیر وانه به لاماری دوزمن نه دن هيجيان ناهیلن ، له کاتی ناسایشنا شیریکی پاك و خاوتن بو خویان ، واته به رحم و به هاری کاری-ن بو خویان ، نه م رهوشته هه له باو و باپیریانه وه ماوه ته وه بویان •

به كه مجار سفته کانی بهشکردوه كه ؛ نازایه تانه به رانه به سه دوزمن و به زمیی و دباکی به بو خویان له بهینی به كا ، پاشان كووی کردونه ته وه له ژیر بهك حوكمدا - كه رهوشته و عاده ته - ؛ واته نه م رهوشته یان هه له باو و باپیره وه هه بووه •

※ * ※

له هونه ری جوانکاری گوزاره یی به کئی تر « كوگردنه و بلاو گردنه وه و دابهشکردنه - الجمع والتفریق والتقسیم » ؛ واته كو گردنه وه می دهسته بهك ، نه هجا بلاو نه کرینه وه و پاشان دابهش نه کرین • وینه كه وه كوو له م پارچه به دا هه به :

« زستان درژی می کیشا ، نالیك نه ما ، بهرخه جوانه كه له بهر برستی خهوی لی كه وت ، له خهویا وا :

« بهار هات ، بهرغهل له کۆز دەرچوو ، له بهر برستی و خوشمی هاتی به هاره که کهسیان ، کهسیان نادوینن . له ناو ئه و بهرغهلدا هه ندیکیان گه مه و یاری ئه گهن ، هه ندیکیان له بهر بی هیزی شله په ته بوون .

ئه وانه ی گه مه یان ئه کرد کهوتنه ناو ئه و قهرسیل و سینه رده ی به هاره وه ، ژیانیان بوو به ژیانیکی شادمانی ، ئه وانه ش که بی هیز و لاواز بوون نه یان توانی خویان به به هه شتی ئه و به هاره شاد بکه نه وه ، به ناچاری قه ساب هات و سه ری برین، کهوتنه دۆزه خی به ته واوی له ناو چوونه وه ! ئه مجا رچه نی چ له ترسا ، چ له خوشیا ! »

ته ماشا ئه که یین بهرغهل له کۆز دەرچوون ، بوون به دوو دمه سه وه ؛ دمه سه یه کیان کهوتنه یاری ، دمه سه یه کیان کهوتن ، ئه وانه یان که هیزیان تیدا هه بوو کهوتنه ناو به هه شتی ژیا نه وه و مانه وه ، ئه وانه یان که لاواز بوون کهوتنه بهر دمه سی قه ساب و چوونه دۆزه خی نه مانه وه !

* * *

یه کیکی تر له هونه ری جوانکاری گوزاره یی « ته جرید » . ئه م ته جریده به لای منه وه و له م بابه ته دا به « رووته وه کردن » چاکتر دیت هه تا ته جرید .

دووو نی یه ئه و ره خه یه بگیری ئی که له باسی « خواستن » دا . « ته جرید » به « رووت » گوزارشتی لئی درایه وه ، بۆچ لیره دا ئه بی « روته وه کردن » بی ؟ « خو بانیک نی یه و دوو هه وا ! »

ئه لین ئه م ته جریده ی که لیره دا هه یه غهیری ته جریده که ی ئه و ئی یه ؟ ئه و له و ئی دا رووت بوو له هه . وو نیتیک ، به لام ئه می ئیره . - و ه کوو باسی ئه که یین - رووتی ئه که یه وه له و شانه ی که هه یه تی ، ئه و بهرگه ی لئی دائه که یین و بهرگیکی تری ئه که یین به به را . که وا بوو بۆ ئه م شوینه « رووته وه کردن » زیاتر جینگای خو ی بوو تا « رووت » . ئه توانم بلینم گوزارشتی کوردی یه که ره واتر بوو تا

گوزارشتی عهه بی به که ، که له ههه دوولا ههه به « تهجرید » ناوی
بردووہ ! •

جا ئەم « رووتەوہ گرنه »ش ئەوہ به که :

شیک ههیه سفهتیکى ههیه ، تۆ لهو شته مهوسوفه بهو
سفهتهوہ شیکى تری لى وەر نه گرتى ، که وهه گراوه کهش • ههه
وه کوو ئەو مهوسوف به سفهتهوہ ئەمیش سفهتیکى وه کوو سفهته کهى
ئەوى تیدا بى • ئەم ئیشەش که ئەیکهى بۆ هووشه کارى و موبالهغه به
ئەم « رووتکردنهوہ » به بهم ناساندنه ئەبى به چەند بهشیکهوه •
بهشیکى ئەوہ به که بههۆى « هۆ » به کهوه بى • وه کوو ئەوہ که
ئەلى :

« من بههۆى تۆوه دۆستیکى تری گیانى به گیانىم ههیه » •
ئەم ئەوہ ئەگهیه نى که « تۆ » بهرانبهه به من سفهتیکت ههیه که
دۆستایه تیه کى گیانى به گیانته له گهه ل منا ، ئەوہ نده ئەم سفهت توند و
تیزه له گهه لمانا ئەتوانم ههه به هۆى تۆى مهوسوف بهو سفهتهوہ
دۆستیکى تری وه کوو تۆم هه بى :

بهشیکى تر لەم « رووتکردنهوہ » به ئەوہ به که دینی « لهوچوون -
مشه به » و « لى چوون - مشه » یک دروست ئەکهى ، به تهواوى
بۆنى لى چوونه که ئەنى به لهوچوونه کهوه • به وینه وه کوو « حهریق »
ئەلى :

« ئەهه رووت نا له شىخ تۆ له بۆ نهو مهتله بهت گیانا »
« ئەبى وا بزانی پرست رووى له بههرى قولز مه جانسا »

ئەم موبالهغه به له شىخه کهیا ، که پرره له ههموو مهعنه ویا تیک
واته : تۆ ، که برسارت لهوه ، ئەبى وا بزانی که برساره کهت رووى
له دهريارى قولز مه ، چونکه دهريای قولز مه پۆل ئەدا ، ئەمیش
وايه ! •

ئەم جۆرە شتانە لە زمانى كوردى دا زۆر ئ . جا ، سا بە كورتى ،
يا بە درىزى . كابترا وەسفى مەلايەتى مەلايەك ئەكا ئەلى : « ماشەالله
پرە ، شەبۆل ئەدا ، مەبەستى ئەو ئەوئەبە كە زۆر عالە ، وەكوو بەحر
شەبۆل ئەدا .

بەشكى تر لەم بابەتى « رووتەووە كردنە » ئەوئەبە كە شتىك هەبە
مەوسووفە بە سفاتى گەلى شەووە ، تۆ دىنى ئەو سەفەتەنە – كە هەر
يەكە هى شتىك – هەموويان ئەدەى بەو تاقە مەوسووفە – كە تۆ
ئەتەوى . لە دانى ئەم هەموو سەفەتەنە بەو ، شتىكى تر دىتە ناوئەووە كە
هەرگىز نايى شتى وا هەبى ، بەلام تۆ مەوسووفىكى وا دروست
ئەكەى لە نەبوون ، بە مەرجىكىش مەوسووفەكەى تۆ ئەگەر رووتى
بەكەتەووە لەو هەموو سەفەتەنە ، خۆى شتىكى زۆر بى نموود و اعتيادي
دەر ئەچى . وئەبە ئەمە وەكوو ئەو پرە هۆنراوە كە « نالى ، بە
سەر و گونىلكى كەرەكەيا وتووبەتى . ئەلى :

« مەن كەرىكم بوو ، چ بەيكەر ، تەى كەرى هەورازو لىز »

« سىنە پان و مووچە كورت و شانە بەرزو گووى درىز »

« بن زك و جەبەت سپى ، كللك ئىسترو دامەن سىا »

« يەككە تازو سى پررو دوو باد و شەش دانك و درىز »

« كەللە وەك جەررەى شەرابى پررر نشات و تەرر دەماغ »

« شىرى نەرر ، ناھووى بەرر ، گورگى سەفەر ، قەمچى
نەچىز »

« مەل عەلەم ، شىرىن قەلەم ، ناھوو شكەم ، مەيموون قەدەم »

« سەم خررو كللك هەلگەر و مەنزىل برر و عارمق نەرىز »

... ..
... ..
... ..

تەماشە ئەكەين لەم هۆنراوانەدا گەلى وەسفى هەتاو ، كە هەر يەكە
بەجيا هى مەوسووفىكە ، ئەم هەموويانى هەتاو داووبە بە يەك مەوسووفى

– که که ره که به تسی – • دیاره که ریکی وا هر نی یه و نه بووه • نه گهر
نه م سه تانه ی لئی لابه ری که ریکی قورر به سهری لاواز نه مینته ووه ،
که که ره ! • نه مانه ی که کردووه بو هوشه کاری و موباله غه یه •

به شیکی تر له « روو تکر دنه ووه ، نه و به که تو بینی له جیگایه کی
تایه تی دا شوینیکی تایه تی تر دروست بکه ی و بده ی به و که سه ی که
نه ته وی • وه کوو نه لئی :

« له ناو سینه ری کوشکی نازادی دا به دنیایی دانیشته ووه » •
نه ماشا نه که ین له ناو نه و کوشکه دا – که کوشکی نازادی به –
شوینیکی تری ته رخا ن کردووه • نه مه بو زور هوشه کاری به له
نازادی و کامه رانی ، معنای نه و به که له هیچ روویه که وه ناتسه و او ی
نی به ، وه کوو نه ووه وایه که تو به شیک له کروکی شتیک وه
بگری •

دیسان هر به شیکه له « روو تکر دنه ووه » که له ریگای دره که وه
بو مه به سه که بیجت • وه کوو له م وینه به دا که « بیخود ، نه لئی :

« نه ی شوخ و شهنگی سه راهه رده که ی جمال »

« نه ی وه زگری کاسی مه لاحت له دهستی نه هلی که مال »

« نه یدیه که س له تو زیاتر له م دهیره کونه دا »

« لابن له ناوی دهستی به خیل و ناوابن دهستی به مال »

ته ماشا نه که ین له م وینه دا نه لئی :

تو نه و که سه ی که ناوت له دهستی چرووک وه نه گرتووه ،
دهستی خو ت هه وو دم ناوه دانه به مال بو نه و بده ی به خه لک •
معنای وایه : ناوی ، که له دهستی چرووک وه نه گرتی ، نه بی هر
له دهستی ئینسانی به خشنده ی وه رگرتی •

به خشنده یه کی له دوسته که ی داتاشیوه و ناوی به خشنده یی له
دهستی نه و که سی دووه مه وه رگرتووه • نه مه شی که کردووه له

رینگای درکه ویه ؟ چونکه نهو که نهوهی بو چه باند که ناوی له دهستی
چروو ک وەر نه گرتوو نه مهی بو ساغ کردهوه که ناوی له دهستی
به خشنده وەر گرتوو ، نه مهش ئاشکرایه که لهو به خشنده یه وەر گرتوو ،
که وا بوو نهو ناو لئی وەر گیراوه بوو به به خشنده که .

لیره دا که سیکێ تر دروست بوو - جگه له دۆسته که ی - بو
موالهغه . که وردیشی نه که یتهوه هەر دوو که سه که هه دۆسته که یه تی ؛
یه کیکێ له راستی دا هەر نهوه ، یه کیکێ تری نهوه یه که لهم رینگایه وه
دایتاشیوه ! . وه کوو و ترا نه مه هەر بو هوشه کاری یه له ناساندنی
دۆستا .

* * *

هەر لهم به ئی جوانسکاری « رووتکردنهوه ، یه دا یه کیکێ تر
نهوه یه که سه له گه ل نه فسی خۆیا بکا ؛ واته خۆی بکا به یه کیک و
له گه لیا دهست بکا به ناخواتن . وینه که ی وه کوو « سه لام ،
نه لئی :

« دلّه ! کوورە ی خەم کۆمە ئێ زووخواو سادە ی خورۆشن »

« مووشە دەمه که ی هه ناسە ی پەرتاو دەخیلە جۆشن »

نه مه لیره دا هەر چه نده و توویه « دلّه ، ، به لام نه م دلّه دلئی خۆیه تی و
سه ی له گه ل خۆی کردوو . وه یا هەر له م وینه یه یه کیکێ تر نه لئی :

« نه مه ر نه تهو ئی دلست ره حەت بێ »

« نانت جۆیین بێ و خو لقت مه نمین بێ »

نه مهش هەر سه کردنه له گه ل نه فسی خۆیا .

* * *

به شیکێ تر له م « رووتنهوه کردن » نهوه یه که شیک هیه
سه فته تکی خۆی هیه ، تو دینی نهو سه فته لهو وەر نه گری و نه یکه ی
به سه فته بو شیکێ تر . وینه ی نهوه وه کوو « مفتی زه هاوی » له باره ی

« مه لا عبداللهی جه لئی زاده » وه و توویه :

« کاکه والله گوئی خیله بو قسه کانی من ! » •

ئەمە لە منتهی یان پرسیوە کە مەلە عبداللە گوئی بو قسه کانی تو
رائه گری؟ • ئەویش ئەو وەلامە ی داووە ئەو • !

« خیل » ی شتیکه بو « چاو » ئەوتری و سفەتی ئەو و شتیك به
دووشت ئەبێتی • ئەم سفەته بو چاو وەنەبێ زۆر جوان بێ • کەچی
ئەو هاتوو ئەم سفەته ی داووە به گوئی ، کە ئەو پەری جوانی لێرەدا
دەر ئەکەوێ • مەعنا ی وایه کە ئەو ئەو نەندە به ئازەزوو بو وەرگرتن و
بێستی قسه کانی من ، هەر قسه یه کم کە کرد دەنگ ئەداتەو • له
گوئی دا و بێسته کە ی بـۆی له باتی یه کجار ئەبێ به دووجار ! •

* * *

یه کێکی تر له هونەری جوانکاری گوزارەبی « هوشه کاری » یه •
ئەم بابەته له بەلاغی عەرەبی دا به « مبالغه » ناو براوه •

ناساندنی ئەم بابەتەش ئەو یه کە سفەتیک بو شتیك بووتری
پێچهوانە ی راستی ی بێ ، بەلام ئەبێ نەختیکیش به ری و جی بێ ،
لهوانه ئەبێ کە به ئەوای درۆ بێ • جا له بەر ئەمە ئەبێ به سێ بەشەو •
یه کەم « تبلیغ » ، دووم « اغراق » ، سێ یەم « غلو » • ئەمانه له
گوزارشتی عەرەبی دا وا ناو براون •

یه کەم ، کە « تبلیغ » • من لێرەدا ئەو نەندە له سەر ئەمانه نارۆم
کە ئاشنایەتی یان به چه مکه کانیانەووە چوونه ، بە لکۆو هەر له سەر
وەرگیراوی حەرفی ئەررۆم و ئەمە یان به « راگە یان » ناو ئەبەم •

ئەم سێ یەش ئەگەر ئەو سفەته به ئەقل و به عاده تی ری ئەکەوت و
ئەشیا ، ئەو « راگە باندن » ، ئەگەر به ئەقل ئەبوو بەلام به عادت ری
نە ئەکەوت ئەو « اغراق » • کە من به « رو چوون » ناوی ئەبەم • ئەم

دووه به لای ته هملی به لاغوه - به تایه تی جوانکاری - وهر نه گیرین .
ته گهر خو نه به عقل و نه به عادت له وانه نه بوون ری که ونه تهوه
« غلو ، ه ، - که من به « له ری دهرچوون » ناوی ته بهم - »

لیره دا ته بی ته ودهش بزاین : مه به ست به وه که نه و شته ته چیتسه
دلوه ، یا ناچیت . وه یسا عقل و عادت وهری ته گری یا ناگری ،
ته به به چاو زانیاری جوانکاری و اعتباراتی هونه رانه وه یه ، به لای زانیاری
« ره وانکاری » به وه هه موویان دروستن ، چونکه تم جوره شتانه به
لای ره وانکاری به وه له بهر معنای حه قیقی ناروون ، به لکوو له سهر
خوازه و درکه و خواستن و نهو جوره شتانه نهرروون . که ته وانه ی تیدا
هه بوو تیر هونه رانه که به چیتسه زیر خپوه تی عقل و عاده ته وه ، یا نه چی
زانیاری ره وانکاری ههر وهری ته گری ، چونکه نهو تهو جوره شتانه ی
تهوی . له بهر ته مه گه لی شت ته بی « جوانکاری » وهری ناگری ، که چی
« ره وانکاری » باوه شی بو ته گه ریته وه .

ته مچا به شی به کم - که « راگه یاندن » ه - . وه کوو ته وه که
« شینخه زه ، ته لی :

« که له شیری به رمزا لازمه کرماشانی »

« زیره ک و چابوک و دم مرم و درو شهرانی »

« که له شیری که قه پی گرت له بناکوئی که له شیر »

« پر به دم بی پچری وه ک سه می هه ورمانی »

به لی لیره دا تم سفنانه بو نهو که له شیر و تراوه له وانه یه توژی
دوور بن له حه قیقه ته وه ، له گه ل نه و شتا ری یان تی ته چی ، چونکه
تم و ه سفنانه هه موویان عقل و عادت وهریان ته گری . له ناو کوردد
نهو که له شیرانه که شهرانین بی یان ته لین که له شیری کرماشانی . جا
تم جوره که له شیرانه که بو شهره که له شیر رانه گیرین راسته

زیره کن ، خیران ، دەمیان گەرمە ، چونکە لە مەیدانە کەدا هاتو چۆی
زۆر ئەکەن . راستە لە کاتی شەررە کە لە شیرە کەدا ، کە لە شیرێ ئازا
کە بەلاماری کە لە شیرێکی تر ئەدا ، برینداری ئەکا و گوشتی لێی
ئەکاتەو ، تا وای لێی ئەکا ئەبەزینتی .

ددی ئەم جۆرە شتە هەم عەقلێش وەری ئەگرێ ، هەم عەدەتیش .
بەشی دووهم - کە « رۆچوون » - ، بە لای عەقلەو ئەگونجا ،
بەلام بە رەوشت و عەدەت کە تر رووی ئەدا . وێنەئێ ئەمە وەکوو
« کوردی ، ئەلێ :

« لە میوانخانەدا ئێمەشەر ئەتەر میوان ئەبن دەمرم »

« کە جەژنی من بە میوانە ، خودا جەژنم بەد و نەمرم »

« ئەگەر ئەو هەر ئەهات و من بە ئەنھا مامەو ئەتەر »

« ئەوئێ نۆشی ئەکا میوانە ، ئەنێرم بۆی ، بەتێم یاسا »

« وەکوو بەمرم »

ئەمە بەلای عەقلەو هێچی تێدا نەبە کە گیانی خۆی بۆ ئەو میوانە
بێتێ ؟ واتە لە دووری ئەو سوێ بێتەو ، بەلام ئەمە کەم رێی کەوتوو ،
بەلکوو ئەم جۆرە شتە هەموو ، وە یاسا ئەم گوزارشتانە لە هوشە کاری
هۆنەرانە !

« وە یاسا » حەمدی ، ئەلێ :

« لە عەکسی دەستی رەنگینت دلی بە میوانە رەنگینە »

« لە خۆشی لێوئێ شیرینت مەئێ و مە یخانە رەنگینە »

« کە ئەسراری دەمت بەدای سەبا بۆ غونچەئێ هێنسا »

« فەرەح کەوتە دلی ئێستا مۆلە و خەندانە رەنگینە »

ئایا ئەمە وایە کە شەرابی ئالی ناو بە میوانە ئەو رەنگە شەرابەئێ لە
عەکسی خەنەئێ دەستی ساقیەو وەر گرتوو ؟ . ئایا ئەمە وایە کە ،
لەبەر خۆشیئێ نۆشی ئەو شەرابە ، ئەوان رەنگین بووبن ؟ ! ئایا

ئەمە راستە كە باي سەبا قەسەي نەينى مروارى ئامىزى ئەوى گە ياند
بە غونچە و غونچەسە لە خوڭشيا دەدى كرده وە دەستى كرد بە
بىنگەين ؟!

بەلئى ! عەقل دوور نى بە ئەمانە وە بەرگريئ ، بەلام هەرگىز عادت
وا نەبوو . ئەتوانم بلىم ئەمە بەر ، مستحىل ، كەوتوو و لەوانە بە
بەر بەشى سئىيەم بگەوى . هەر چەندە ئەتوانريئ بوتريئ كە بەر بەشى
سئىيەم زياتر ئەكەوى بۆچ لىرەدا هينرايەو ؟

ئەلئىم بەر بەشى سئىيەيش ئەكەوى ، ئەگىنا ئەگەر زياتر ورد
بكرتەو لايەنى بەشى دووئەمى زۆرتەرە تا سئىيەم . بەلام بۆ باسى
« جوانى بايس ، پررر بە بىستە .

بەشى سئىيە - كە « لە رىئ دەرچوون » - ئەو بە كە ،
نە بە عەقل و نە بە عادت نەئەبوو . وئەكەى وەكوو « حاجى قادرى
كۆيى ، ئەلئى :

« كە هەستا قاهەتى بەررى ، لە فەرقى تا وەكوو ئەررى »
« بەررىشان زولفى سەد تەررى ، بە يەكدا دارزا و لەررى »
« حەيائى چوو چەترى تاوس ، بارەگاەى شەعشەعەى رۆزىش »
« كەمەندى توهمەن ، زنجىرى داود ، گوررى گۆدەررى »
« هەلئىدا زولفى چەومانى كورەى خورشىدى دا بەر شەق »
« لەوىدا چەند مەلائك بوون سەمايان كرد لە سەر ئەررى »
« دەقىقەيك بى سەرى مووى لە زولفى وەر گەررى دەردەم »
« نەگەل سوبجى قىامەتدا دەكا بى تەقىە سەر بەررى ! »

تەماشائەكەى هووشەكارى وا نە عەقل و نە عادت و نە واقع
هيجان وەرى ناگرن ! . ئەمە ئەببى كە زولفى لە تەوقە سەريەو تا
كەلەمووستى پى دزىر بى و پەخش و بلاو بىتەو بە سەر لەش و
لاريا ، بەلام لە كۆئى ئەمە ئەببى كە كورەى پررتاوى رۆژ و چەترى

هزار رنگی کلکی تاوس له بهر دیمه نی بلاو بوونهومی نهو زولغه
حه یایان بچی؟! •

سهره رای نهمش که مهندي توهمن و زنجیری داودی
پتنبهر و گورزی گودرزی پالوان نهوایش هر له بهر نهو زولغه
خویان بشارنهوه!

سیرتر له مانه نه لئی کاتی که سهری با دا ، زولغه کانی کرد به
گوجان و چوو روژی دایه بهر شوق! • چند مه لایه که یه ک لهوی دا
بوون وه کوو هارووت و مارووت هینایه خواره وه ، له سهر نهرز
دمستان کرد به سما کردن! • هر توژی سهری یه کئی له مووه کانی
سهری ، جیا بیتوه له وانیر و هه لگه ررته وه قیامت بهر پا نه بی و
له گه لیا نه که ویته بهر بهر کانی! •

نه مانه که نهم و توونی نایا وایه؟! • دیاره مه گهر هر بهر نهوه بکه وی
که قسه یه ک هیه نه لئی: « له هونه رانا نهوی دروژتربیی هونه رتره! » •
وه یا نه لئی: « تو جانه وهریکی وایت ، نه نانهت نهوانهش که هیشتا
نه که و توونه ته سکی دایکیانه وه هر لیت نه ترسن! » •

له گه ل نه مانه شام هووشه کاری یه ، به تایه تی بهشی سئی بهم ، هی
وای هیه تا نه اندازه ک به جی یه ؛ واته شتی وانه خرته بالسی
لهوانه یه به هوی نهو شته وه توژی نزدیک بیتوه له راستی •
وه کوو نهوه که نه لئی: « داره که له بهر وشکی لهوانه بوو ناگری تیی
بهر بیی ، با ناگریشت پیوه نه نایه » • دار خوی له خوی وه ناگر ناگری ،
به لام وشه یه ، لهوانه یه ، توژی نزدیک خستوه وه له راستی •

وه یا له بهر جوانی نه ندیشه که ، گو یگر زیاده شه و قیسی
بئو بهیدا نه بیی • وه کوو له وه سفی د ماین ، نکا نه لئی:
« له گه ل مانگ دا چه پوکانی نه کرد » • نهمه هووشه کاری یه بو
غارکردنی پرر تاوی نهو ماینه ، که دهمته کانی له ومختی غاردا نهو ونده

زیاد بهرز نه کاته وه نه یانگه به بته ناسمان و له گه ل مانگ دا چه پوکان
نه کا ! دياره نه مه نه وه پهری هووشه کاریه کی وایه نه عقل و نه عاده ت
هیجان وه ری ناگرن ، به لام له بهر جوانی و شه کانی و بی خو شپوونی ،
گوینگر بوی ، توی نریکی خستونه وه له راستی .

وه یاری نه که وی له بهر نریکی له راستی و جوانی خه یاله که ،
هووشه کاری به که نه خه نه قالیکی شیرینه وه . وه کوو نه لی :

« به نه ستیره ی شهو ناسمانی تاریک بزمار ریژ گرا »

« بزوانگی چاوی منیش به وانه وه توند شه ته ک ددا ! »

نه مه دهرده دل له وه نه کا که په زاره نه بهیشتوه بخه وی ، که
نه نوستوه شه وه که هه زور دریز بو ته وه و روژ نه بو ته وه . نه ویس
به و هوزراوه و توویه :

نه و شه وه هه زور نه ده بو وه ، چونکه وای لی هاتسو
نه ستیره کان وه کوو بزمار کوتراپون به ناو تاریکی شه وه که دا ،
جووله یان نه نه کرده بزوانگی چاوی منیش به سترابوو به و نه ستیرانه وه ،
پیلوه کانم نه نه نیشته سه ر یه ک تا خه وم لی بکه وی ! .

نه ستیره بوو بیت به بزمار و کوتراپیت به ناسمانا و براژنگیش
به سترابو به و نه ستیرانه وه . نه مه نه عقل قبولی نه کا و نه شتی
واش هه بووه ، به لام جوانی خه یاله که توی نریکی نه خاته وه له
راستی .

وه یسا هه له « ری ده رجوون نیکی مه قبوله هه ندی له و شتانه که
بو گاته و گپ و رابواردن نه وتری . وه کوو نه وه کابرا نه لی :
« هه له دوتنی وه سه رخوش نه بووم ، نه مه ر نیسته بیر له وه بکه مه وه که
سه بیته عه رق نه خومه وه ! » .

دیاره نه مه هه مووی هووشه کاری به کی وایه نه عقل قبولی نه کا ،

وه نه سستی واش روو ئه‌دا ، به‌لام یئکه‌نین و گانه‌یه‌ک به هۆی
عبارته‌که‌وه دینه ناوه‌وه نزیکی ئه‌خاته‌وه له راستی .

* * *

یه‌کی‌تر له هونه‌ری جوانکاری گوزاره‌یی « ریبازی ئه‌هلی
که‌لام » . واته له سه‌ر ریبازی ئه‌وه ده‌سته‌یه که قسه له زاتی خس‌او
سفته‌که‌انی خواوه ئه‌که‌ن . ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه که تۆ داوای شتی‌ک ئه‌که‌ی ،
به‌ره‌نگارت ئه‌بن ئه‌لین وان‌ی‌یه ، تۆیش به‌لگه‌ی بۆ دینه‌وه بۆ ئه‌وه
باوه‌رره‌که‌ی خۆت بچه‌سینیت .

وئنه‌ی ئه‌مه وه‌که‌وو له کابرایه‌کی کوردیان پرس‌ی خوا چهنده ؟
وتی : هه‌ر یه‌کی‌که . وتیان به‌چی دا ئه‌یزانی ؟ . وتی : به ئاشه‌که‌ی
مالی لاله‌ما . وتیان : چۆن ؟ . وتی :

« ئاشه‌که‌ی لاله‌م تا هه‌ر هی خۆی بوو ، باش ئه‌که‌را ، له‌و
رۆژه‌وه بوو به شه‌ریک له‌گه‌ل هه‌مه‌ی میروه‌یس‌دا ئیتر به‌کی
که‌وت ! ئه‌م دنیا‌یه‌ش ئه‌که‌ر خوا ، یکنیکی‌تری له‌گه‌ل بوایه هه‌ر له
زوه‌روه ئه‌م دام و دم‌گایه تیک ئه‌چوو ! » .

ته‌مانا ئه‌که‌ین کابرا به‌لگه‌ی هیناوه‌ته‌وه بۆ چه‌باندنی قسه‌که‌ی
خۆی - که یه‌ک بوونی خوایه - له سه‌ر ئه‌و رینگایه که زانا‌یان‌سی
زانیا‌ری « کلام و الهیات » به‌لگه دینه‌وه بۆ چه‌باندنی بیرو باوه‌رری
خۆیان . له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا ئه‌م کابرا کورده وه‌نه‌یی ئاگای له به‌زمی که‌لام و
له‌و زانیا‌ری‌یه هه‌بێ ، به‌لام چه‌شه‌ی ساده‌ی خۆی وای لێ‌ی
کردوه که ئه‌و وئنه‌یه بینه‌وه بۆ به‌و‌کردنی مه‌به‌سته‌که‌ی خۆی .

* * *

هونه‌ریکی‌تر له جوانکاری « لێ‌ی کورده‌وه » یه . زانا‌یانی به‌لاغه‌ی
عه‌ره‌بی به « تفریح » ناوی ئه‌به‌ن .

ئەمەش ئەو، يەكە تۆ حوكمىك بۆ شتىك دائەنى ، لەو حوكمە-
 حوكمىكى تىرى لىي ئەكەتەو، و ئەيدەى بە شتىكى تر • وەكوو ئەمە-
 ھەيە ئەو، ش ھەر لەم بابەتەيە كە حوكمىك ئەدەى بە شتىك ، لە-
 پاشا حوكمىكى تىرى لىي ئەكەتەو، و ئەيدەى بە شتىكى تر •
 وئە بۆ يەكەم وەكوو « بىخود ، ئەلىي :

« خوا بارانى هئنا نەرزى تىراو كىرد »

« وەكوو ناشى » وئووبە «ى ھەم ناوەدان كىرد »

لێردا حوكمەكە بارانەكەيە كە داويە بە شتىك وەكوو
 تىراو كىردنى نەرزەكە بىي • جا ئەم بارانە كە ئىشەكەى ئەو، بوو.
 نەرزەكەى پاراو كىردۆتەو، ئەو، شى ھەر كىردوو، كە ئاشەكەى
 « وئووبە ، شى خستۆتە گەرر • ئەم حوكمەى دوایی لەو، يى ئىشوو
 بو، تەو، •

« وئووبە ، دىيەك بوو، لە بنارى شارى سولەيمانى •

وئە بۆ دوو، مېش وەكوو « فانى ، ئەلىي :

« كە ئەم، وئىنى بە زارى غونچە نامىزت ، ھەمووى شەكە-

لە بۆ زارم »

« وەكوو پاكىرى دلت ئاوتنەيەكى ساقە بۆ جسمى دەھەتبارم »

لێردا ھۆنەر وەسفى دۆستى كىردوو، • ئەلىي : كە قسەم لەگەل

ئەكەى ، قسەكانت وەكوو شەكەر وایە بۆم ، دلىشت لەگەلما پاكە ،

وەكوو ئاوتنەيەكى ساف وایە ھېچ خەوشىكى بە سەر، وە نىيە • واتە

دل و زمانت لەگەلما پاكە •

حوكمىك - كە زمانپاكەكەيەتى لەگەلما - بۆى ساغ

كىردۆتەو ، ئەمجا لەمەو، ئىكىكى تىرى لىي كىردۆتەو، ئەلىي دلىشت بەو

جۆرە لەگەلما پاكە •

* * *

یه گیکتری تر له هونهری جوانکاری گوزارمی « جهختی وهسپ
به وه کوو خوسپ » • به لاغهی عه ره بی به « تاکیدی المدح بما یشبه الذم »
ناوی نه با • منیش له روانیژی کوردی دا بهو ناوه وه دامناوه •

نهم هونهرش دوو جووره ؟ جوړیکیان - که نهمه یان ره نگبئی چاکر
بی - نهمه به که سفه تیکی خوسپ له شتیکا نی به ، له مه وه سینک جیا
بکه یته وه بو نهمه شته • گوايه وای دابنئی که نهم وهسپ له ناو
خوسپه که دایه • وینه وه کوو « شیخ رهزا » نهلئی :

« له سه خاو و له که ره م دا ، له فه ساحت له نهمه ب دا »

« یه که بازه له سه ره دا ، یه که تازه له « حضر » دا »

« ناقسه عه بی که هه بی ههر نهمه به ناقه که سه »

« له هه موو خاکی عه ره ب دا و له هه موو شاری عه جه م دا »

سه یر نه که ین هیناویه وهسفی نهمه دوستی خوی کردوه بهو
هه موو وهسفانه که کردوویه تی • نهمجا هاتووه جهختی کردوته وه
به شتیک که له شیوهی « استنا » دایه ، نهم جیا کردنه وش وا له ییو
نهمکا که خوسپه ، که چی واش نی به ، به لکوو جهختی وهسپه که به و
وهسپه که ی زیاتر چه سپاندوه • چونکه نهلئی :

له هه موو ولانان دا نهمه یه کم که سینکه که نهمه هه موو سفه تانه ی
تیدا بی ، یه عنی نهمه ناقه که سیه ی بو نهمه هه موو سفه ته چا کانه ی لئی
کردووه به عه یب ! دیاره عه یب بوونی نهمه سفه تانه ش مه حاله ، چونکه
نهمه سفه تانه زیاتر پایه ی مه سووفه که بهرز نه که نهمه •

چه سپاندنی نهمه جووره شتانه ش له مه عنادا وه کوو نهمه وایه که
تو شتیک بهستی به مه حاله وه ، شتیکیش که بهند کرا به مه حاله وه ،
خوی به مه حاله ده ره مچی ! • به لکوو لیره دا وای لئی دیتسه وه که
تو داوای شتیک بکه ی به به لگه وه ؟ چونکه پیچه وانهی داواکسی

بهستوو به مه‌حاله‌وه ، شتیکیش که به‌سترایی به مه‌حاله‌وه ، به مه‌حال ده‌رنه‌چی .

که‌واته نه‌بوونی عه‌به‌که شتیکی زۆر دیاری‌یه و نه‌و سه‌فانه هم‌وو له‌ودا هه‌ن به بی‌گیرو گرتی .

جو‌ره‌که‌ی تر نه‌وه‌یه که سه‌فه‌تیکی مه‌دح بو شتیکی دابنی ، پاشان شتیکی وه‌کوو « استنا ، بی‌ته‌وه ، پاش نه‌و سه‌فه‌تیکی مه‌دحی تر بو شته‌که دابنی . وینه‌ی نه‌مه‌ش دیسان هه‌ر وه‌کوو « شیخ‌ره‌زا ، نه‌لی :

« صلاح‌الدین که نی‌سلامی که یانده پایه‌ی نه‌فلاک »

« نه‌مه واپوو ، نه‌وند بوو ، نه‌و له زومره‌ی کوردی خو‌مان بوو »

ته‌مانا نه‌که‌ی سه‌فه‌تیکی - که به‌رزکردنه‌وه‌ی نی‌سلامه - داویه به صلاح‌الدین ، پاشان وشه‌یه‌کی داناوه که « نه‌وه‌ند بوو ، یه ، نه‌مه وه‌کوو « استنا ، وایه ، پاش نه‌و سه‌فه‌ته مه‌دح‌کی تری داوه‌تی ، که نه‌لی نه‌و ییاوه له نه‌ته‌وه‌ی کورد بوو .

نه‌م جو‌ره‌یان له هم‌وو شتیکی وه‌کوو یه‌که‌مه‌که وایه ، نه‌وه‌ند هه‌یه لێ‌ره‌دا سه‌فه‌ته خو‌سه‌که نی‌یه تا وه‌سه‌به‌که‌ی لێ‌ی ده‌رکه‌ی سو مه‌وسووفه‌که ، یا بو مه‌مدوو‌حه‌که .

* * *

به‌شیکی تر له‌م بابه‌ته « جه‌ختی خو‌سه‌به به وه‌کوو وه‌سه‌پ » گوزارشتی

عه‌ره‌بی نه‌لی « تأکید الذم بما یشبه المدح » .

نه‌میش دیسان دوو به‌نه ؛ به‌شی یه‌که‌م نه‌وه‌یه که سه‌فه‌تیکی مه‌دح له شتیکی نی‌یه ، له‌مه زه‌مینکی لێ‌ی ده‌رینی بو نه‌و شته ، گوایه وای دا بنی که نه‌م خو‌سه‌به له ناوه‌سه‌به‌که‌دایه . وه‌کوو نه‌وه که نه‌لی :

« فلان که‌س هه‌چ باشیه‌کی نی‌یه ته‌نیا نه‌وه نه‌بی که خراپه نه‌که

له‌گه‌ل نه‌وه‌که‌سه‌دا که چاکه‌ی له‌گه‌ل نه‌کا ؛ » .

بەشى دووم ئەو يە كە سفەتېكى زەم بۆ شتېك دابنى ، پاشان شتېكى
 ۋە كوو «استنا» بېتتەو ، پاش ئەو سفەتېكى زەمى تر بۆ شتە كە دابنى .
 ۋە كوو ئەلنى : « فلان كەس بەد كۆردەو يە ، ئەوئندە ھە يە ئەزانە ! » .
 شەرحى ئەم دوومش ھەر ۋە كوو دووم كەى يېشوو وا يە .

* * *

بەلای مەو يە كېكى تر لە ھونەرى جوانكارى گوزارە يى ئەو
 بابەتە يە كە مەن بە « دوولانە ، ى ناو ئەبەم . ئەمەش خوسپ و ۋەسپىكە
 كە ھونەر ۋەسفى دۆستېكى ئە كا ؟ دېئى نېو ھۆنراو ى يە كەم بە
 جۆرېك دائەرزېئى كە بىر يە تى لە خوسپ و بەجۆرېك دېتە بەرچاۋ
 كە ھەمو ى جىئو ناشىرىنە . كە نېو ى دوومى بە شوتنا دېت سەىر
 ئە كەى ۋە كوو ئاشكرائېك وا يە بۆ نېو ى يە كەم و نېو يە كە مە كە بە
 ۋەسپ - مەرح دەر ئەجى . وئەى ئەمە ۋە كوو مەلاغە فوورەى حافزى
 سابلأخى ئەلنى :

« تا بژىم تېت ئەبررم خاۋەنى جوانى و دەسەلات : »
 «چاۋى ئاۋات و ھىوا، ئەى گولى سەر تۆبى ۋلات»
 « دا دەمركى گولى دل تاۋىكى لىنى خەم چ دەبى : »
 « بە سەرى نووكى زمانم لە سەرى پەنجەى پات »
 « رۆزى ھەلگەۋتە دەسەبى دلەكەم تېت راكەم : »
 « بە ترومبېلى فېداكارى بەرەو كۆررى خەبات »
 « يارى شىرىن دە ۋەرە ، تا زوۋە لېت نەچوۋە : »
 « تەمەنى جوانى بژىن يېتەو ، تاكەى بە تەمات ؟ »

مەن ئەم جۆرە بابەتە بە شتېكى سەر بەخۆى ئەزانم ؟ جەختسى
 خوسپ نى يە بە ۋەسپ ، چونكە سفەتى خوسپ لە نېو ھۆنراو ى
 يېشوو دا ۋە نەبى ھەبى تا ئۆ ۋەسپى لىى ۋەربگرى ، بەلكوو سفەتە
 خوسپە كە زەق ديارە و ھە يە . ديارە جەختى ۋەسپىش نى يە بە ۋە كوو

خوسپ • گهر رانه ووش نى به، چونكه نوكنه تىدا نى به • كهوا بسو
شتىكى سر به خۆيه ؛ « خوسپ و وسپ » ، يا « دوولانه » •

* * *

به كىكى تر له هونهرى جوانكارى « رمدوو » • به لاغى عه ره بى به
« استتباع » ناوى ته با •

تهمش ته وه به كه تو مه تحى شتىك بكه بى به جوړى كه له مه وه
مه تحىكى تر بو شته كه پهيدا بى • وه كوو « پيره مبرد » ته لى :

« هينمهت له عومرى جوانان هيناوه »

« كوى بكه يته وه و بينى بهم لاه »

« له سر عومرى خوت دا بينى سر جهم »

« دنيا يتت ته لى پرۆزه و بى غم »

ته مى به « ناله پى پانا ، وتوو ، گوايه مه تحى كردوو به
نازايه تى • « ناله » بو خه لك كوشتن به ناوبانگ بووه • يايوى وا مه تح
هه نئاگرى ، به لام هونهر هه نازايه تيه كه بى مه به ست بووه • وتوويه :

ته گهر ته وه هموو عومرى ته وان بىنى و بى خه تيه سر عومرى
خوت ، ته وه نده عومرت زور ته بى هه نه بته وه • ته م دنيا به يتت
ته لى : پرۆزت بى ته م عومره دريژه ، بو خوت به ناسوده بى
دانشه •

ليره دا مه تحى « ناله » بى كردوو به نازايه تى ، له م مه تحه وه
مه تحىكى ترى بو پهيدا بووه كه دنيا پى و توو به ناسوده بى
دانشه ، چونكه تو يايو خراپان ناهيلىت و ته بيت به هوى چاكي
دنيا ! •

* * *

به كىكى تر له هونهرى جوانكارى « دووروو » • كه ته مه له

به لاغى عه ره بى دا به « توجه » ناو ته برى •

ئەمەش ئەو يەك شەنبە كە شەنبە بۆلەت دوو رووی ھەبى • وەكوو
 ئەو لە بارەى پىتاوئىكى يەكچاوە ئەلنى : « بريا ھەر دوو چاوى
 وەكوو يەك واپوونا يە » • ئەگونجى دوغاي چاكەى بۆ بكا و مەبەستى
 ئەو بى ھەردوو چاوى ساغ بوونا يە • وە ئەگونجى دوغاي شەرى
 لى بكا ، مەبەستى ئەو بى كە ھەر دوو چاوى كوئىر بوونا يە ! •
 ئەكرى بە « يەك لە دوو ، یش ناو بىرى » •

* * *

يەكئىكى تر لە ھونەرە كان « چوونە ناو يەك » ، واتە « ادماج » •
 ئەمەش ئەو يە ئەو رستە يە كە بۆ مەعنا يەك دانراو مەعنا يەكى تریش
 بخاتە ئەستوى خۆى • وەكوو « شىخەرزا ، ئەلنى لەم روو وە » :

« با چەردە بىبا كەولەكەى ناجى »

« بەھار ھات جلى پىناوى ناجى »

نىو ھونراوئى پىشو مەعنا يەكى تری گرتۆتە خۆى كە نىو
 ھونراوئى دوایى يە •

ئەم « چوونە ناو يەك » • بۆ خوئىش ئەبى و بۆ وەسپىش •

* * *

يەكئىكى تر لە ھونەرى جوانكارى « گالتە و گەپ » • ئەمە
 لەروالە تا گالتە و گەپ ، بەلام لە راستى دا مەبەستى شەنبەى راستە •
 لە بەلاغەى عەرەبى دا بە « الهزل الذي يراد به الجد » ناو
 ئەبى •

وئە بۆ ئەمە وەكوو « قانع » ئەلنى لە كاتىكا كە كەرىك بانگ
 كراو بۆ سەر شایى :

« جارى كەرىكيان بانگ كرد بۆ شادى »

« قا ، قا پىن كەنى ، كەر بە نزاى »

« كلكى بەرزۆ كرد ، لووتى ھەلبەرى »

« بە دلئىكى خۆش جار جار نەزەرى ! »

* * *

یه کیکی تر له جوانکاری گوزاره بی « خۆ گیل کردن » • ئەم
 چه مکه له گوزارشتی عەرەبی دا پێی ئەلین « تجاهل العارف » • لام وایه
 خۆ گیل کردن چه مکه که زیاتر ئەدا به دەستەوه • ئەمەش ئەبێ به
 چەند بەشیکهوه • بەشیکیان ئەوه به که :

شتیک ههیه ئەیزانی به لام خۆی لێی گیل ئەکا ! • ئەم خۆ
 گیل کردنهش یا له بەر ئاه و دەریکه که دلێ بهو مه بهستهوه بهنده و
 له بەر دل برینداری نایهوی ناوی بێتی ، وه یا له بەر ری گومکێ ئەم
 ئیشه ئەکا •

وێنە ئه مه وه کوو « محمەد ئەمین خدر » - که پشت ماله یه کی
 جاف بووه و - قسه له گەن شارەزوور ئەکا و ئەلێ :

- « وتم شارەزوور ! چیت لێ قهوماوه ؟ »
- « کئی تۆی کردووه به به حـرو ناوه ؟ »
- « بۆم بگێرەوه سه رانسەر نه حوال »
- « له داخت دلەم بوو به کۆی زوخال »
- « گهلی « پاشاری » تا سەر سووره جو »
- « تیا یا نهومی کۆماران کۆ ، کۆ »
- « کوا ؟ دوانزه ههزار عیلی کوردموار »
- « گشت به سەر تۆدا نه یکرد راگوزار »
- « کوا ؟ دوانزه ههسوون ماله میرانت »
- « کوا ؟ سه دای ته پلێ سەر کۆمارانت ! »

به شیکێ تر له م خۆ گیل کردنه هوشه کاریه کی زیاد له ئەندازه •
 وێنە ئه مه وه کوو « سالم » ی سه له وه سفی دۆستیا له کاتیکا که
 ییکه بیه ئەلێ :

- « ئەو زهرده خه نه غونچه بوو پشکووت ؟ »
- « بۆن و رووناکی کهوته دەم و رووت »
- « یا خۆ ئاسمان بوو چه خماخه ی لێ دا ؟ »
- « عالم به جاری بوو مامت و مه بهووت »

وہ یا ہوشہ کاری لہ خوشپدا • وہ کوو « شیخ رزا » ئه لئی :

« چهرمی رووی هیند قایمه شمشتری میسری نایبرئی »
 « گهر به کهوشی کهی ده مینئی تا قیامت نادرئی ! »
 وه یا له سهرسامی له خۆشویستن دا - « التذله فی الحب » -
 مه بهست ئه وه یه ئه وه نده خۆشی ئه وئی ، خۆی تی دا ون کردوو و
 خۆی ئه کا به نهشارهزا ! •

وینه یه ک له م بابه ته وه کوو « نوو حی » ئه لئی :

« کۆتره کانی چۆل به له نجه وه ک یار »
 « پۆل پۆل وه ستاون ، دوورن له ئه غیار »
 « نازداره کهی من که وتۆته ناوتان »
 « کۆتر ، ئینسانه ؟ ئیوه و خواتان ! • »

لیره دا له بهر زۆر دل بهند بوون به یاره وه ، خۆی گیل ئه کاو
 ئه لئی : کۆتره کان ! ئه و نازداره ی من که که وتۆته ناوتان ، سویندستان
 ئه دم به خوا ئه وه له ئیوه یه ؟ یا ئینسانه ! •

یه کتیک تر له جوانکاری گوزاره یی « دان به پیوست » • به لاغهی
 عه ره بی بۆ ئه م چه مکه « القول بالموجب » ی بۆ داناره • من له ره وان بیژی .
 کوردی دا به و ناوه وه ناوم بر دووه • مه بهست له م چه مکهش ئه وه یه که :
 کهسی یه که م هه یه ، واته « متکلم » • کهسی دووم هه یه ، واته
 « مخاطب » • کهسی دووم شتیک ئه لئی و ئه و شته به « ته وزیم -
 واجب » ئه زانی ، کهسی یه که م دان به و ته وزیم دا بنی ، واته
 « اعتراف » ی پیزی بکا •

ئهمهش دوو جۆره ؛ جۆرنیکان ئه وه یه :

سفه تیک که له قسه ی غه یردایه در که بی له شتیک که حوکمیک
 چه سباندوو یه بۆ ئه و شته • تو دینی ئه و سفه ته له قسه ی خۆتا دائه نئی

بۆ غەیری ئەو شتە ، ئیتر بێ ئەو خۆت لەو بگەیهنی که جوکمه که
بیدی به غەیره که یا نهیدی .

وه کوو ئەو که له وهختی خۆیا « خله پهزه »ی هه مه وه نسد
ناکۆکی هه بوو له گه ل « حه مه پاشای ، جاف و جافه کانا . ده سته ی
حه مه پاشا له وه دشتی گه رمیانه بوون . ده سته ی خله په زه ش جوو بوون
بۆ ئەو به ری « سیروان » . ئەمجا خله په زه وتبووی :

« شه رته نه گه ر چووینه وه ئەوانه ی که به سه ره به رزی له ویدا
دانیشتون به سه ر شوۆری ده ریان گه یین ! » .

حه مه پاشا وتبووی : « ئەمه قسه یه ! . سه ره به رزی هه ر بۆ
ئیمه یه » .

له عباره تی پیشوودا سفه تیک هه یه که « سه ره به رزی » یه که یه ،
که وتۆته ناو قسه که ی خله په زه وه . ئەم سفه ته « درکه » یه له شتیك
— که ده سته ی حه مه پاشایه — جوکمیك دانی ناوه به و شته دا جوکمه که
ده رکردنی ده سته ی حه مه پاشایه له گه رمیان .

ئەمجا حه مه پاشا هاتوو سفه ته که — که سه ره به رزی یه که یه ، داویه
به به ری خۆی ، ئیتر به لای ئەو دا نه چوووه جوکمه که — که
ده رکردنه که یه — بیدا به به ری خله په زه ، یا نهیدا ! .

جوۆری دووم ئەو یه که وشه یه ک له رسته ی یه کیکی ترا هه یه
— واته که سی دووم « مخاطب » — بییری به سه ر ئەو مه عایه دا که
که سی یه که م « متکلم » . که مه به سته تی . به لآم ئەبێ کاتێ که که سی
دوو مه که وه لآمی که سی یه که مه که ئەداته وه وشه که ی ئەو بییری به
سه ر غەیری ئەو مه عایه دا که مه به سته ی بووه ، ئەبێ شتیك له رسته که ی
ئەم دا هه بیی که به یوه ندی به وشه که وه هه بیی .

وینه ی ئەمه وه کوو « محمه د رهمزی ، ئەلئی :

« من بيمه لاتان بارگرانیسکم به سهرتانهو »

« وتی بارت گرانه بهو دیاریهیی وا به سهرمانهو »

وشهیی « بارگران » که له رستهیی کهسی یه کهم دایه مه به سستی.
تهرک و زحمته به سهریانهوه ، تهو یتر وشه که ته برری به سهر
بارگرانی بویان به هوی دیاری یه کهوه که له گهل خوی بردوویه
بویان •

وشهیی « دیاری » په یومندی هدی له گهل بارگرانی دا ! •

* * *

به لای هندی له زانایانی به لاغوه « هووشه له وه سپا - الاطراء »
دیسان له جوانکاری گوزاره یی به •

تهمش تهوه یه که تو ناوی مه مدووحه که بینی له گهل ناوی باو
بایریا • وینه وه کوو « عدلی که مال بایر » له وه سپی یه کی له خانه دانه کانا
ته لی :

« وا مهزانه نیعمهت و فهزنت له سهر نیمه هه موو بو تو بووه »

« باوکت و بایرتو بایری باوکت وا بووه ! »

جوانکاری و شیری

نهوه بوو بابه تی جوانکاری بوو به دوو به شهوه ؟ جوانکاریه ک ،
که روو له گوزاره نه کاتهوه ، نهوه یان باسکرا • جوانکاریه ک که روو
له وشه نه کاتهوه ؟ واته به هوئی وشه که وه هونه ری جوانکاریه که دروست
نه بی ، وه نهوش و ترا که بویه گوزاره یه که پیش خرا چونکه گوزاره
له پیش وشه دایه ، وشه قابله بو گوزاره • نیسته دینه هر باسی
• وشه یه که .

جا یه کیک له وانه

زه که زوؤزی .

• ره گز دؤزی ، که • جناس • له عه ره بی دا •
• بویه ش کوردی یه که وای بو داناوو چونکه • ره گز • به مه عا نه سل و
نه زاده • • دؤزی ، له دؤزینه وه وه هاتوو • وای لئی دینه وه که ییکه وه
گونجان و دوستایه تی ره گزی دوو وشه ییکه وه نه دؤزیته وه و به دای
• نه کی •

بی گومان نه بی له وشه یه ک زیاتر هه بی له رسته که دا نه و هخته
گونجان دن دروست نه بی • هم گونجان دن نهش روو له وشه نه کاته وه
نهوه ک گوزاره • نهوه ی که بو گوزاره بوو له باری گوزاره وه
قه سی لیوه کرا ، نهوش که بو وشه یه نه بی له باری وشه وه قسه لیوه
بکری • جا به و بونه وه نه چینه جه رگه ی باسه که وه و نه لین :

یه کیکی فراوان له هونه ری جوانکاری وشه یی • ره گز

دۆزى ، يە . ئەمەش ناوۋە بۆ رستە يەك - ھۆنراو بىي يا بەخشان - كە
 دوو وشە ، وە يازباترى تىدا ھەيى . وشە كان لە روالەت و روخسار دا
 لە يەك بچن ، واتە وە كوو يەك واپن ، چونكە ئەگەر وە كوو
 يەكە كە لە گوزارەدا بىي وە كوو ، كك ، و «بشېلە» نابىي بە
 رەگەز دۆزى .

ئەمەش ئەبىي بە دوو بەشەوۋە ؛ رەگەز دۆزى تەواو ، رەگەزا
 دۆزى ناتەواو . تەواو كە ئەوۋە يە كە لە ھەموو شتىكا وە كوو يەك
 واپن ؛ لە زمارەى پىتدا ، لە رىكىي پىتە كانا ، لە شكلا . وە كوو
 ، نالى ، ئەلى :

« خەتات فەرموو كە خۆشە چىن و ماچىن »

« كە ناچىن لىرە ، خۆشە چىنى ماچىن »

« برۆت ھەر چىن و پەرچەم چىن لە سەر چىن »

« ئەمەندە چىنە قوربان پىم بلى چىن ۱۹ »

وشە كانى ، چىن ، و « خۆشە » لەم دوو ھۆنراوۋەدا چەند
 جىار و تراونەتەوۋە ، لە روخسارا وە كوو يەك واپن ، بەلام لە گوزارەدا
 جيان .

وشەى ، خۆشە ، لە ھۆنراوۋەى يەكەمدا كە لە ھەر دوو نىسۋە
 ھۆنراوۋە كەدا ھەيە ، يەكەمىيان بە مانا « خۆشى » يەكە ، كە بەرابەر بە
 ناخۆشى يە ، دووۋەمىيان بە مانا « ھىشۆ » يە .

وشەى ، چىن ، و « ماچىن » لە ھەر دوو ھۆنراوۋە كەدا « دە » جىار
 و تراونەتەوۋە ، كە لە روالەتا يەكن ، بەلام لە گوزارەدا ھەر يەكە
 گوزارە يەكەيان ھەيە .

« چىن ، و « ماچىن » لە نىوۋە ھۆنراوۋەى يەكەمدا ولاتىي « چىن »
 - كە لە ناو كوردە وارىدا بە « چىن و ماچىن » بە ناو بانگە - ھەر چەندە
 چىن و ماچىن لە ھەندە ناوچە يەكى كوردا بە پەلەوۋە رىكى جوانكەلەى

رەنگاۋ رەنگك-يش ئەلئىن ، بەلام لەم شوئىنەدا ئەو نى بە •
وشەى « ماچىن » ، واتە ناروئىن ، رەگەز دۆزىيەكى وشەىي ھەيە-
لەگەل وشەى « ماچىن » ، و بەر « لاحق » ، ئەكەوئى •

« چىن » ى سىيەم بە مانا ھەلبۇزاردنە • وشەى « ماچىن » بە
« بەسە » ى « ماچ » ، و بۆ گەلە كە لەگەل « ماچىن » ى يەكەم دا رەگەز
دۆزى تەواۋ لە ئىوانيانا ھەيە • وشەكانى شەشەم ، ھەوتەم ، ھەشەم و
تۆيەم بە گوزارەى رىزن • وشەى دەيەم بۆ پىسارە لە چۆنەتى و
گەوھەرى ، گەل ؟ واتە چ شىئىكن ؟ •

كورتىى گوزارەى ھۆنراۋەكانىش ئەلئى :

تۆ ، كە فەرموت چىن و ماچىن خۆشە ، باشت نەفەرموو ! ئىمە
لەم جىگايە ناجوئىن ھىشۆچنى ماچىن • برۆ و ئەگرىجەت كەوتوون
سە سەر يەكدا چىن چىن ، بىم نالئىت ئەم ھەموو چىنانە وا لە سەر
يەك كەوتوون بۆچ وا بەو جۆرە بە سەر يەكا كەلەكەيان كىردوۋە و
كەوتوون ؟ •

ئەو وئىنەيە كە ھىترايەۋە بۆ رەگەزدۆزىتەۋاۋ ، بە ناۋى
رەگەزدۆزى « وئىنە - مەائل » ىشەۋە ناۋ ئەبرىئى •

ئەم جۆرە رەگەز دۆزىيە بەشكردىكى تىرىش ھەيە ، ئەۋەش
ئەۋەيە :

ئەگەر يەكئى لە دوو وشەكە ؟ ئەۋەى كە رەگەز دۆزىيەكەى
دروست كىردوۋە ، جووت و ئەوتىرى تاك بوو ، بە ناۋى « جووت-
رەگەز » ەۋە ناۋ ئەبرىئى - واتە جناسى مركب - • ئەگەر ئەم جووت و
تاكە ھەر دوو ەۋەكوۋىەك ئەنووسىران بە ناۋى « ەكەيەك -
مىشابە » ەۋە ناۋ ئەبرىئى • وئىنەى ئەمە ەۋەكوۋ « زىۋەر » ، ئەلئى :

« داخی حسرت نهخشی گرت نهم سال له تهختی سینهما »

« بۆ نهوانهی رائه کهن سهر بهست نهچن بۆ سینهما ! »

دوو وشهی « سینهما » له نووسینا وه کوو یهک وانه ؟ یه که میان
« جووته » ، واته له سینهی منا • دوو میان تاکه ، واته « سینهما -
تهماشخانه •

وه یا « نالی » نهالی :

« رهقیب و موددهعی وهک بووش و پووشوون »

« بسووتیتین که وهک بهرقین له بهر ، قین »

دوو وشهی « بهرقین » له نووسینا وه کوو یهک وانه ، یه که میان
تاکه و دوو میان جووته •

تهگهر ئهو دوو وشهیه له نووسینا وه کوو یهک نه بوون به ناوی
وه گهز دۆزی « جیا - مفروق » ، وه ناو ئه بری • وینهی ئه مه وه کوو
« عهلی که مال بایر » نهالی :

« که دل شادی نه کهی ، دلشاد ، له بهر چی ؟ »

« دهیته هاو سهری پیاوانی هه رچی ! »

ئهم دوو « دلشاد » له نووسینا جیان ؟ یه که میان که سینه که
دلخۆشی بکا و سفهته • دوو میان ناوه ، واته عه له مه •

له شتویهی نووسینی ئهم جۆره شتانه دا تهگهر هات وشه که بوو به
« ناو » به سهریه که وه ئه نووسری • وه کوو « دلسۆز » • تهگهر ههر له
سهر سفهتیه کهی خۆی مایه وه به جیا ئه نووسری ، وه کوو « دل
سۆز » •

* * *

جۆره کهی تر - که ره گهز دۆزی ناته واوه - ئه مهش چهند به شیک
دروست ته کا • به شیکیان ئه وه یه که :

تهگهر له کیش و ژماره ی بیت و شکلا وه کوو یهک وا بوون

به لآم له سهر و بۆردا جيا بوونهوه ئه مه به ره گهز دۆزى « لادهر ، واته
« منحرف ، ناو ئه برئى ، وئنهى ئه مه وه كوو « نالى ، ئه لئى :

« كهس به ئه لفازم نه لئى خو « كردى » به ، خو كرديه «

« ههركهسى نادان نه بنى خوئى تالبي مهعنا ده كا ،

ره گهز دۆزى به كه له نيوانى دوو وشهى « خو كردى ، دايه •
به كهم به « بۆر ، ئه خوئيرتهوه ، نيشانهى بۆر له كوردى دا « و ، « بۆ
نووسينى ، واته « كوردى ، • دووم به بئى « و ، ئه نووسرئى ، واته
« كردى ، • وه منيش بۆ به له دهقه كه دا ههردو كيم به « كردى ، نووسى ،
له بهر شهرح كردنه كه بوو ، ئه گينا نووسينى « كوردى ، به « كردى ،
هه له به .

وه يا هه « نالى ، ئه لئى :

« كه تو « قبله »ى دهمت سا بينه قوربان «

« له بۆ « قبله »ى دلم مهشكينه قوربان ! «

هونه ره كه له نيوانى ههردوو وشهى « قبله ، دايه ؛ به كهم « قبله ، به
به « زير »ى « ق » ، • دووم « قبله ، به « بۆر »ى قاف •

ئه گهز جياوازى به كه له ژمارهى پته كانا بوو ، واته ئه دوو وشه به
به كيكيان پتسكى زياتر بوو له ويكه يان ، ئه مه به ناوى « ناته واو » هوه
ناو ئه برئى ، ئه و پته زياده به لابهى ره گهز دۆز به كى
ته واو پهيدا ئه بئى • وئنهى ئه مهش ديسان وه كوو « نالى ، ئه لئى :
له كاتىكا كه پته كه له سه ره تاى وشه كه وه بئى •

« له نيو ريگى رهوان دا (قم) (نقم) بوو ، وشترش بوو موم »

« نه ما گوئى ييستنى (قم ، قم) چ جاي ئيمكانى هه ستانه ! «

ره گهز دۆز به كه له نيوانى « قوم ، و « نو قوم » دا به • پتسى « ن »
له « نو قوم ، لابه رى - كه زياده له « قوم ، - ره گهز دۆز به كى

تهواو پیدایه ئه بیتی • ههروه ها له نیوانی « قوم » و « گوم » یس دا ره گهز
دۆزی « لاحق » هه به •

ئهمهش وهختی ئه بیتی به « لاحق » که حوکم بکهین بهوه شوینی
دهرجوونی دوو پتهی « ق » و « گ » له گهروودا نزیکه هه به له
بهیناسا •

وه یا ئه و پته زیاده به بکهو پته ناوه راستی وشه که وه • و پتهی ئه مه
به کوو « حاجی قادری کۆبی » ئه ئی :

« نهی بێ نهزیر و ههمتا ههه تۆی که بهر قههاری »

« بێ دار و بێ دیاری ، بێلار و پایه داری »

ره گهز دۆزی و پته که ی ئه له نیوانی « بێ دار » و « بێ دیار » دایه ،
که پتهی « ی » له وشه ی « بێ دیار » لابه ی ، له گه ل « بێ دار » دا ئه بیتی به
ره گهز دۆزیه کی تهواو • ههروه ها ره گهز دۆزی « جیا » له نیوانی
« بێ دار » و « بێ دار یسدا پیدایه بووه •

وه یا ئه و پته زیاده به کهوتیوه دوایی وشه که وه • و پته که ی
به کوو « گوران » ئه ئی :

« له لایالی کتو قاسبه ی کهو نه هات »

« به بێ کهوش کهوتمه ری هات و نه هات »

ره گهز دۆزیه ناتهواوه که له نیوانی دوو وشه ی « کهو » و « کهوش »
دایه ، پتهی « ش » که کهوتوته ئاخری وشه ی « کهوش » وه ، لا بیری
« کهو » ئه مینته وه ، له گه ل وشه ی « کهو » ی پیشوودا ره گهز دۆزی تهواو
په پیدایه ئه بیتی •

جۆرنیکی تر له بابتهی ره گهز دۆزی ناتهواو ، ره گهز دۆزی
« هاوتسوم » ناو ئه بیری • ئهم جۆره یان له به لاغه ی عه ره بی دا به « مضارغ »

ناوی ئەبەن ، گوايه له يەك ئەجن ، من بۆ ئەم چەمكە «ھاوتۆم»م بەلاوم-
فراواترە .

ئەمەش ئەو یەكە كه له تروم دا جيايى له نىوانى دوو وشەكه دا
هەبى ، بەلام بە مەرجهى كه له يەك يىت زياتر نەبى . وە ئەو دوو
يىتەش له شوينى دەرجوونە كانيانا نزيكىيان يىتەوه هەبى .

ئەمەش ئەبى بە سى بەشەوه ؟ بەشيكى ئەو یەكە كه ئەو دوو يىتە-
له سەرەتای وشەوه بن . وینەى ئەمە وەكوو « زىوور ،
ئەلى :

« تگا ، شكبا بە جارێ شەراب و شيشەى دل »

« ئەسراى مەخفياتم كەوتۆتە سەر زبانبم »

دوو يىتى «ت» و «ش» بە هەر جور بى شوينه كانيان يىتەوه
نزيكه . ئەگەر بە حسابى كوردى-ش بى هەردوو كانيان له يىتە بى
دەنگە كانن .

ئەم هۆنراوه وەكوو ئەمەى تىدايه وینەيه كيشە بۆ « يىچە و
بەخشە »ى رىك .

وە ياشەو دوو يىتە كەوتبە ناومە رراستى وشەوه . وینەى ئەمەش
وەكوو « مەنگە جوانرۆبى ، ئەلى :

« گىسۆى قەترانى جە هەر دوو لاوه »

« گىشۆ پەى زارى ئەى جەرگ برراوه »

دوو يىتى «س» و «ش» له ناومە رراستى وشەدا له جىگای يەك
دانراون و شوينه كانيشيان يىتەوه نزيكه .

وە ياشەو دوو يىتى ھاو تۆمە بکەونه ئاخري وشەوه ، وینەى
ئەمەش وەكوو « وافی ، ئەلى :

« مەر باب بلن بەزمە له بام ئەم دەنگى تازە »

« بۆى دىنمەوه نەزمى له نەو تازە بە تازە »

ره گەز دۆزى مەبەستە که له نىوانى «باب» و «بام» دایه ، که دوو
 یتەى «ب» و «م» له ئاخىرى وشە که دان و جىنگای دەرچوونە که یان پیکەو
 تزیکه ، چونکه هەر دوو بە «لێو» ئەوترىن . ئەم دووێى له گەل یەکا
 گۆرریوەتەو .

* * *

جۆریکی تر لەم ره گەز دۆزى ناتەواو ره گەز دۆزى «ره دوو» .
 بۆ ئەم چەمکه گوزارەشتى عەرەبى «لاحق» ی بۆ داناو . ئەو
 گوزارەشتى که من ئەیلێم ئەو مەیه که یەکتى له یتە کان شوین ئەوى تر
 ئەکەوێ . شوین کەوتن ، زمانى کوردی «ره دوو» ی پێ ئەلێ .
 ئەم بابەتەش ئەو مەیه که دوو یتە که جىنگای دەرچوونىان جیا پێ ،
 که واپوو بە ره گەز دۆزى ره دوو ناو ئەبرێ .

ئەمەش دیسان ئەبێ بە سێ بەشەو ؛ یا ئەمەیه یتە که له سەرەتای
 وشە گەو ئەبێ ، یا له ناو راستیا ، یا له ئاخەرەو ئەبێ .
 وێنە بۆ ئەو که دوو یتە که جىنگای دەرچوونىان جیا پێ وەکوو
 « نالی » ئەلێ :

« ئەلا ئەى ناسکى ناسک بە باسک »

« شکانت گەردنى سەد شىرى سەرزە »

« ئەلا ئەى نازەنن ناھوو بە باھوو »

« دلى سەيىدى خۆت هەتايە لـەرزە »

تەمانا ئەکەین وشەکانى ناسک ، ناسک ، باسک ، ناھوو ، باھوو
 ھەموو ره گەز دۆزى يە ناتەواو که یان گرتۆتەو .

« ن ، ب ، م » بە جاو یتەکانى عەرەبى ئەو جىنگای دەرچوونىان
 له دەم جیا بە جاو کوردی ئەو «ئا» یتى دەنگ دارە ، ئەوانىتر ھەموو
 پێ دەنگن . دیسان هەر جیا بوون له یەک .

بهشی دووم نمویه که پیتی ره گهز دروستکهره که له نلوه راستی
وشه کهوه بی . وینهی نممش وه کور « میرزامارف ، نه لئی :

« نهررون ئیوه به بی باکی به ناو میرک و گولی دهشتا »

« نهخون شیر ، نه کهن جهولان به بی پهرده له بای وهشتا »

وینه که له دووشه « نهررون » ، « نهخون » خوی نواندوو . دوو

پیتی «ر» و «و» له شوینی یه ک دانیشتون و جیگای ده رچوونیشیان له دم
دووره .

بهشی سیه م که پسته که له ناخره وه بی . وینهی نممش وه کور

«رمزی، نه لئی :

« نهمیر ههستا له جیگای خوی ، نهمین بوو له وسهرا پهرده »

« نوی لئی بوون نه ما چاریان ، خزانه ناو تپ و همرده ! »

وینه که له بهینی دوو وشه «نهمیر» و «نهمین» دایه ، که دوو پیتی

«ر» و «ن» له جیگای یه ک دانیشتون و شوینی ده رچوونیشیان له زار
دووره له یه ک .

ته گه ره دوو وشه به که ره گهز دوزیه که بیان دروستکردوه .

پسته کانیان تیک چوو بوون ، واته ریزیان تیک چوو بوو ، من به

«گوئیراوه» ناوی نه بهم ، هدر چهنده به لاغی عهره بی «تجیس القلب»

ناوی نه با . وینهی نممش وه کور « نالی ، نه لئی :

« خاتریکی شوخ و خوش و بی غم و جهمم هه بوو .

« نیسته بو زوللی کهسن مهشقی پهریشانی ده کا »

لیره دا ره گهز دوزیه که له نیوانی دوو وشه «شوخ» و

«خوش» دا . دروست بووه ، چونکه پیتی هدر دوو وشه که به ته واوی .

گوئیراونه ته وه و شوینیان گورراوه .

وه یا هدر لهم بابه ته ده میدی، نه لئی :

« ئەگەر ئەو دۆزمنە وەگەن مار لە سەر کلک را بوەستنی بۆم،
 « بە شیرینی و خوشی وا ئەگەر تا ماوە رام بێ بۆم »
 وێنە که لێردا لە بەینی دوو وشە «مار» و «رام» دایە که بـ
 تەواوی هەلەو گەرراونەتەووە .

* * *

دیسان ئەو دوو وشە ، که رەگەز دۆزێه کهیان دروستکردووە . ئەگەر
 یەکی لە دوو وشە که کەوتبوە سەرەتای هۆنراوە که و ئەوتیریان بە هەلەو
 گەرراویدی کەوتبوە ئاخری هۆنراوە کەووە ئەمە بە «هەلەو گەرراویدی بالدار»
 ناو ئەبرێ . لە بەلاغە عەرەبی دا بەمە ئەلین «مقلوب مجنح» . وێنە
 ئەمەش وەکوو «شیخ رەزا» ئەلێ :

« تەلاق گەر بێ بە دەمی ئەو زەلی چواری بەل قەوی »

« بۆی ئەنیزم سێ زەلام تاییکەنە پەندی قەلات »

وێنە که لە نیوانی دوو وشە «تەلاق» و «قەلات» دایە . که
 هەر یەک لەم دوو وشە بە یتجەوانەنی ئەوتیریان کەوتوونەتە
 سەر و بێ هۆنراوە کەووە . مەبەستی هۆنەر بە «قەلات» قەلای هەولێرە .
 لە سەر شیوەی هەولێر بە قەلای ئەلین قەلات .

* * *

لەم جوانکاری وشەییە و لەم رەگەز دۆزێه دا وەکوو ئەم یشەییە
 هەییە ، جوانیەکی تریش هەییە که لە سەر زمانی زانیاری جوانکاری بە
 « لەتافەت » ناو ئەبرێ . بە وێنە وەکوو لەو نیوە هۆنراوە دا که ئەلێ :

« که ناچین لێرە ،خۆشە چینی ماچین »

« لە خۆشە چینی ماچین » دا ئەم جوانی بە دروست بوو ؟ ئەلێ :
 ئەمە بۆیە لەم شوێنە ناروون چونکە هیشۆ چنی ماچین . لە هەمانکات
 ئەمەش ئەگە بەنی که بلی :

تیمه بویه لهم شوینه نارروین چونکه خوشه ؛ چینی ماچین ،
که واته نرویشته که مان له بهر خوشی شو شوینه و به جی ناهیلین •

وه یا هر لهم رووموه « نالی ، نالی » :

« نه هلی ته عادی مه حاسن نووسییان »

« خال یه ک و زولفی دوان ، هر دوو سییان »

له وشه ی « هر دوو سیان » دا نهم جوانی به دروست بووه • له
لایه که و مه به ست نه و نه گه به نی که خال و زولف سیان ؛ - سیان ؛
واته رشن ، له لایه کی تره و زماره کی ته و او کردووه نالی : خال
یه ک ، زولف دوو ، واته دوو زولفه کی ، هموویان بوون به سی •
به عنی له گال خاله که دا •

(دوا به سهر)

یه کیکی تر له هونهری جوانکاری وشهیی « دوا به سهر » • ئەم
هونهره له به لاغهی عه ره بی دا به « رد المجز الی الصدر » گوزارشتی
لیتی دراوه تهوه • من ئەو گوزارشته کوردیهم به لاوه زیاتر جتی
خۆیەتی ، چونکه کورتر و پرر معناتره •

گوزارشتی شتیک بۆ شتیکی تر ئاشکرایه که زۆربهی هەر به
خوازه ئەم شتانه کراوه • جا ئەگەر خوازه بی لام وایه گوزارشتی
کوردی یه که رهواتره • ئەوه نده ههیه له بهر ئەوه که ئەم جۆره شتانه
تا ئیسته هەر له سهر گوزارشته عه ره بیه که رویشتون ، دوور نی یه هی
کوردی یه که تۆزی گران بی له سهر گوئی ، به لام که بلأو بووهوه
بی گومان ئەو گرانیهی نامینی •

جا ئەم هونهره ئەوه یه که ئاخری هۆنراوه که ؛ واته وشه که ی
بگێر سهر تهوه بۆ سهره تای بهیته که • یه عنی ئەو وشه یه که له ئاخری
هۆنراوه که وه یه ، هەر چه شنی وشه له سهره تای هۆنراوه که وه
بوتری •

ئهمه به چاو هۆنراوهوه ، به چاو به خشانیشهوه ئەم رهوشته هەر
ههیه ؛ له وی دا ئاخری وشه ی ئاخیر رسته که بخره یتهوه سهره تای رسته که •
مه بهست بهم قسه یه ، جاله هۆنراوا بی یا له به خشانانا زۆز بهش
ئەگر تهوه چونکه •

ئەو دوو وشه یه یا له گوزاره و وشه دا دوو پات کراونه تهوه ، یا
وه کوو یه ک واته ؛ واته «مشابهن» ، یا وه کوو «مشابهه کن» ؛ واته
لیتی وه رگرتن - اشتقاق - ، یا وه کوو لیتی وه رگرتن کۆیان
ئیه کاتهوه •

ئەمجا ئەم دوو وشەيەش كە بەم جۆرە بوون ، بوون بە چوار
 بەشەو ؛ يا ئەو يە يەككىيان لە ئاخىرى بەيتەكەو ئەبىي و ئەبىريان
 لە سەرەتاي نيوە ھۆنراو يەكەمەو ئەبىي ، يا لە ناو وەي ئەبىي ، يا
 لە دواي يەكەمەو ئەبىي ، يا لە ئەو ئەي نيوە ھۆنراو يە دوو مەو
 ئەبىي - ديارە ئەم چوارەي دواي ھەر تايەت يە بە ھۆنراو وە -
 كەوا بوو تېكررا بوون بە شانزە بەشەو . ئەدەي كورد ي و
 زەوانىتري ئەدەي كورد دەستى بۆ ھەموويان دريژ كرددو ، بەلام
 تيمە لىرەدا چەند وئەيەك دېننەو ؛ وئەي تەواو بۆ ھۆنراو كە ،
 يەك وئەش بۆ پەخشانەكە ، وە ھەر يەك لەو دوو وشەيەش لىرە
 پەخشانەكەدا كەوتنە سەر و بنى پارچەكەو .

وئەي ھۆنراو كە وەكوو « ئەلى كەمال باير ، ئەلئى :

« بىزارە لە من عالم ئەمىستا بە ھەموو جۆر »

« باعث ئەو يە ؛ يارمە كەوا لىم بوو بىزار ! »

تەماشائەكەين وشەي «بىزار» دوويات بوەتەو ؛ يەكئى لە سەرەتاي
 نيوە ھۆنراو يەكەمەو ، يەكئى لە ئاخىرى نيوە ھۆنراو يە
 دوو مەو .

وە يا ، وەلى دىوانە ، ئەلئى :

« كە چووم بۆ زيارەت مەزاري شەم »

« شەم دەستى ھىنا خستىە سەر دەم »

ئەمە وئەيە بۆ ئەو كە وشە لە ئاخىرى نيوە ھۆنراو يە يەكەم و
 سەرەتاي نيوە ھۆنراو يە دوو مەو دوو بات بوويتەو . وەكوو وشەي
 شەم ، ئەمەمان بۆ دەر ئەخا .

وئە بۆ ئەو كە وشە لە سەرەتاي نيوە ھۆنراو يە يەكەم و

سەرەتای نیو هۆنراووی دوومەوێ دووبات بووبیتەوێ وە کوو ئەم
هۆنراوێ که « حەریق ، ئەلێ :

« گول لە ناو باخا بەیانی پێکەنی تا رۆژ هەلات »

« گول لە ناو مانی منا پێی پێکەنی تا رۆژ هەلات ! »

ئەم هۆنراوێ لە گەل ئەویدا که بو ئەم وێنە بە هینراوێ تەوێ . ئەو
هونەرەشی هەر تێدایە که یەك وشە لە ئاخیری نیوێ یە کەم و دووێ
هۆنراوێ و تراوێ تەوێ . هونەری نسی یەم که هەر لەم هۆنراویدا هەبێ
ئەوێه که وشە دووبات کراوێ واتە « رۆژ هەلات ، گوزارە کانیشیان
جیاپە ؟ یە کەم بە مەعنا « شروق » ، دووم بە مەعنا « غروب » !»

هەر لەم وێنە دووبات کردنەوێ یەك وشەدا لە سەرەتای
هەر دوو نیو هۆنراوێ « سالم ، یش ئەلێ :

« هەرچی نیەت بوو نیگەهت دلم بە ئەد کرد »

« هەرچی نیەت بوو بە موزەت ، دل خەبەری دا »

لێرەدا وشە « هەرچی » لە سەرەتای هەر دوو نیو هۆنراوێ کەوێ
هاتۆتەوێ .

ئەمیش جگە ئە ئێشە کە ئێ خۆی هونەریکی تری تێدایە - کە
دزیە کە - ؟ دوو شتی بەرانبەر یەك کردۆتەوێ . کە « هەرچی ، یە - ؟
یە کەم سەیر کردنی تۆ بوو من ، تێی گە یاندم لە نیازت بەرانبەر بە
من ، دووم سەیر کردنی من هێ برزانگی تۆ ، دلم خەبەری دامێ کە
نەشتەریکە و ئاراستە من کراوێ ! »

وێنە بو ئەوێ که یەك وشە دووبات بووبیتەوێ ؟ یە کێ لە ناوەندی
هۆنراوێ کە دا پێ و یە کێ لە ئاخیری نیو هۆنراوێ دوومەوێ پێ ،
دیشان وە کوو « سالم ، ئەلێ :

« له ده‌ریای میخنه تا هه‌لپه نه‌که‌م بۆ غهم به ده‌ست و دم »

« له جهولانام ، به هه‌ر لادا ، گوژمه‌رگامه له‌نی پرر غهم ! »

• وشه‌ی «غهم» ی به‌و جهۆره وتمان دوویات کردۆته‌وه .

وینه‌ی «به‌خشان» ه‌که‌ش وه‌کوو له‌م پارچه‌یه دا هه‌یه که نه‌لێ :

« سه‌ر نه‌که‌مه سه‌ر سه‌رین ، له باتی نه‌وه خه‌و هیلانه بکا له

چاوما ، که‌چی وه‌کوو هومای بال‌تیژ به‌گورر ، بۆی نه‌دا له شه‌قته‌ی

بال ، چاوم نه‌کا به «خوێ دان» ، گیتی «ش روو نه‌کاته سه‌رم ! »

سه‌یر نه‌که‌ین وشه‌ی «سه‌ر» له سه‌رو بنی پارچه‌که‌وه دوویات

کراوه‌ته‌وه .

—*—

(سهروا دار)

د سهروادار ، له گوزارشتی زمانې عهري می دا به د سجع «
ناوبراوه . د سهروا ، ش هدی که له شپوی عهري می دا به د قافیه «
ناوی ده رکردووه . به پیوستی نازانم شرحی تم چوار وشه یه لیره دا ،
که ثمانه به چ جور و له چ روویه که وه کراون به ناو بو ته و چه مکانه؟
هر نه وندمه یه ته لیم د سهروادار ، د سجع « و د سهروا ،
د قافیه « .

تم سهرواداری یه ، واته ناوازه که ی ، گه شه یه کی نفسی ته دا
به گوینگر ، به جوریک تهیداتی و بوی ته شسته وه له وانه یه خوی
له بیر بچته وه !

دیاره تم سهرواداری یه له ناخری ته و رستانه وه ته بی که
په خشانه که دروست ته کن . تم هونه ری سهرواداری یه هی په خشانه ،
و کوو د سهروا ، هی هونراوه .

ته بی چند شتیک له سهرواداره دا بته دی . ته بی وشه کانیا نهرم و
نیا ن و ناسک بن ، ته بی ته و رستانه روو به رووی یه ک بوه ستن و
ناخره کانیا ن له بته ده نگدار و بی ده نگه کانا یه ک ناوزه یان هدی ، ته بی
یه جور ی بن ، که له پشا گوزاره ناماده کرابی و پاشان خرابه قالبی
وشه کانه وه ، ته بی ته و رستانه که سهرواداریه که یان دروستکردووه
ثاشنا یه تیا ن پیکه وه هدی ، نابی له یه ک دا بچرین .

همو و له بهر ثمانه یه بویه د سهروادار ، که وتوته ناو چوار چپوهی
هونه ری جوانکاری وشه یه وه .

بیجگه له مانه چند ده ستوریکی تر له سهرواداری یه و هدی و
ته بی به چند به شیکه وه .

بەشىكى ئەۋەپە كە خاۋەنى «كېش» و سەرۋاي تېدا نى يە ،
 بەشىكى بېچەۋانەى ئەۋە ، واتە سەرۋا ھەپە و كېش نى يە •
 بەشى يە كەم - كە كېش دار و بى سەرۋايە - ۋە كوو ئەلنى :
 « گىيانى بە دەنگك و باسى گەلنى عىلمى بە نرخ گەشاندۆتەۋە ،
 پاشان پىنى ناۋەتە مەيدانى ھۆنەران و گەوتۆتە رەوتەۋە » •

لېرەدا نە « گەشاندۆتەۋە » و ، نە « گەوتۆتە رەوتەۋە » لە ھەموو
 لايەكى سەرۋا دارى يە كەدا ۋە نە بى يەك بن ، بەلكوۋ جيان ، ھەرچەندە
 درېزە كان لە كېش دا ھاوشانى يەك ئەكەن ، ئەۋەش مە بەستى ئەم
 بابەتە نى يە •

بەشە كەى تر كە بېچەۋانەى ئەۋەى يە كەمە ؟ واتە سەرۋا ھەپە
 كېش نى يە ، ئەمەشيان ئەلنى بە سى بەشەۋە :

« ھاوسەر - مەرف » ، « ھاوكېش - ھتوازن » ، « ھاو روو -
 ھتۋازى » •

« ھاوسەر » ئەۋەپە كە چەند رستە و بەندىكە بە شوپىن يەك دا دېن ،
 لە پىتى دۋايى دا ۋە كوو يەكن ، بەلام لە لايەن ژمارەى پىت و كېشەۋە
 جيان • ۋە كو ئەلنى :

« پىشەنگى كارۋانى دورناسان ، خەرقە پۇشى ناھەنگى مەى
 نۆشان ، شەپىلا بە نوۋرى پاكى يەزدان ، مەفتوون بە سۆزى نالەى
 دەروېشان » •

لېرەدا لە دوو پىتى دۋايى دا ۋە كوو يەكن ، كە ھەمويان « ۋەنە » ،
 بەلام لە كېش و ژمارەى پىتە كانا جيان •

« ھاوكېش » چەند سەرۋايەكن لە چەند رستە يەكى بە شوپىن
 يەك دا درووست ئەبن • لە كېش دا روو بە روۋى يەك
 ئەۋەستن ، بەلام لە پىتى بېچىنەى دا جيانەنەۋە • ۋە كوو ئەلنى :

« ئەو نازدارەى ناھوۋ نىگارە ، لە ناۋ شەپۆلى شەۋى بەھارا •

که گزنگی دا به بن ترسو لهرز ، دای له دیمه نی گولاهی گمشاو .
رهنگ و بو دایگرت ناسوی زمانکو ، له هر لایه هات دننگی
قریوه ! » .

نهمانه کیشیان ههیه ، بهلام له پیتی بنچینهیی دا جیا بوونه تهوه .
وا دیته بهر چاو که گوايه له بهر تهوه له پیتی بنچینهیی به که دا جیا
بوونه تهوه ، له کیشه که شا هر جیا بوونه تهوه ! . له گه ل تهوه شا
وا نی به .

نهم هاوکیشه تابه تی نی به به به خسانه وه ، به لکوو له هونراویشا
دیته دی . که نه لین : هونراو ، نهک هونراوی جووت سه روا ، به لکوو
له هونراونگی نیوانی چامه دا ، وه یا هر تا فانه دا . وه کوو « سافی »
نه لسی :

« لهو دلارامه بیرسن وا دل ، نارامی نهما »

« جارنگی چارنگی دهمدم کا ، ده خالت بهو ده کم » .

« هاو روو » . نهم به شه تهوه به که سه رواکان له دوایی تهو رستانه وه
دین که به شوین بهک دان . نهمانه له هه موو روویه که وه رینکن ؛ له
کیش و ژماره ی یت و ته نانه ت له پیتی یش پیتی بنچینهیی شدا هر
به کن . پیتی بنچینهیی تهوه به که سه رواکه له سهر تهو راوه ستاوه . وه کوو
نه لسی :

« کانیای به فراوی سهر چیاکان به خورر له کاتی به هارا نه روژینه
خواره وه ، گول ناوی شه کراوی سهر گونایان وه کوو مرواری له
ساتی نیگادا نه که ویته زاره وه ! » .

که وابوو به جوژنگی تکررای « سهروادار » له چوار بهنسی
سه ره کی دا جینگای خوئی کرده وه .

گه لای جاری واش ته بی که سهروادار له بهندی یشمیان و

چیرۆکی ئەفسانەیی - شادا دینه دی • وەکوو لە پەندی پیشیناندا
ئەلی :

« بووکەگەیی پەنا دیواریت ، روژ هەموو روژ بەتالیت ، بە شەو
ناو مال ئەمالیت »

« بووکێکمان هەبە ناشی و نەزانە ، تاوی هۆرر ئەکا ، تاوی هەمانە »

« نان جو ، دۆی ترش ، نەخۆی بخۆ ، ناخۆی چش ! » •

« وەختی ئیش و کار ئەمانگەیی بە یار ، وەختی چز و بز ئەمانگەیی

بە دز ! » •

« سوورەیی مل پانە ، مووچەیی تۆ هەر دوو نانە » •

« برروانە هام سەران ، بزانی چیش مەکەران » •

« هەر دەونە و ئەبن بە دار ، لە بنیا دائەنیشن فەقیر و هەزار » •

لە چیرۆکیشا وەکوو ئەلی :

« ئەو روستەمی داستانە ، ئەو پالەوانی زەمانە ، گورزی

هەلسوورراند و دایهینا ، لەگەڵ ئەستیرانی جووت نەکرد ، پسرزی

قاگری لێی دەباری ، کە لێی دا خستی ، جووتە چۆکیکی ئەو تۆی لە

دەفەیی سنگی دا ، بەکێ ئەو تۆی لێی بەردا ، گاسنی تەوڕیزی پێی.

سوور بکریتەوه ! » •

دوو سەروا

یەکیکی تر لە هونەری جوانکاری وشەیی بابەتی « دوو سەروا » یە .
ئەم بابەتە بە لاغەیی عەرەبی بە « تشریح » ناوی ئەبا ، بە لām من لە گەلسی
روووە « دوو سەروا » م بۆ ئەو چەمکە بە لاوە باشتەرە هەتا وشەیی
« التشریح ، بۆی ؟ واتە بۆ چەمکە کە .

جا ئەم دوو سەروایەش ئەوە یە کە هۆنراوە کە لە سەر دوو سەروا
دابەزرێ ، واتە ناخری هۆنراوە کان بە جۆری بن کە وشە ، وە یا
رستەیی پیش وشە و رستەیی دوابی ئەوانیش سەروایان هەبێ . ئەمجا
لە سەر هەر یەك لە سەرواکانا راوەستی ، ئایا سەروای دوابی بێ یا
سەروای پیش دوابی بێ مەعنا تەواو بێت و هیچ ناتەواوی تێدا نەبێ .

تەنانت زیاد لەو ناساندنە کە زانایانی بە لاغە کردوویانە ، مەن
ناساندنیکی زیاتری ئەخەمە سەر ، کە ئەمە زیاتر هەر لە روانیتری
کوردی دا ئەبێ . ئەوەش ئەوە یە :

ئەگەر هۆنەر ویستی لە سەر یەکی لە سەرواکان راوەستی ، ئەوا
راوەستاو کە ، کەرته کانی جیا کردەووە ئەوانەیی پیشوو خۆیان کیشی
تەواو و گوزارەیی تەواو و سەروای تەواویان ئەبێت . کەرته کانی کە
پەخرینە سەر یەك ، ئەوانیش وە کوو ئەسلە کە کیش و گسوزارە و
سەروای تەواویان ئەبێت .

ئەم جۆرە هۆنراوانە بە لای مەن ئەو هۆنراوانەن کە بێ بیان
ئەلین « زیاد کراوە مستزاد » . جا وێنە بۆ ئەمە وە کوو « نالی »
ئەلسی :

« نهی تازه جهان پیرم و افتاده و کهوتووم
تا ماوه حه یاتم »
« دهستی بلمره دهستی شکستم که له دهس چووم
قوربانی وه فاتم »
« تو یوسفی نهو حوسنی له سهر میسری جنانی
من پیرم و فانی »
« لهم کولبهی نه جزانه نه زینلووم و نه مردووم
هر وا به تهماتم »
« فرقیکی نه کرد نه نفسی نه فیسم به عنایت
وه حشی له ولایت »
« لهم گوشه‌ی ویرانه به هر مامه وه وهک بووم
وه یشوومی ولاتم »
« نهی قوبه‌ی «طیبه» که دهلی حوققه‌ی «طیبی»
ماوای حه بیسی »
« مسکینم و بهو خاکه عتسرناکوه هاتووم
بهو بۆنه وه هاتم »

تهمانه لیردا هموو دوو سهروان • نه‌گه ر بلتی :

« نهی تازه جهان پیرم و افتاده و کهوتووم »
« دهستی بلمره دهستی شکستم که له دهس چووم »
کیش و گوزاره و سهروایان ته‌واوه و هیچ ناریکه‌ک به‌یدا نابیی و
یه‌کیک له ههشت کیشه‌ی سه‌رووز بررر نه‌کاته‌وه •
ته‌گه ر خو که‌رته‌کانشیان بخرینه سه‌ر ، دیسان کیش و گوزاره و
سه‌روا ته‌واوه و نه‌که‌ونه بدر کیشیکی‌تر له ههشت کیشه‌که •
ته‌گه ر که‌رته‌کانش بخته سه‌ر یه‌ک ، نه‌وانیش بو خو‌یشان
کیش و گوزاره و سه‌روایه‌ک بو خو‌یان دروست نه‌که‌ن •
وه‌کوو نه‌وه بلتی :

« تا ماوه حه یاتم ، قوربانی وه فاتم »

« من پیرم و فانی ، هر وا به تهماتم »

« وهحشى له ولايهت ، وەيشوومى ولاتم »

« ماواى حبيبي ، بهو بۆنەو ەساتم »

* * *

ھەر چەندە لە بارىكى ترا ئەم دوو ەروايە ئەلەين ئەو ەيسە كە
ھۆنراو لە ەسەر كيشى ەرووز برروا ، ئاخىرى نيو ەنراو ەى دووم
دووبات كرابتەو ، پيش ئەو ەروايەك ەبەت ، ەموو چامە كە لە
ەسەر ئەو و پيش ئەو برروا . ئەمە لە دوو لاو ەنراو ەى تەدا
تەبى .

يەكئى ئەو ە كە نيو ەنراو ەى يەكەم لە ەسەر كيشىك ئەرروا و
ەى دووم لە ەسەر كيشىكى تر . ئەمەيان چاوى لى ئەبۆشرى ، چونكە
ەرج نى يە ەمەر دوو نيو ەنراو بە يەك كيش دا بررۆن .

دووم ئەگەر رىك و يىكى مەنا لەم بابەتى دوو ەروايەدا بە
ەرج بگيرى . وەكوو بەلاى ەندى لە زانايانى بەلاغەو ەرجە -
ئەو رىك و يىكى مەنايە نايتە دى .

جا وئە بۆ ئەم بابەتە وەكوو « زبۆر ، ئەلئى :

« با نەچتە لاى رەقبان يار ئەيسى خانە بىن »

« لازمە ئەو ناسكە لەو لا نەبىن ، لەو لا نەبىن »

« دىبە وەختى تۆى لە لا حازر نەبىن وا ەز ئەكا »

« بۆ نەزەر لەعل و دورى يەكتا نەبىن ، يەك تا نەبىن »

« عارفى حق بىن چ باكى زىنەت و نارائشە »

« واى ئەوى ناو شار و ناو دى وا نەبىن ، دىوانە بىن »

« دۆستى و خزى لە ماو ەو رەفتى خۆى فەلاح »

« ەز ئەكا بەو شەرتە نەر بىن گا نەبىن ، بىنگانە بىن »

... ..

... ..

(بوونی پویسته)

یه کیکي تر له هوندری جوانکاری وشهیی ، نهو بابه تیه که ټمه -
یه ناوی د بوونی پویسته ، ناوی نه بهین ، به لاغهی عه ره بی بو
نم چه مکه د لزوم ما لایلزیم ، ی بو داناوه .

نممش هینانی شتیک له هونراو وه یا په خشانیکي نه ده بی دا که -
سروادار بی ، نهو شته نه گهر نه بی سروای هونراوه که ، وه یا
سرواداری یه که لهو په خشانه دا بهو جوړه دروست نابی ؟ واتسه -
نه هونراوه که نه بی به هونراونیکي خاوم سروا ، وه نه په خشانه که -
نه بی به په خشانیکي سروادار . به تایه تی له په خشانه که دا ،
چونکه نه گهر نهو شته نه بی په خشانه که نه بی به په خشانیکي تر ، یا
هر وا نه بی په خشانیکي اعتیادی ، یا نه بی به په خشانیک که شیوه ی
سرواداری یه که ی جیا نه بی لهو شکله په خشانه سرواداره که تو
بیت پیوه ناوه و نه توهی تایه تیه کی جیاوازی هه بی .

نهو شتهش که نه لاین بوونه که ی پویسته ، یا بیت و دوو پسته که یه -
که پیش پتی بناغهی سرواکه و سرواداری یه که که وتوه ، یا
جوولان - حه ره که یه که - هر له پیش نهو پتی بناغهی یه وه د روی .
نه گهر نه مانه نه بی نه سرواکه دپته دست له هونراودا ، وه نه سروا
داری یه که دروست نه بی له په خشانه که دا .

به وینه لیره دا د معحوی ، نه لی :

« زمانه ی پرر ته عیب ده تکاته تیرۆک »

« له تن نانت ده داتن دوو بهشی نوک »

« بیاله دینه له بریزه دلا توش »

« بجوشه سازی ناله هم بی نوک »

نهو « و » کراوانه شتیکي پویسته بهو جوړه له ناخسری

هۆنراوه گانهوه بیتی ، هه گینا سهروا که ری ناکهوتی • نه بوونه که ی
 هونه بیتی پیوست بیتی ، به لام دروستکردنی سهروا که هه و پیوست نه بوونه
 والی ی نه کا که هه ر نه بیتی بوونه که بیتی ؛ واته نه و شته که هه رج نی به
 بیتی ، نه بیتی بیتی ، نابی نه بیتی •

وه یا د سالم • نه لئی :

« دهناسی قاتلی دل هه ر نکهه که ی سووی موژگانت »

« نه دا که خوینبهها سا بۆسه ی ده ستم به دامانت »

« ته اوو نابی له سهودای عارزت بۆ دل گرفتاریی »

« له داوی تورده بهر بوو کهوته ناو چاهی زه نه مخلصانت »

لیره دا بۆ رینکی ی سهروا که « ا » و « ن » که پیوسته ، نه گه ر

نه بیتی سهروای هۆنراوه که نابی •

له به خشانیشا وه کوو نه م به خشانه که نه لئی :

« کۆکه ی کزی ، چاوی بز ی ، دهستی دزی ، لالی خزی • نه مانه

هوا بوون • به لام که کهوته رموت ، دانیشت و کهوت ، بهو جهۆره

خهوت ! » •

له م دوو پارچه سهرواداره دا « ی » له یه که ما و « ت » له دوومه بوو

به پیتی بناغه یی بۆ سهرواداری یه که • « ز » له یه که ما و « و » له دوومه

بوون به شتیک که به بیتی نه وان نه و سهرواداری یه به م جهۆره دروست

نابی • که وا بوو بوونه که بیان بوو به شتیکی پیوست بۆ نه م شوینه •

به لئی نه گه ر نه وانه نه بن سهرواداری یه که دروست نه بیتی ، به لام

بۆ شتیکی تر و جهۆره به خشانیشکی تر دروست نه بیتی ، نه ک بۆ نه و

به خشانه ی که نووسه ر شتیکی تابه تی بیتی مه به سه •

* * *

له گه ل نه مانه دا نه بیتی نه و نه م بزانریی که مه به سه له م جوانکاری یه

— به هه ر دوو به شه که یه وه — نه وه یه که وشه نه بیتی بکه و ته شوین

گوزاره ، فراوانی و ری و شوینی گوزاره که چۆنه وشه که ئه بی ئه و .
ریبازه بگری . تهگر هات و گوزاره که کهوته شوین وشه ، ئه و ی .
که رموانیتری داوی تهکا ئه و دروست نابی .

به آبی راسته وشه به هیچ جور گوزاره بر ناکاته و ، به لام .
تهگر ئه و مش بیت به سهرا که گوزاره بکه و بته دووی وشه ، ئه و هر
به ته و ای هه ناوی جوانکاری ته بر ری ! . و کوو ئه و ته ماشا ته که ی
هه ندی له هۆسه ران پیش دانانی پارچه هۆنراوه که ی دینی چند
وشه یه ک بو سه روا که ی ریز ته کا و پاشان به زور گوزاره ی تی
ته ترنجینی ! .

دینی له پیشا چند وشه یه کی و کوو . بار ، تار ، خار ، دار ،
زار ، شار ، کار ، هتد ، دانه نی و پاشان هۆنراو له سهر ئه م
وشانه - که کردوونی به سه روا - دانه نی و به زور گوزاره ته خاته ناو
هۆنراو و سه روا کانه و ! . گومانی تیدا نی به ئه مه ئه و پاراوی و
جوانکاری به که ته بی هه بی له زمانا ، نابی .

و کوو ئه م ده ستوره هه یه که ته بی وشه شوینی گوزاره .
هه لگری ، نابی مرۆف بی ناگا بی له و هه ش که بلتی مادام وشه شوین
هه لگری گوزاره یه ، من دینم وشه که به زور ته خوینه و به سهر
گوزاره که دا . ئه مه ش هر نابی . وشه و گوزاره و کوو گول و
گولدان وانه ، گولی جوان ته بی له ناو گولدانی جواتا بی .

که وا بوو و کوو به نده کوردی به که ته بی : نه ، نیش بسوونی و
نه که باب ! ، ته بی گول ، گولی بوئی .

(دزي له هۆنراودا)

لهم باسی جوانکاری وشهیی بهدا شتیکی تر ههیه که به تهواوی
ئاشارهتی بهم شوینهوهیه • نهوهش باسی دزي کردنه له هۆنراو ، وه
یا پهخشان دا •

کابرا دینی هۆنراوی یهکیکی تر تهکا به هی خوی و ناوی خوی
لی تهنی ، وه یا تۆزی سرو گویلاکی تهکا و تهانی تهمه هی منه ! •
ههروهها له پهخشایشا تهم ئیشه تهکرئ • تهم هی یهکیکی تر به هی
خۆ کردنه له دزي مال و سامان خراپتره ، چونکه فیکردزین ،
دزینی میسکیکی روچی به ، مال دزین سامانی ماددی به ، روچ له ماده
بهترخره •

بهلام تهگر گوزارهیهک دوو وشه ههبوو ، هۆنریک
وشهیهکی بهکار هینا و هۆنریکی تر وشهکهی تری ، تهمه به دزي
داناوی • وه یا ری تهکهوی دوو هۆنر - با له یهک سهردهمیشا
بن - لهوانهیه ئاگاشیان له یهک نهی ، ههردووکیان ، دوو گوزاره ،
وه یا یهک گوزاره دی به دلایا و ههردیهکه به چهشی خویان
گوزارشی لی تهدهنهوه ، تهمن وهنهی به دزي ناو بری ، بهلکوو
بهوه نلو تهبری که دوو کهس زهینان بو یهک شت وه کوو یهک بووه •
دسان تهگر دوو کهس شتیکیان وت ، واته زهینان بو یهک شت
وه کوو یهک رویشبوو ، هی دووم گوزارشی بو شتهکه لهوانه بوو
بههزتریش بی ، وه لهوانهش بوو ههرد له یهکه میشی وهرگری ،
دهست پیشکهری ههرد بووهوهی یهکهمه •

ئەگەر دوو كەس مەغنايە كيان وەرگرت ، ئەوئى دووم يا ئەمەيە
 وەرگرتە كەي بە پىزترە لە هەي يە كەم ، يا وە كوو ئەو واىە ، يا لـ
 خوار ئەو وەيە • ئەوئى يە كە ميان بە باش ناو ئە برئى و رەخنە رووى
 تئى ناكا ، ئەوئى دووم ، واتە بەرەمە كەي ، رەخنە كەتر رووى
 تئى ئەكا ، بەلام دەست پىشكەري هەر بۆ يە كەمە ، ئەوئى سئى يەم بە
 ئەواوى ئەبئى بە هیلانەي رەخنە •

ديارە ئەم بەشكردە بەم جۆرە وە كوو بۆ گوزارە واىە ، بۆ
 وشەش هەر واىە • لە گەل ئەمانەشا هەموو دەم داھىتان باشرە ، تا
 بە دوو كەوتن و شوئىن هەلگرتن •

بەھوئى ئەم باسەو چەند بابەت كى تر لە هونەري جوانكارى
 وشەيى سنگ دىتتە پىشەو ، چار نى بە هەر ئەبئى لەم شوئىنەدا باسكرتى •
 يە كىك لەوانە :

« لئى وەرگرتن » •

لئى وەرگرتن وشەيە كە بۆ هەموو شت ئەبئى ؟ واتە شتىكى
 گشتى يە ، هەر شتىكى ماددى ، يا مەعنىوى لە شتىكى تر وەر بگيرئى ،
 هەر لئى وەرگرتە • بەلام لىرەدا مەبەست ئەوئى كە هۆنەر ، وە يا
 نووسەر هەندئى وشە بە گوزارە كە يەو لە شتى تر وەر ئەگرتى و
 ئەيخاتە ناو بەرەمە كەي خۆيەو •

ئەمە بەلاى زانا يانى بە لاغەي عەرەبى يەو . بە « اقباس ، نلو
 براو • اقباس - يش هەر بۆ ئەو چەمكە يە كە و ترا • وە كوو لـ
 وئىدا لە گوزارەي گشتى يەو گوئىزراو ئەو بۆ تايبەتئى ، لە

گوردی به گهشا له دکلی، بهوه گوئزراوه تهوه بو «جزئی» .

جا تم لئی وه درگرتنه تهوه به که به رهه می که سبکی تایه تی
شتیکی تر بخته ناو خو به وه ، به لام نه ک به و ناوه وه که تمه له وه ،
واته باسی خاوه نی لئی وه درگیراوه که نه کا ، چونکه نه گه ر باسی کرد ،
وه یا ناوی هینا ، تمه به چه مکی لئی وه درگرتن ناو نابری ، به لکوو
ته بی به «تیه لکیش» .

لئی وره درگرتن له هونراو و له په خشانیشا ته بی ، وه درگرتنه که ش
ته نیا بو جوانکردن و پیروزکردن به رهه مه که به ، هی تهو که سه که
وه ری ته گرتی .

دیشان له گه ل «تیه لکیش» دا به ووش هر جیا ته بته وه که
وه درگرتنی تیه لکیش له نیوه هونراو که متر نی به ، هی «لئی وه درگرتن»
پارچه به . وه له ما، هینا ناکا به لئی وه درگیراوه که . زیاتر تم لئی
وه درگرتنه هر روو به رووی «قرآن» و «حدیث» ته بته وه .

جا وینه بو تم لئی وه درگرتنه له هونراودا ، که لئی
وه درگیراوه که «قرآن» بی . وه کوو «حیرت» ته لئی :

« عیلاجی من له ساحی میخنه تا «صبر جمیل» » .

« ده لیلی من خوا به که ، که وا «نعم الوکیل» » .

له «حدیث» یشا هر وه کوو تهو ته لئی :

« (الجنة حفة بالکاره) زما یانه له رووتا »

« نریه ناهق ته گهر دایم هر دراکم من به دووتا »

له په خشانیشا وه کوو تم ده قه که تایه تیکی «قرآن» ی تیدایه و

ته لئی :

نەوانەى كە رىكەى چاكەيان گرتووه ، ئەو چاكە كوردنە وەنەبن
ھەر بۆ خەلك بن ، بەلكوو نەفەكەى بۆ خۆى زياترە ؛ « ان احسنتم
احسنتم لانفسكم » خراپە كوردنیش ئەگەر بىكا ھەر بۆ خۆى ئەگەر ریتەووه
(ان اساتم فلها .) •

وینەى ئەووش كە ، حدیث ، بخاتە ناو ، پەخشانە كە یەو • وە كوو
لەم دەقەدا ، كە ئەلج :

• بەنى ئادەم نابى ھەر وا بزائى كە گیانلە بەرئىكە و ھىچى تر ،
بەلكوو گیانلە بەرئىكە – جگە لە مېشكە كەى – ھەموو « كان ، ئىكشىسى
تېدايە » الرجال معادن ، ، لە ئەرزائاسن و گوگرد و خۆى و شتى تر ھەبە ،
لەمیشا ھەبە •

تیه لکیش

یه کیکی تر له هونهری جوانکاری وشهیی « تیه لکیش » به لاغهی
عهره بی سه « تضمین » ی ناو بردوووه .

« تیه لکیش » له بازهی ره وانیشزی یه وه شه وه یه که هونهر دینی
هونراو ، وه یا نیوه هونراوی یه کیکی تر شه خاته ناو هونراوی خو یه وه ،
وا شه بی به هینا ، وه یا به ئاشکرا ناوی هونهره لئی وه درگهره که
شه هینی ، وه یا له بهر ناو بانگه ک که هه یه تی ناوی ناهینی . بهم ناو
هینانه ، وه یا هینا بو کردنه ئیتر له وه دهر شه چی که بوتری شه له
یه کیکی تری وه درگرتوووه ، وه یا دزیویه تی . مهرجیش نی به شه
تیه لکیشه که شه یکا ههر له و زمانه دا بی ، به لکوو بوی شه یه له
زمانی تریشه وه بوی بیئت . نا شه میان زیاتر له گه ل زمانی کوردی دا
رویشته تا عهره بی و فارسی .

به لای هندی له زانایانی به لاغوه هونهره که له باتی شه
هونراونک ، یا نیو هونراو بیئت شه توانی پارچه یه ک له نیو هونراو
بیئت و بیخاته ناو هونراوه کی خو یه وه .

به لای منسه وه شه نابی ، چونکه شه گهر وای کورد له گه ل
لئی وه درگیراوا جیا نابه وه ، به تاپه نی له کاتیکا که هینا یه ک شه بی
بو خاوه شه کی .

شه وه دیسان « تیه لکیش » ههر شه بی له هونراودا بی ، له به خشاندا
نابی ، چونکه هیچ « ابداع » و جوانکاری به کی تیدا دمد ناکه وی .
شه جیا ونه بو شه مانه .

« پیره میرده، هۆنراوی مهولهوی، هینلوه و خستوو به ته ناو هۆنراوی
خۆ به وه و ته آئی :

« له دواوان دا که به کک نه گهوی »

« دوو (مصرعی) بۆ به یتى مهولهوی »

(« سیروانی ئهم چه م ، کانچه روۆی نهو چه م »

بدن به به کک دا نه م چه م ، تا نهو (« له جگه

وه یا « ناری » نیره هۆنراوی « تهر به گک » نه خاته ناو هۆنراوی

خۆ به وه و ته آئی :

له رووی نهو ماهه دا وه ستام به نهو میدی و خه م بارى

(« شکاندی په نجه که م تا من نه نووسم وه سفی روخساری ! »)

وه یا « سالم » ته آئی :

له ئیدراکی شکه نیج و عوقدهی زولفت په ریشانم

(« که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معمارا »)

وه یا « شوکری فزلی » ته آئی :

« مه کهن لۆمه م نه میسته وا نه زانی »

(« متى اضع العمامة تعرفوني »)

تیل نیشان

یەکی تر لە هونەری جوانکاری وشەیی « تیل نیشان » • بۆ
ئەم چەمکە زمانی بەلاغەیی عەرەبی « تلمیح » ی بۆ دانووە •
« تیل نیشان » ئەوەیە کە ئەو هۆنەرە لە هۆنراوە کە یا بە تیلی
چاو دەست بۆ کارەسات ، وە یا داستان ، وە یا بەندیکی پیشانی ئەو
زمانە درێژ بکا •

بۆ داستان و کارەساتە کە وەکوو « مەلای جەباری ، لەم
وینە بەدا ئەلی :

« خەم چەشمەیی حەیات کەس نە نۆشا کرد »

« چەن کەس چون یوسف خەریکی چاکرد »

ئیشارە بە داستانی ئاوی حەیات کە هەر کەس بیخواتە وە
نامرئ •

ئەم کانیووش لە رۆزاوای قەلەمرەوی سەر دەمی ئەسکەندەری
مەقدوونی دا بوو ، یەکیک لەو کەسانە کە ویستوو بە بیخواتە وە
ئەسکەندەر بوو و بۆیشی زینک نە کەوتوو •

هەر وەها هێمایە بە کارەساتی یوسف ، کە براکانی خستیانە
چالە کە وە و باشان لە لایەن کاروانیکە وە دەرھێنرا و برا یە میسر ، لە
باش ماو یە کە لەوێ دا بوو بە عەزیزی میسر •
وە یا « حەریق ، ئەلی :

« بولبولتیکی خوشنهوا بووم بۆ نهوای دهوری گولت »
 « کنی وه کوو (هودهود) حکایاتی سه‌بای گتیردایه‌وه ؟! »
 ئیشاره‌یه به داستانی په‌بووسلیمانان و سوله‌یمانی یتیمه‌بهر ؛ که
 په‌بووسلیمانان چوو بۆ شاری « سه‌با » ، به‌لکسی دۆزیه‌وه و خه‌به‌ره‌که‌ی
 هتیاپه‌وه بۆ سلیمان یتیمه‌بهر .

وه یا بۆ په‌ندی یتیمان ، وه یا داستان « شیخ رزما » ئەلنی :
 « گه‌لنیکم کرد له‌گه‌لتا ئەی هه‌تیوه‌ی نیره‌که‌ره »
 « جهزاکهم وا دیاره وه‌ک ماره‌که‌ی شیخ ئۆمه‌ره ! »
 ئه‌مه هه‌م بۆ په‌نده‌که‌ش ده‌ست ئەدا ، هه‌م بۆ داستانه‌که‌ش .
 که :

مارینک له‌ ترسی دوزمن هه‌لات و توشی شیخ ئومه‌ر بوو ، وتی
 دالده‌م بده ، له‌باش گه‌لتی که‌ین و به‌ین له‌ به‌ینانا ، شیخ ئومه‌ر
 ماره‌که‌ی له‌ ناو سکی خویا ئارده‌وه . باش ئه‌وه که دوزمنه‌که
 رویشت و ماره‌که‌ ترسی نه‌ما ، به‌ شیخ ئومه‌ری وت : یتسه به
 جه‌رگه‌وه بدم ، یا به‌ دته‌وه ! .

وه بۆ په‌ندی یتیمان « رووت » یش وه‌کوو « پیره‌میرد » ئەلنی :
 « یتیم ئەلین : ریست وه‌ک خوری خاوه »
 « کوئیر هه‌تا دهمری به‌ ته‌مای چاوه »
 به‌کنی ئەلنی : « ریسه‌که‌ی بوو به‌ خوری » .
 به‌کنی ئەلنی : « کوئیر هه‌تا ئەمری هه‌ر به‌ ته‌مای
 چاوه ! » .

به‌کیکی تر له‌ هونه‌ری جوانکاری « گردکردنه‌وه » یه . له‌ به‌لاغه‌ی
 عه‌ره‌بی‌دا به‌م چه‌مکه‌ نه‌وتری « عقد » .

ئەم گەردگەردنەووەیە ئەووەیە کە پەخشان بکەن بە ھۆنراو بەلام
 نەك لەسەر زینگای « لێی وەرگرتن » ؛ واتە ئەگەر پەخشانە کە
 « قرآن » وە یا « حدیث » بوو ، کردنی بە ھۆنراو وەختیک ئەبێ کە
 گۆدرانیکی زۆری تیدا بکەن ، وە یا دەستیشانی ئەووە بکەن کە
 « قرآن » ، وە یا « حدیث » . لە لێی وەرگرتن ئەم جۆرە شتانە نەبوو .
 وێنە وەکوو ئەم پەخشانە - کە دەقیقە کە و - ئەلێ :

« ھۆشی نایەتەووە بە بەر خۆیا تا ئەو رۆژە کە سەر ئەختە سەر
 بەردی ئەلجەد ، ئەو وەختە تێی ئەگا کە تا لە دنیا دا بوو ، مردوو
 بوو ، چونکە بێ ئاگا بوو لە ئیشی چاکە ! ، ، .

« صفوت ، ئەم پەخشانە ی کردوو بە ھۆنراو و ئەلێ :

« ئەو وەختە کە وا لە دنیا دا بوو ،

« لە راستی چاکە مردۆیک بوو زیندوو ،

« ئەو رۆژە دا ئینا سەر لە سەر ئەلجەد ،

« بۆی دەرکەوت کە وا زیندۆیکە مردوو ! ،

« بەلام بێ کەلکە زیندۆیتی ناو خاک ،

« زیندوو چاکە یە ، تا نەبوو مردوو ! ،

یەکیکی تر لە ھونەری جوانکاری « ھەلۆشانەووە » یە . ئەم
 جەمکە لە بەلاغە عەرەبی دا بە « حل » ، گوزارشتی لێی ئەدرتەووە .
 ئەم ھەلۆشانەووەیە ییچەوانە ی گەردگەردنەووەیە ؛ واتە ھۆنراو
 بکەن بە پەخشان . بەلام ئەمەش کاتێ جوان ئەبێ کە سبۆ و
 ناررشتی پەخشانە کە لە ھی ھۆنراوە کە بەھیزتر بێ . وێنە ئەمەش
 وەکوو « قانع ، ئەلێ :

« من و تو يېنگمونه با تاشنا بين »

« وهكوره پيروانه و شوعلهي چرا بين »

مدينيك شم هونراوهي له شيوه ي پخشانانا دهر برريوه و

نه لي :

« چون په پووله - وينهي گهردانه ي مسرواري دهور مل -
مه سوور رېته وه به دهوره ي چرادا ، تو خوا با من و تو يش به و جوړه بين ؛
من يېم خو شه پيروانه به ، تو يش يېت خو ش بې با چسراي من
يېت ! » .

روايي

بابه تېكى تر كه بۇ ھۆنەر ، وە يا نووسەر پيوسته ئەو يە كە
بزانى چۆن دەست بە بەرھەمەكەى ئەكا ؟ • چۆن ئەچتە ناويەو ؟ •
چۆن لىي ئەيتەو ؟ •

ئەبى بۇ ئەو كە شتەكەى لە دلى گونگر ، وە يا خوئەرا
جىكاي خوى بگرى ، ھەموو دەم بە شتى جوانى لە بار بۇ ئەو شوئە
دەستپى بكا ؛ واتە بە جورىك بى كە دل رووى تىي بكا ، دلى ئەو
گونگر ، وە يا خوئەرە بگەشتەو ، ئەو ك خەم رووى تىي كا ،
ئەگەر بابەت بابەتى ماتەمى نەبوو •

چاكر دەستپى كردن ئەو يە پىش ئەو بچتە جەرگەى باسەكەو
ئىشارە يەك بكا بە بابەتى ناو رووكى شتەكەى ، كە بەمە لە بەلاغەى
عەرەبى دا ئەلېن « براعة الاستهلال » •

ئەم رستە يە لە عەرەبى دا لەو وەرگىراو ، كە منال سەرە تا پەيدا
ئەبى دەنگىكى لىو دىت ، ئەو دەنگە نىشانەى ئەو يە كە ئەو منالە گىانى
تېدا ھەيە • زانا يانى بەلاغە لەو وە وەريان گرتو و گواستوويانە ئەو
بۇ ئەو چەمكە ، كە سەرە تاي دەستپى كردنە كە شتىكى تېدا بى
ئىشارە بكا بە ناو رووكى بابەتە كە •

من بەلامەو واپە كە « نموونە » بۇ ئەو چەمكە جىكاي خۆيەنى •
بە وئە ، وئە بۇ ئەم « نموونە » وە يا « براعة الاستهلال » ، لە
ھۆنراودا چامەكەى « نالى » يە كە لە بارەى سولەيمان پاشا و ئەحمەد
پاشاى بابانەو بەم ھۆنراو دەستپى ئەكاو ئەلېن :

« تا فهلهك دموری نه‌دا ، سه‌د كه‌وه‌بی تاوا نه‌بوو »

« كه‌وه‌به‌ی ماهی موباره‌ك ، ته‌له‌ه‌تی په‌ی‌دا نه‌سوو »

• وینه‌یه‌کی ته‌واوه‌ بۆی •

وه یا له په‌خشانان سه‌رده‌نای باسی شه‌و هۆنه‌رانه‌ که «سجادی» له
• میژووی ته‌ده‌بی کوردی ، دا هیناویه‌ته‌وه‌ بۆیان « نموونه » ، وه یا
• براعه‌ الاستهلال ، ن •

به وینه‌ وه‌کوو له سه‌رتنای باسی « حمیدی » دا شه‌لی :

« قارمانی سه‌هه‌می مه‌یدانی شعر له به‌ره‌ بابی « صاحبقران » ،
پاسه‌وانی به‌خمی خهرمانی ته‌ده‌ب له‌م ده‌وره‌ی دواپی گوردان • پابه‌ندی
وردی مه‌عسا به‌ هه‌موو هیزکیه‌وه‌ ، دل‌به‌ندی پیزی قسه‌ به‌ هه‌موو
تینیکیه‌وه‌ ••••••• »

دووم که‌ چوووه‌ ناو باسه‌ که‌ ورده‌ ورده‌ به‌ سه‌ره‌ پیا بیت ، زنجیره‌ی
بیره‌ که‌ی نه‌پجرت • له‌ ددستی‌ی کردنه‌ که‌یه‌وه‌ به‌ خوشی که‌ هاتوووه‌
بگاته‌ سه‌ر بابه‌ته‌ که‌ • له‌ بابه‌ته‌ که‌ش به‌ داررشتیکی جوان لی‌ی ده‌رجیت و
رینگا ون نه‌کا •

هه‌رچه‌نده‌ جازی وا شه‌بی که‌ له‌ ناوه‌ندی باسه‌ که‌یا وه‌ یا رسته‌ که‌یا
باز شه‌دا بۆ شتیك که‌ هه‌یج په‌یوه‌ندی له‌ گه‌ل باسه‌ که‌یا نی‌یه‌ - که‌ به‌مه
شه‌لین « اقتضاب » - • ته‌گه‌ر هات و شه‌و رسته‌یه‌ که‌ که‌وتوته‌ ناوه‌ندی
بسه‌ که‌یه‌وه‌ که‌م بوو ، شه‌مه‌ به‌لای گه‌لی له‌ زانا‌یانی به‌لاغه‌وه‌ وه‌نه‌بی
ناشیرین بی ، به‌لکوو شیرینه‌ ، شیرینه‌ که‌ش له‌به‌ر شه‌وه‌یه‌ گوینگر ،
گوئی بۆ باسه‌ که‌ی راگرتوووه‌ ، له‌ ناکاو گوئی له‌ شتیکی تر شه‌بی ،
شه‌سه‌له‌بته‌وه‌ ، شه‌م ته‌زووه‌ هانی شه‌دا بۆ شه‌وه‌ زیاتر هه‌ستی به‌لای قسه‌ که‌وه‌
بیچیت • وه‌کوو شه‌وه‌یه‌ کبکی تر بابه‌تیکی بۆ باس شه‌کا و شه‌لی :
• که‌ روویشته‌ین زۆری نه‌ما بوو بگه‌ینه‌ سه‌ر لووتکه‌ی شاخه‌ که‌ ،
••••••• تاسکیك

• تۆ ئەزانی كۆتیبەكە بە خەتینكى جوان نووسرا بووهوه »

ئەگەرریتەوه سەر باسەكەى و ئەلئى :

« بەوى دا تىزى پەرى ، لەولاه كەلتىكىش هات ، لووت و بزووت

ئەگەل ئاسكەكە دا تووشى يەك بوون »•

رستەى « تۆ ئەزانی كۆتیبەكە بە خەتینكى جوان نووسرا بووهوه »

• هېچ پەيوەندىەكى بەو قسەوه نى بە كە دەستى داوتى و ئەيگىرریتەوه •

• بەلام گونگر ئەسلەبیتەوه و زیاتر هۆشى ئەداتى •

سئىم لئى بوونهوهبەتى لە باسەكەى • ئەبى بە جۆرى لئى

بیتەوه كە گونگر بسۆى دەرکەوى ئەوا خەرىكە لە بابەتەكەى

ئەبیتەوه •

ئەم سئى رینگايە وەكوو ئەوه واىە كە يەكك دەست ئەدا بە

هەورازبەكەوه ؟ چۆن لە سەرەتاوه چاكى لئى هەئەكا ؟ • و چۆن وردە

وردە بە هەورازەكەدا سەر ئەكەوى ؟ • لەو لاوه سەرەوخوار

ئەبیتەوه ؟ •

نووسبەكە كۆمىدى بئى ، يا تراژىد ، هەر يەكە شىوہى خۆى

دیارە و لە سەر ئەو ناساندنە كە باسكرا ، لەگەل ئەوانشا بەو جۆرە

ئەكەى •

سہ رچاؤہ

بؤ دانانی نمہ کتیبہ تہ اشای نمہ سہ رچاوانہ کراوہ :

- ۱ - مختصر المعانی - التفتازانی - ۱۹۵۴ •
- ۲ - لیان والتیین - الجاحظ - قاہرہ - ۱۹۴۹ •
- ۳ - اسرار البلاغۃ - عبدالقاہر الجرجانی - قاہرہ •
- ۴ - دلائل الاعجاز - عبدالقاہر الجرجانی - ۱۳۶۷ھ •
- ۵ - تفسیر الیضاوی - جایی قاہرہ - ۱۳۵۵ھ •
- ۶ - شرح المواظف - سید شریف الجرجانی - ۱۹۰۷ •
- ۷ - جمع الجوامع - تاج الدین السبکی - جایی قاہرہ •
- ۸ - شرح المطالع - قطب الدین الرازی •
- ۹ - تجرید الکلام - نصیر الدین الطوسی •
- ۱۰ - الاغانی - لابی فرج الاصفہانی - جایی قاہرہ •
- ۱۱ - احیاء علوم الدین - غزالی - قاہرہ - ۱۹۳۳ •
- ۱۲ - رسالۃ الاستمارة والوضع - مہلا نمہ بوبہ کری میر روسستہمی -
دہستورس •
- ۱۳ - القاموس المحيط - مجد الدین الفيروزآبادی - مصر - ۱۹۳۸ •
- ۱۴ - ثقافۃ الناقد الادبی - الدكتور محمد البویہی - ۱۹۴۹ •
- ۱۵ - النقد الادبی (ستانلی ہاپمن) ترجمۃ الدكتور احسان عباس
والدكتور محمد يوسف •
- ۱۶ - الصوفیۃ فی الاسلام - نیکلسون - ترجمۃ نور الدین شریبہ -
قاہرہ ۱۹۳۹ •
- ۱۷ - نقد الشعر - قدامہ بن جعفر - ۱۹۳۴ •

- ۱۸- میزان الذهب في صناعة شعر العرب - سيد احمد الهاشمي - ۱۹۶۱
 ۱۹- العقيدة المرضية - قاهره ۱۳۵۲ هـ .
 ۲۰- العقد الجوهري في شرح ديوان الشيخ الجزري - احمد الملا محمد
 البهتي الزفنگي - القامشلي - ۱۹۵۸ .

* * *

- ۲۱- تاريخ ادبيات ايران - ادوارد براون - ۱۳۴۱ ش .
 ۲۲- برهان قاطع - محمد حسين برهان .
 ۲۳- مثنوی - مولانا جلال الدين رومي - تهران - ۱۳۱۹ ش .
 ۲۴- ثابین سخزوری - محمد علي فروغی - تهران - ۱۳۳۰ ش .
 ۲۵- سبک شناسی - بهار محمد تقی .
 ۲۶- آثار عجم - محمد نصير فرصت شیرازی - بمبئی - ۱۹۵۴ هـ
 ۲۷- حافظ شیرازی - باهتمام محمد قزوینی و دکور قاسم غنی - تهران
 - ۱۳۲۰ هـ ش

- ۲۸- گلستان سعدی - بغداد - المكتبة العربية .
 ۲۹- فرنود سار - دکور علي اکبر نفیسی - تهران ۱۳۲۱ - ۱۳۴۳ ش .

* * *

- ۳۰- فرهنگ مردوخ - محمد آیت الله مردوخ .
 ۳۱- گؤفاری گه لاوتیز - بهغدا .
 ۳۲- گؤفاری هیوا - بهغدا .
 ۳۳- میژووی ئهده بی کوردی - علاءالدین سجادی - جایی دووم -
 بهغدا - ۱۹۷۱ .
 ۳۴- ئهده بی کوردی و لی کۆلینهوه له ئهده بی کوردی - علاءالدین
 سجادی - بهغدا - ۱۹۶۸ .
 ۳۵- نرخی شناسی - علاءالدین سجادی - بهغدا - ۱۹۶۹ .

- ۳۶- دیوانی مه‌وله‌وی - به شهرچی مه‌لا عبدالکریمی مدرس •
 به‌غدا - ۱۹۶۱ •
- ۳۷- دیوانی نالی - به شهرچی مه‌لا عبدالکریمی مدرس و فاتح و محمد
 - کورری زانیاری کورد - به‌غدا - ۱۹۷۶ •
- ۳۸- دیوانی نالی - علي مقل - تهران - ۱۳۲۷ ش •
- ۳۹- دیوانی نالی - ده‌ستووس •
- ۴۰- دیوانی مه‌لای جزیری - ده‌ستووس •
- ۴۱- کۆمه‌له‌ ده‌ستووسی گه‌لی له هۆنه‌ران که له به‌یازه‌کانا
 نووسراونه‌ته‌وه‌و له لای من هه‌یه ، له‌گه‌ن که‌شکۆله‌که‌م‌دا •
- ۴۲- دیوانی - سالم - به‌غدا ۱۹۳۳ •
- ۴۳- دیوانی مه‌حوی - به شهرچی مه‌لا عبدالکریمی مدرس - به‌غدا -
 • ۱۹۷۷
- ۴۴- دیوانی شیخ ره‌زا - به‌غدا - ۱۹۴۶ •
- ۴۵- دیوانی دندار - هه‌ولیر •
- ۴۶- دیوانی ته‌حمه‌د حمه‌دی - ده‌ستووس •
- ۴۷- دیوانی زیبوره - ده‌ستووس •
- ۴۸- گۆلده‌سته‌ی شعرای هاو عه‌سرم - علي که‌ماز بابیر ۱۹۶۹ •
- ۴۹- دیوانی سه‌لام - به‌غدا - ۱۹۵۸ •
- ۵۰- دیوانی حه‌ریق - به‌غدا - ۱۹۳۹ •
- ۵۱- دیوانی ناری - ده‌ستووس •
- ۵۲- دیوانی تاه‌ربه‌گ - سلیمانی - ۱۹۳۶
- ۵۳- دیوانی حاجی قادری کۆیی - به‌غدا - ۱۹۲۵ •
- ۵۴- کۆمه‌له‌ شعری شاعرانی کورد - به‌غدا - ۱۹۳۸ - کۆکردنه‌وه‌ی
 مه‌لا عبدالکریمی هه‌کزی •
- ۵۵- به‌نده‌کانی بیره‌میرد - به‌غدا - کۆکردنه‌وه‌ی کاکه‌ی فه‌لاح •

- ۵۶- دیوانی بیخود - به‌غدا - ۱۹۷۰
- ۵۷- دیوانی قانع - به‌غدا
- ۵۸- دیوانی مصباح - به‌غدا - ۱۹۳۹
- ۵۹- گۆرانى یا ترانه‌های کوردی - دکور محمد مکرى
- ۶۰- ره‌وانبىژى - عزیز گه‌ردى - هه‌ولیر - ۱۹۷۲ - ۱۹۷۵
- ۶۱- به‌ندى پىشینان - کۆکردنه‌وه‌ى شیخ محمدى خاڵ
- ۶۲- پیره‌مىردى نهر - به‌غدا - ۱۹۷۰
- ۶۳- رسته‌ى مروارى - علاءالدین سجادی - به‌غدا - ۱۹۵۷-۱۹۷۲
- ۶۴- ده‌ستووز و فهره‌نگى زمانى کوردى - عه‌ره‌بى - فارسى
- علاءالدین سجادی - به‌غدا - ۱۹۶۱

فرهنگی وشکان

نص	دهق	به لاغه	ره وانیتري
منبه	لیخی چوون	موضوع	بابهت
منبه به	لهو چوون	فن	هونهر
وجه الشبه	لینکچوون	مفهوم	چهمک
ثهدات	نهوزار	معنا	گوزاره
فصیح ، فصیح	زمانپاراو	شعر	هونراو
فصیح	زماندار	شاعر	هونهر
نیستاره	خواستن	شر	په خشان
مهجار	خواجه	وه کوو	نامینز
کنایه	درکه	نه نهر	به لگه
المستعار منه	لیخی خواستراو	جامعه	زانکوؤ
المستعار له	بؤ خواستراو	قهوم	نه ته وه
زور	فروه	مائینه وه	شارؤ
مه صلی	اره سه نی	مانع	به ره ه لست
مه صیل	نه زارد	سه به ب	هؤ
ته غیر	گوزارشت	خوش و ره وان	گهوارا
حس	هه ست	به لاغه	خوشخوانی
عيللة ، لازم	بایس	تاشکراکان	هونه ره قسه یه
نیش	فرمان	الفنون الیانیة	
نهر	نهرمان	بلاو ، واسع	فراوان
نیسبی	هاوگری	کلمة	وشه
تفاق ، زه خیره	تازؤخه	کلتی	هاماو
پیاو ، نینسان	مروؤف	جزئی	پاز
		ته شیة	وه ک یه ک

چه خماخه	نه ستی	چه خماخه	می تهنه نگه
بررتو	زور رووناک	تا بو	سبح
کرر نووش	شعاع	بنه رره تی	نه ساسی
قه چن	سجده	واژه	کلمه
ئاخله	فیتنه	جهخت	تاکید
چهن	خهرمانه	ده ستور	قاعده
مهردم	جور	یاسا	قانون
به سه	خه لک	سروشت	ته بیعه
گه ل	مه عنا	هه ستوون	کۆله که ، رکن
چۆنیه تی	جمع ، مجموعه	ترۆم	نوع
وتنه	حه قیقهت ، ماهیت	نه ندیشه	خه یال
بوته	میسال	ئیشکیل	حوکم
خوینهر	بوته قه	چورت	ره نهوز
نووسه ر	قاری	ره دوو	تابع
زاناو	کاتب	یت	حهرف
هتیا	ضمیر	ککک	پشیله
رسته	ئیشاره	ده وار	ره شمال
زاقین	جومه	ده ست نیشان	تعیین
به یار	شهرح ، نه میرا	به خشنده	سه خی
ناو	نه کیلراو	ئاخاوتن	قسه کردن
کرده وه	ئیسیم	را گه یاندن	ته بلیغ
ته حر	فعل	رۆچوون	غلو
نه نجومه ن	جور	له رری ده رچوون	اغراق
قه شه نگ	مجلس	وه سب	وه سف
نه وا	جوان	خوسپ	زهم
	ئاواز	ته وزیم	واجب
		دان یانان	اعتراف

کیش	و د زنی عهرووزی	پاکتر	پاک ، خولاسه
سه روا	قافیه	کونجاندن	شیاو
سه روادار	سجج	هیشو	هوشه ، عنقود
چامه	قه سیده	دوویات	دووباره ، تکرار
کز	فهل ، وهختی	سل	ترس
گیانله بهر	سأل	سل کردنه وه	ترسان و کو ، له
روه ک	حیوان	نه سله میتنه وه	شت کردنه وه
په یوه نندی	نه باتات	که ن	رائه چه نی
باریز گاز	علاقه		گا کپوی ، چه چی
ده سلات	وارع		کپوی
زه بهر به ده ست	سلطه	مه وراز	سهره و زووره
توانا	قوی	نشپو	سهره و خواره
ناساندن	قوه	چه بهر	دائره
مه لیه ند	ته عریف	رده وینه وه	بلا و بوونه وه ،
قه پاره	بیلخ ، جیگا		تافر
گه واهی	جسم	بیانی	غهریب
خاسه و بزی	شاهدی	دوان	خه تابه
تهوس	سفت	وتار	مه قاله
گونجایش	ته شمر ، ته عنه	راوینز	لیره دا به مه عنه
شهیدا	خونچان ، بنو		ده ستوره
سور	په ک شیان	موتوره به	په یوه ند
جهوشه ن	دنیوانه	پاو	ره و اج
خه فتان	مصر ،	له نگه ر	قورسایی
کوز	زرئی	بتو	سفت ، سخت
کروک	زرئی شهر	گوزاره کازی	مه عانی
چرووک	کولیتی بهرخ	ره وانکاری	به بیان
	نیرک ، کاکله	جوانکاری	به دیم
	رژد		

ستوونی راست و چہوت

لاہرہ	دبیر	چہوت	راست
۶	۲۱	ٹہو	ٹہوہ
۱۳	۱۴	نہخو	نہحو
۱۷	۲۳	رہونبیری	ردوانبیری
۲۲	۲	موسہند الیہ	موسنہدالیہ
۲۳	۲۱	دارہ	دار
۳۲	۲	بگیرتہوہ	بگیررہتہوہ
۴۶	۱۸	ٹایزہ	ٹایزہ
۶۲	۱۰	خواروہ	خوراوہ
۹۱	۶	گواسنوتہوہ	گواستوتہ
۱۰۱	۷	بہیزتہوہ	بہیزتہوہ
۱۰۳	۳	گزرہ ترا	گزرہ درا
۱۰۸	۶	ہہ	ہہر
۱۰۹	۲۰	راگہ یانن	راگہ یاندن
۱۱۰	۱۳	ٹہ گہرتہوہ	ٹہ گرتہوہ
۱۱۱	۲۵	نشوی	نشوی
۱۱۳	۱۵	ٹہ کہوتوونہتہ	ٹہ کہوتوونہتہ
۱۱۳	۱۷	بالی	بالی
۱۲۲	۶	دہرینکہ	دہرینکہ
۱۲۲	۱۲	بہ	بہم
۱۲۳	۱۱	کوتر	کوترہ
۱۲۵	۱۸	قسہ	قسہی

لاپه وره	دیسرر	چھوت	راست
۱۳۱	۲۳	ره گه زدوؤزی	به ره گه زدوؤزی
۱۳۴	۱۸	عہرہ بی	عہرہ بی به
۱۳۷	۱۸	زۆز	زۆر
۱۴۶	۷	تہ جزانہ	تہ جزانہ
۱۴۷	۲۲	لہ ماوہ	نہ ماوہ
۱۴۸	۲۲	پیا لہ	پیا لہی
۱۵۳	۱۹	زما یانہ	نمایانہ
۱۵۶	۶	(. . .) لہجہ	چہم ! . . .
۱۵۹	۶	دہ قیقہ کہ	دہ قیقہ
۱۵۹	۱۹	چہ مکہ	چہ مکہ

ناواخن

لاپه رده

۳	..	..	..	..	..	گوزار شتيك
۵	..	..	..	..	..	ټه د ب چي به و ر و انيټري چي به ؟
۸	..	..	..	..	..	ټاشنايه تي ر و انيټري و لي كوليڼه و
۱۲	..	..	..	..	..	گري لسټي دان
۱۸	..	..	..	..	..	زما پار او
۲۱	..	..	..	..	..	گوزاره كاري
۲۲	..	..	..	..	..	خه به ر
۲۳	..	..	..	..	..	واقع
۲۴	..	..	..	..	..	ټيشا
۲۶	..	..	..	..	..	جي گوزر كي له گوزاره كاري دا
۲۸	..	..	..	..	..	ټايه تي
۳۲	..	..	..	..	..	پنكه و نه و نا و دا برين
۳۶	..	..	..	..	..	ټيل نيگا
۳۹	..	..	..	..	..	كوز برري و درنيز برري
۴۲	..	..	..	..	..	ر و اني كاري
۴۲	..	..	..	..	..	هونه ر ه قسه يه ټاشكر اكان
۴۴	..	..	..	..	..	و ه ك به ك
۴۶	..	..	..	..	..	و ه ك به كي هه ټه و گه ر راوه
۴۶	..	..	..	..	..	ټه نجام و روونكر دنه و ه به ك
۵۱	..	..	..	..	..	دروست و خوازه
۵۵	..	..	..	..	..	خوازه - دركه
۵۶	..	..	..	..	..	جوړه كاني خوازه

لاپه رره

٦١	..	..	..	..	..	..	درکه
٦٤	..	..	..	..	..	..	خواستن
٦٦	..	..	..	..	..	..	به شه کانی خواستن
٦٧	..	..	..	..	..	..	خواستنی بی په نا ، خواستی به په نا
٦٨	..	..	..	..	..	..	خواستنی رووت
٦٩	..	..	..	..	..	..	خواستنی بالآوته
٧٠	..	..	..	..	..	..	پاکزیه ک له باره ی خواسته وه
٧٥	..	..	..	..	..	..	جوانکاری
٧٥	..	..	..	..	..	..	جوانکاری گوزاره یی
٧٦	..	..	..	..	..	..	جوانی بایس
٨٠	..	..	..	..	..	..	پاشکویه کی جوانی بایس
٨٢	..	..	..	..	..	..	دزیه ک
٨٤	..	..	..	..	..	..	نه خس و جوانی
٨٦	..	..	..	..	..	..	چاوله یه ک
٨٦	..	..	..	..	..	..	گونجاو بویه ک
٨٨	..	..	..	..	..	..	چاوه روانی
٨٩	..	..	..	..	..	..	کوئه وانسه
٨٩	..	..	..	..	..	..	کوکر دنه وه
٩٠	..	..	..	..	..	..	جی گورر کی
٩١	..	..	..	..	..	..	گه ررانسه وه
٩٢	..	..	..	..	..	..	توانیچ پوئسی
٩٤	..	..	..	..	..	..	پچران
٩٥	..	..	..	..	..	..	ینیجه و به خسه
٩٧	..	..	..	..	..	..	کوکر دنه وه

لاپه رده

۹۸	••	••	••	••	••	••	بلاو کړدنه ووه
۹۸	••	••	••	••	••	••	بهشکردن
۱۰۱	••	••	••	••	••	••	کڅو کړدنه ووه و بلاو کړدنه ووه
۱۰۲	••	••	••	••	••	••	کڅو کړدنه ووه له گهل بهشکردنا
۱۰۳	••	••	••	••	••	••	کڅو کړدنه ووه و بلاو کړدنه ووه و دابهشکردن
۱۰۴	••	••	••	••	••	••	رږو ته ووه کړدن
۱۰۹	••	••	••	••	••	••	هووشه کاري
۱۱۰	••	••	••	••	••	••	زاگه يانندن
۱۱۱	••	••	••	••	••	••	رڅوچوون
۱۱۲	••	••	••	••	••	••	له رڅو دوه رچوون
۱۱۵	••	••	••	••	••	••	رښازي کهلامي
۱۱۵	••	••	••	••	••	••	لښي کړدنه ووه
۱۱۷	••	••	••	••	••	••	جهختي ووسپ به وه کوو خوسپ
۱۱۸	••	••	••	••	••	••	جهختي خوسپ به وه کوو ووسپ
۱۱۹	••	••	••	••	••	••	دوولانه
۱۲۰	••	••	••	••	••	••	رهدوو
۱۲۰	••	••	••	••	••	••	دوو روو
۱۲۱	••	••	••	••	••	••	چوونه ناو بهک
۱۲۱	••	••	••	••	••	••	گالته و گهپ
۱۲۲	••	••	••	••	••	••	خو گيل کړدن
۱۲۳	••	••	••	••	••	••	دان به پښويست
۱۲۵	••	••	••	••	••	••	هووشه له ووسپا
۱۲۶	••	••	••	••	••	••	جوانکاري وشه يي
۱۲۶	••	••	••	••	••	••	ره گز دوزي
۱۳۱	••	••	••	••	••	••	ره گز دوزي هاوتوم
۱۳۳	••	••	••	••	••	••	ره گز دوزي رهدوو

لاپەررە

۱۳۴	••	••	••	••	••	رەگەز دۆزى گۆيزراو
۱۳۵	••	••	••	••	••	رەگەز دۆزى ھەلەو گەرراو ەى بالدار
۱۳۵	••	••	••	••	••	لەتافەت
۱۳۷	••	••	••	••	••	دوابەسەر
۱۴۱	••	••	••	••	••	سەروادار
۱۴۵	••	••	••	••	••	دوو سەروا
۱۴۸	••	••	••	••	••	بوونى پىويست
۱۵۱	••	••	••	••	••	دزى لە ھۆنراودا
۱۵۲	••	••	••	••	••	لىۋەرگرتن
۱۵۵	••	••	••	••	••	تەلکىش ••
۱۵۷	••	••	••	••	••	تېل نىشان
۱۵۸	••	••	••	••	••	گىردكردنەو
۱۵۹	••	••	••	••	••	ھەلۋە شاندىنەو
۱۶۱	••	••	••	••	••	دوايى
۱۶۱	••	••	••	••	••	نموونە
۱۶۴	••	••	••	••	••	سەرچاۋە
۱۶۸	••	••	••	••	••	فەرھەنگى وشەكان
۱۷۱	••	••	••	••	••	ستوونى راست و چەوت

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد (۱۱۲۴) لسنة ۱۹۷۸

۲۰۰۰/۳۲۹
۱۹۷۸/۹/۱۵